

Tanja Rajala

KANSAINVÄLISYYSOSAAMINEN KULTTUURISENA PÄÄOMANA AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sociologian pro gradu -tutkielma
Elokuu 2020

TIIVISTELMÄ

Tanja Rajala: Kansainvälisyysosaaminen kulttuurisena pääomana ammatillisessa koulutuksessa
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Elokuu 2020

Tässä sosiologian alaan kuuluvassa tutkielmassa tarkastellaan kansainvälisyysosaamista kulttuurisena pääomana ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien nuorten keskuudessa. Ammatillisessa koulutuksessa on viime vuosien aikana voimakkaasti edistetty opiskelijoiden liikkuvuusjaksoja ulkomailla kansainvälisen osaamisen ja kielitaidon kerryttämiseksi. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että kansainvälisen osaamisen hankkiminen ja ulkomaan jaksoille osallistuminen jakautuu epätasaisesti ja kasautuu varakkaammista ja koulutetummista perheistä tuleville opiskelijoille. Ammattikoululaisten kansainvälisyysosaamista on tutkittu tähän mennessä erittäin vähän ja tutkimukset ovat kohdistuneet pääasiassa korkeakouluopiskelijoihin. Tässä tutkielmassa keskitytään ammattikoululaisiin ja selvitetään, millainen yhteys sosiodemografisilla tekijöillä on ammattiin opiskelevien itsearvioituun kielitaitoon, halukkuuteen ja itsearvioituun todennäköisyyteen työskennellä ulkomailla. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan, miten ammattiin opiskelevat perustelevat päätöksensä lähteä tai olla lähtemättä ulkomaille Erasmus+ -vaihtoon ja millaisia merkityksiä opiskelijat antavat liikkuvuudelle ja kansainvälisyysosaamiselle. Tutkielmassa käytetään Suomen Ammattiin Opiskelevien Liiton (SAKKI ry), Opiskelun ja Koulutuksen Tutkimussäätiön (Otus) sekä opetus- ja kulttuuriministeriön keräämää Amisbarometri 2015 kokonaisotantana koottua kyselyaineistoa (N=20840). Kvantitatiivisen aineiston ohella tutkielmassa käytetään kvalitatiivista haastatteluaineistoa, joka on kerätty haastattelemalla 19 ammattiin opiskelevaa nuorta Seinäjoen koulutuskuntayhtymä Sedussa. Amisbarometri-aineistosta tarkastellaan kolmea muuttujaa, jotka heijastavat opiskelijoiden kansainvälisyysosaamista, eli opiskelijoiden näkemystä kielitaidostaan, halukkuudesta työskennellä ulkomailla ja todennäköisyydestään työskennellä ulkomailla. Taustamuuttujiksi on valittu opiskelijoiden sukupuoli, ikä, vanhempien koulutustaso ja koulutusala, joiden yhteyttä kansainvälisyysmuuttujiin tarkastellaan ristiintaulukoinnin avulla. Haastatteluaineistoa analysoidaan sisällönanalyttisin menetelmin, ja tarkastellaan mitä perusteluja opiskelijat antavat ulkomaan vaihtoon osallistumiselle tai osallistumattomuudelle. Lisäksi perusteluja luokitellaan Van Molin ja Timmermanin (2014) kategorioiden ja Kauravaaran (2013) tutkimuksen pohjalta.

Kvantitatiivisesta analyysistä ilmenee, että ammattikoululaiset pitävät kielitaitoaan pääosin riittävänä työelämäänsä, mutta eivät näe ulkomailla työskentelyä kovin todennäköisenä, vaikka se kiinnostaa. Naiset, 15–24 -vuotiaat, korkeammin koulutettujen vanhempien lapset ja matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat ovat kansainvälisesti orientoituneimpia. Korkeakoulutettujen vanhempien lapset näkevät ulkomailla työskentelyn todennäköisempänä kuin vähemmän koulutettujen. Kielitaidolla ja kiinnostuksella lähteä ulkomaille on ristiriitainen yhteys, sillä kielitaidoltaan epävarmimpien joukossa oli sekä eniten että vähiten kiinnostuneita. Kvalitatiivisesta analyysistä ilmenee, että opiskelijoiden päätökseen lähteä ulkomaille opintojen aikana hankkimaan kansainvälistä osaamista vaikuttaa eniten kielitaito ja kaverit, sekä ammattikoululaisten elämänarvot, mm. hetkessä eläminen ja vähällä pääseminen. Tutkielman keskeinen tulos on, että ammattikoululaisten suhtautuminen kansainvälisen osaamisen hankkimiseen on kahtiajakautunutta. Kansainvälisesti orientoituneet ja vaihtojaksoille osallistuneet nuoret ovat urasuuntautuneita, kunnianhimoisia ja haluavat muuttaa pois kotiseudultaan valmistumisen jälkeen. Kansainvälisyyteen välinpitämättömästi tai protestoiden suhtautuvat nuoret elävät hetkessä eivätkä suunnittele muuttavansa kotiseudulta minnekään eikä kansainvälisyysosaamisen hankkiminen ole heidän elämässään merkittävä arvo. Kaikki haastatellut nuoret olivat epävarmoja ulkomaan kokemuksen vaikutuksesta työllistymiseen kotimaassa. Tutkielman tulokset osoittavat, että kansainvälisyysosaaminen on resurssi, johon liittyy eriarvoisuutta, ja joka heijastaa kunnianhimoista keskiluokkaista arvomaailmaa, eivätkä kaikki ammattikoululaiset ole sisäistäneet tätä ideologiaa. Se herättää nuorissa ristiriitaisia ajatuksia ja jopa vastarintaa.

Avainsanat: ammatillinen koulutus, kansainvälisyys, kulttuurinen pääoma, kielitaito

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällys

1.	Johdanto	3
2.	Tutkimuksen taustaa: kansainvälisyys koulutuksessa	8
2.1.	Ammatillinen koulutus ja kansainvälisyys	8
2.2.	Kansainvälisyysosaaminen ja sen kartuttaminen	10
2.3.	Kulttuurinen pääoma.....	13
2.4.	Aiempi tutkimus opiskelijaliikkuvuuksista.....	17
3.	Tutkimusasetelma	21
3.1.	Tutkimuskysymykset	21
3.2.	Aineistot	22
3.2.1.	Amisbarometri 2015.....	22
3.2.2.	Opiskelijahaastattelut.....	23
3.3.	Menetelmät	24
3.3.1.	Kvantitatiiviset menetelmät	24
3.3.2.	Haastattelujen analyysimenetelmät.....	25
3.4.	Tutkimusetiikka	25
4.	Kvantitatiivinen analyysi.....	27
4.1.	Käytettävät muuttujat	27
4.1.1.	Kansainvälisyysosaamista kuvaavat muuttujat	27
4.1.2.	Taustamuuttujat	29
4.2.	Kieli- ja kansainvälisyysosaaminen taustamuuttujien valossa	32
4.2.1.	Työelämäkielitaito taustamuuttujien mukaan	32
4.2.2.	Ulkomailla työskentelyn halukkuus taustamuuttujien mukaan	35
4.2.3.	Ulkomailla työskentelyn koettu todennäköisyys taustamuuttujien mukaan.....	37
4.3.	Kansainvälisyysmuuttujien keskinäiset yhteydet	39
5.	Opiskelijoiden haastattelujen analyysi: miksi/miksi ei vaihtoon?.....	43
5.1.	Makrokontekstiin liittyvät perustelut.....	45
5.2.	Opiskelijan taustaan liittyvät perustelut	49
5.2.1.	Sosioekonominen tausta	49
5.2.2.	Sosiaaliset verkostot	50
5.2.3.	Aiempi kansainvälinen kokemus	53
5.3.	Henkilökohtaiset perustelut	54
5.4.	Kiinnostaako liikkuvuus amislaista?	57
6.	Yhteenveto ja johtopäätökset	62
6.1.	Yhteenveto tutkielman tuloksista	62

6.1.1	Sukupuolen, iän, vanhempien koulutustason ja koulutusalan yhteys ammattikoululaisten itsearvioituun kielitaitoon ja halukkuuteen ja itsearvioituun todennäköisyyteen työskennellä ulkomailla	62
6.1.2	Opiskelijoiden perustelut päätökselle vaihtoon lähtemisestä	64
6.1.3	Amislaisen kansainvälisyys	67
6.2	Pohdintaa kansainvälisyysosaamisesta ammatillisessa koulutuksessa.....	68
6.3	Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimuskohteet	71
7.	Kirjallisuus.....	74
8.	Liitteet.....	81
8.1	Haastattelukysymykset.....	81

Taulukot

Taulukko 1. Ammattiin opiskelevien näkemykset kielitaidon riittävydestä työelämään, halukkuudesta työskentelyyn ulkomailla ja todennäköisyydestä ulkomailla työskentelyyn asteikolla 1–7 (1 = täysin eri mieltä 7 = täysin samaa mieltä), %.....28

Taulukko 2. Analyysissä käytettävien taustamuuttujien jakaumat, % ja n.....31

Taulukko 3. Ammattiin opiskelevien arvio kielitaidon riittävydestä työelämään asteikolla 1–7 (1 = täysin eri mieltä 7 = täysin samaa mieltä) eri taustamuuttujien mukaan, %.....33

Taulukko 4. Ammattiin opiskelevien halukkuus ulkomailla työskentelyyn asteikolla 1–7 (1 = täysin eri mieltä 7 = täysin samaa mieltä) eri taustamuuttujien mukaan tarkasteltuna, %35

Taulukko 5. Ammattiin opiskelevien näkemys todennäköisyydestä ulkomailla työskentelyyn asteikolla 1–7 (1 = täysin eri mieltä 7 = täysin samaa mieltä) eri taustamuuttujien mukaan tarkasteltuna, %.....37

Taulukko 6. Halukkuus ulkomailla työskentelyyn kielitaitotason eri luokissa, asteikko 1–7, %....39

Taulukko 7. Ulkomailla työskentelyn todennäköisyys vaihdellen kielitaitotason eri luokissa, asteikko 1–7, %.....40

Taulukko 8. Ulkomailla työskentelyn todennäköisyys halukkuuden eri luokissa, asteikko 1–7, %.....41

Taulukko 9. Haastateltavien opiskelijoiden nimi muutettuna, ikä, koulutusala ja vaihtojakso.....44

1. Johdanto

Työvoiman vapaa liikkuvuus on yksi Euroopan unionin peruspilareita ja yhteisö pyrkii aktiivisesti poistamaan esteitä kansainvälisesti orientoituneen ja ammattitaitoisen työvoiman liikkumisen tieltä. Kansainvälistä rekrytointia sekä työpaikkojen ja työvoiman kohtaantoa on pyritty tukemaan monipuolisilla hanke- ja toimenpideohjelmilla (vrt. esim. Työ- ja elinkeinoministeriö 2019). Työvoiman liikkuvuutta tavoitellaan kansainvälisesti, mutta myös kotimaassa, ja mm. Elinkeinoelämän keskusliitto peräänkuuluttaa hallitukselta lisää toimenpiteitä työelämän liikkuvuuden ja sitä kautta syntyvän talouskasvun vauhdittamiseksi (Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2018). Työntekijöiden odotetaan olevan valmiita siirtymään yhä joustavammin sinne, missä työtä on tarjolla.

Ammatillisella koulutuksella on työntekijäkansalaisten kouluttajana kansallisen ja kansainvälisen liikkuvuuden edistämisessä merkittävä rooli. Euroopan unionin neuvoston 28.6.2011 antamassa ”Nuoret liikkeellä” -suosituksessa määritellään nuorten oppimiseen liittyvät eurooppalaiset suuntalinjat seuraavasti:

Oppimiseen liittyvä liikkuvuus, jolla tarkoitetaan oleskelua ulkomailla uusien tietojen, taitojen ja pätevyyden hankkimiseksi, on yksi keskeisistä keinoista, joilla nuoret voivat parantaa tulevaa työllistävyyttään, lisätä muiden kulttuurien tuntemustaan, kehittää luovuuttaan sekä kehittyä yksilöinä ja aktiivisina kansalaisina. Oppimisen puitteissa liikkuvista eurooppalaisista nuorista tulee myöhemmissä elämänvaiheissaan todennäköisemmin myös liikkuvia työntekijöitä. (Euroopan unionin neuvosto 2011.)

Kaudella 2014–2020 opiskelijoiden kansainvälistä liikkuvuutta rahoitetaan EU:ssa ennen kaikkea Erasmus+ -ohjelman kautta, jonka avulla toteutetaan yli 4 miljoonaa nuoren, nuoren aikuisen tai opiskelijan liikkuvuusjaksoa ulkomailla yhteensä 14,7 miljardilla eurolla (Euroopan komissio 2017). Pelkästään ammatillisen koulutuksen osalta ohjelmassa tavoitellaan yli 650 000 ammattiopiskelijan liikkuvuusjaksoa Euroopan laajuisesti vuoden 2020 loppuun mennessä (Euroopan komissio 2017). Liikkuvuustoimintoihin panostetaan EU:ssa tulevaisuudessa yhä enemmän ja Erasmus+ -budjetti kaksinkertaistetaan 30 miljardiin euroon tulevalla ohjelmakaudella 2021–2027 (Opetushallitus 2018b).

Ammatillisten koulutuksenjärjestäjien kansainvälisyystoimintaa ohjaavat useat Opetushallituksen määräykset ja ohjausasiakirjat, jotka velvoittavat oppilaitoksia kansainvälistymään ja kouluttamaan kansainvälisesti orientoituneita ammattiosajia. Opetussuunnitelmien perusteissa määritellään jokaisen opiskelijan kohdalla saavutettava kansainvälisyysosaamisen taso. Esimerkiksi elintarvikealan perustutkinnon perusteissa mainitaan kansainvälisyysosaamisesta seuraavaa: ”Elintarvikealan perustutkinnon suorittanut työskentelee elintarvikkeiden valmistajana, leipuri-kondiittorina, lihatuotteiden valmistajana tai meijeristinä yritystoiminnan periaatteiden ja kestävän toimintatavan mukaisesti myös vaihtelevissa olosuhteissa ja kansainvälisessä ympäristössä” (Opetushallitus 2018a). Kansainväliseen osaamiseen liittyy vahvasti kielitaito, joka osalta Opetushallitus on määritellyt vieraan kielen tavoitetason seuraavasti kaikille koulutusaloille: ”Opiskelija osaa käyttää vierasta kieltä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, hakea tietoa erilaisista vieraskielisistä lähteistä ja toimia monikielisessä ja –kulttuurisessa ympäristössä.” (Opetushallitus 2018a.) Tutkinnon perusteet määräävät selkeästi, että ammattiin opiskelevan nuoren tulee koulutuksen aikana saada riittävät valmiudet työskentelyyn myös ulkomailla.

Erasmus+ -ohjelman 30-vuotisjuhlan kunniaksi Suomen opetus- ja kulttuuriministeriö julkisti 10 teesiä kansainvälisyydestä ja liikkuvuudesta, joista yksi määritti kansainvälisyyden, kielitaidon ja kulttuurisen herkkyyden luku- ja kirjoitustaitoon verrattaviksi perustaidoiksi (OKM 2017). Näin perustavaa laatua olevan osaamisen kartuttamiseen tulee olla jokaisella tasa-arvoiset mahdollisuudet. Opetushallituksen selvitykset (2014; 2017) osoittavat kuitenkin, että liikkuvuus ja käytetyt Erasmus+ -apurahat eivät jakaudu tasapuolisesti esim. koulutusalojen, sukupuolen, asuinpaikan tai opiskelijan sosioekonomisen taustan suhteen tarkasteltuna: eniten liikkuvuusjaksoille näyttävät osallistuvan kaupungeissa asuvat hyvätuloisten vanhempien tytöt.

Pierre Bourdieun teoriaa taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta pääomasta, joista kilpaillaan yhteiskunnan eri kentillä ja joiden kasaantuminen eri mittakaavassa eri ryhmille synnyttävät ja ylläpitävät yhteiskunnan hierarkioita, voidaan hyödyntää kielitaitoa ja kansainvälistä osaamista tarkasteltaessa (Bourdieu 1986, 243). Kulttuurista pääomaa ovat esimerkiksi yksilön tiedot ja taidot, jotka ovat kerääntyneet yksilöön ajan myötä osaksi hänen habitustaan. Kielitaito ja kansainvälisyysosaaminen ovat erityistä yksilöön kasautunutta ruumiillista kulttuurista osaamispääomaa, jota yksilö voi mahdollisesti pystyä hyödyntämään elämässään ja muuntamaan taloudelliseksi pääomaksi, esimerkiksi paremman palkan tai työpaikan muodossa. Kieli- ja kansainvälisyysosaaminen kulttuurisena pääomana voi olla myös institutionaalistunutta, esimerkiksi tutkintotodistukseen merkityn kielitaitomerkin tai ulkomaan harjoittelusta saadun työtodistuksen

muodossa. (Wainikainen & Purhonen 2018, 246.) Koulutuksen ja elämän aikana hankittu kieli- ja kulttuuriosaaminen voi joko mahdollistaa tai rajoittaa yksilön urakehitystä tai pääsyä parempiin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin asemiin. Kielipääoman osalta erityisesti englannin kielen osaaminen on noussut merkittävään rooliin ja ihmisten mahdollisuus osallistua kansainvälisiin toimintoihin ja toimia useissa ammateissa riippuu vahvasti heidän kyvystään kommunikoida englannin kielellä (Gerhards 2014, 70; Gerhards & Hans 2013, 100).

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevia kannustetaan hankkimaan opintojen aikana kansainvälistä kokemusta ja kartuttamaan siten kieli- ja kansainvälisyyspääomaa. Kansainvälisen liikkuvuuden avulla heitä pyritään ohjaamaan liikkuviksi tulevaisuuden työntekijöiksi, jotka joustavalla työn perässä muuttamisellaan vahvistavat eurooppalaista talouskasvua ja kilpailukykyä. Opiskelijavaihdon aikana hankitun kansainvälisen kokemuksen katsotaan edistävän heidän työllistyvyyttään ja kasvuaan aktiivisiksi kansalaisiksi. Työllistyvyys on käsitteenä vahvasti yleistynyt työvoima- ja koulutuspoliittisessa diskurssissa, ja sillä korostetaan yksilön kykyä sopeutua markkinoiden tarpeisiin hankkimalla joustavasti taitoja ja pätevyksiä, jotka mahdollistavat työn hankkimisen nopeasti muuttuvissa työmarkkinatilanteissa (Kraus & Vonken 2009, 142–143). Yksilön itsensä vastuu omasta valmiudestaan toimia työmarkkinoilla ja hankkia yhteiskunnassa tarvittavaa osaamista on kasvanut entisestään.

Kieli- ja kansainvälisyysosaaminen esiintyvät virallisissa ohjaavissa asiakirjoissa ja juhlapuheissa kansalaistaidon kaltaisina, eri aloja läpileikkaavina ammattitaitovaatimuksina. Erityisesti tämän vuoksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että kaikilla opiskelijoilla ei ole mahdollisuutta kerryttää tätä osaamista yhtä itsestään selvästi ja tasapuolisesti opintojen aikana. Erasmus+ -apurahoista huolimatta kaikilla ei ole samanlaisia taloudellisia edellytyksiä osallistua ulkomaan vaihtojaksoille, jotka vaativat myös omaa rahallista panostusta (vrt. Gerhards & Hans 2013). Monet muut opiskelijan taustaan liittyvät tekijät voivat rajoittaa opiskelijan valmiuksia lähteä ulkomaille (Van Mol & Timmerman 2014). Myös kielitaidon karttumisessa heijastuu yhteiskunnallinen eriarvoisuus: kaikilla lapsilla ja nuorilla ei ole samanlaisia edellytyksiä osallistua maksullisille kielikursseille Englannissa tai ylipäätään matkustella ulkomailla lomamatkoilla (Wainikainen & Purhonen 2018). Jos opiskeluaikaisesta ulkomaan kokemuksesta ja kansainvälisyysosaamisesta muodostuu ratkaiseva tekijä esimerkiksi työllistymisen ja urakehityksen kannalta, silloin on vaarana, että kansainväliset Erasmus+ -vaihtojaksot synnyttävät yhteiskunnassa uutta eriarvoisuutta.

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien nuorten suhtautumisessa kansainvälisyysosaamiseen saattaa syntyä erilainen sävy kuin virallisissa oppilaitosten ja hallintoviranomaisten linjauksissa toivottaisiin. Työväenluokkaiset nuoret eivät itsestään selvästi välttämättä omaksu sellaisenaan sitä liikkuvan työntekijän mallia, jota eliitti heille ylhäältäpäin tarjoaa (Nikunen 2016, 82). Brittiläisen Paul Willisin (1981) tutkimukset näyttivät, kuinka työväenluokkaisten nuorten keskuudessa syntyi vastareaktion koulumaailmassa vallitseville keskiluokkaisille ideologioille ja rakenteille oma vastakulttuurinsa, joka hylkäsi koulun tarjoamat tiedot ja pätevyydet vähempiarvoisina. Samanlaista vastustuksen kulttuuria on ollut havaittavissa ammattikouluissa Suomessakin (Kauravaara 2013). Myös Skeggs (2014, 125–127) kiinnittää huomiota työväenluokaisen liikkuvuuden ongelmakohtiin, sillä työväenluokalla ei ole yhdenvertaisesti saatavana liikkuvuuteen vaadittuja resursseja, kuten laajoja verkostoja tai taloudellista pääomaa, eikä luokkia voi häivyttää keskiluokaisen liikkuvuuden vaatimuksen alle.

Kansainvälisyyttä ja kansainvälisyysosaamista ammatillisessa koulutuksessa on tutkittu Suomessa tähän mennessä hyvin vähän. Tutkimuksen fokus on ollut korkeakoulutuksessa ja ammatillinen koulutus on jäänyt vailla huomiota, vaikka ammattikoululaisten näkökulma kansainvälisyyteen eroaa korkeakouluopiskelijoiden maailmasta. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat nuoret suuntautuvat pääasiallisesti työväenluokkaisiin ammatteihin ja kansainvälisyysosaamisen hankkimista hallitsee käytännönläheisyys ja työelämäpainotteisuus. Ammattiin opiskelevat lähtevät ulkomaille vaihtoon ennen kaikkea työssä oppimaan: 93 % lähtijöistä suorittaa ulkomailla käytännön harjoittelua oman alan yrityksissä (Korkala 2019, 8). Ammattikoululaiset ovat myös pääasiassa nuorempia kuin korkeakouluopiskelijat ja taustaltaan usein vähemmän koulutetuista perheistä kuin korkeakouluissa opiskelevat (Myrskylä 2009). Kansainvälistä liikkuvuutta ja kansainvälisyysosaamista tutkittaessa tulisi ottaa huomioon liikkuvuuden tavoitteet ja opiskelijoiden erilaiset lähtökohdat eri kouluasteilla. Tämä tutkielma pyrkii osaltaan vastaamaan tähän tarpeeseen ja hankkimaan uutta tietoa kansainvälisyysosaamisesta nimenomaisesti ammattikoulussa opiskelevien nuorten näkökulmasta.

Tässä pro gradu -tutkielmassani tarkastelen, miten kansainvälinen osaaminen ja liikkuvuus näyttäytyvät ammattiin opiskelevien näkökulmasta ja arvomaailmasta käsin. Haluan tutkimuksellani selvittää, millainen yhteys sukupuolella, iällä, vanhempien koulutustasolla ja koulutusosalalla on opiskelijoiden itsearvioituun kielitaitoon ja halukkuuteen ja itsearvioituun todennäköisyyteen työskennellä ulkomailla. Tavoitteenani on lisäksi selvittää, miten ammattiin opiskelevat nuoret perustelevat päätöksensä osallistua tai olla osallistumatta kansainväliseen vaihtoon ja millaisia

näkemyksiä heillä on kansainvälisyysosaamisesta. Minua kiinnostaa myös, onko kansainvälisyys ja siihen liittyvä matkustelu ja ulkomaan vaihtojaksot työntekijäammattiteihin valmistuvien ammattikoululaisten näkökulmasta tavoiteltavia asioita, vaan kenties vieraita tai jopa elitistisiä. Pohdin, kokevatko ammatilliset opiskelijat ulkomailla työskentelyn ja kansainvälisen osaamisen arvokkaaksi vai kuuluuko ammatillisten opiskelijoiden kulttuuriin jotain sellaista, joka määrittää kansainvälisyyden ja ulkomailla työskentelemisen vähemmän tärkeäksi.

Tutkimuskysymyksiini pyrin löytämään vastauksia sekä kvantitatiivisella analyysillä Amisbarometri 2015 -aineistosta, sekä Seinäjoen koulutuskuntayhtymän opiskelijoiden kvalitatiivisella haastattelututkimuksella. Amisbarometri 2015 -kyselyaineiston pohjalta tarkastelen, millainen yhteys opiskelijoiden sukupuolella, koulutusalaalla ja vanhempien koulutuksella on opiskelijoiden myönteiseen suhtautumiseen ulkomailla työskentelyyn ja koettuun kielitaitoon. Opiskelijahaastattelujen avulla pyrin tavoittamaan tarkemmin opiskelijoiden näkemyksiä ulkomailla työskentelystä ja selvittämään millaisia merkityksiä he antavat kansainvälisyysosaamiselle ja kansainväliselle liikkuvuudelle.

Johdanto-osuuden jälkeen tutkimukseni toisessa luvussa esittelen tarkemmin ammattikoulutusta Suomessa ja ammatillisen koulutuksen kansainvälistymistä. Pohdin kansainvälisyysosaamisen käsitettä ja sen merkitystä ammatillisessa koulutuksessa ja työelämässä, sekä kansainväliseen liikkuvuuteen liittyvää yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksessa käytettäviä keskeisiä teorioita ja käsitteitä, kuten Pierre Bourdieun, Beverly Skeggsin, Paul Willisin ja Kati Kauravaaran näkemyksiä kulttuurisesta pääomasta ja työväenluokkaisesta kulttuurista. Toisen luvun lopuksi käyn läpi myös aiempaa tutkimusta opiskelijaliikkuvuuksista. Seuraavaksi luvussa kolme esittelen tarkemmin sekä Amisbarometri 2015 -aineiston että haastattelujen avulla kerätyn aineiston ja niiden analysoinnissa käytettävät menetelmät. Luvussa neljä esitellään kvantitatiivisen analyysin tulokset, ja luvussa viisi opiskelijahaastattelujen anti. Tutkielman kuudennessa luvussa on tutkimuksen keskeisten tulosten, tutkimuksen rajoitteiden ja mahdollisten jatkotutkimusaiheiden pohdinta.

2. Tutkimuksen taustaa: kansainvälisyys koulutuksessa

Tässä kappaleessa tarkastellaan ammatillista koulutusta Suomessa ja pohditaan kansainvälisyyden merkitystä osana ammattikoulutusta. Lisäksi pohditaan kansainvälisyysosaamista kulttuurisen pääoman muotona ja esitellään aiempaa tutkimusta opiskelijaliikkuvuuksista.

2.1. Ammatillinen koulutus ja kansainvälisyys

Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon tavoittelu on ollut suomalaisen koulutuspolitiikan keskeisiä tavoitteita vuosikymmenien ajan (Karhunen & Uusitalo 2017, 296). Marinin hallituksen ohjelman tavoitteena on, että ”jokaisella on mahdollisuudet kouluttautua niin pitkälle kuin rahkeet riittävät” (Valtioneuvosto 2019). Koulutusjärjestelmämme perustana on 9-vuotinen yleissivistävä ja kaikille yhteinen koko maan kattava perusopetus. Peruskoulun päättövaiheessa suomalainen 16-vuotias nuori tekee siihenastisen elämänsä merkittävimmän päätöksen siirtyessään perusopetuksesta jatko-opintoihin toiselle asteelle ja valitessaan joko yleissivistävän, ensisijaisesti korkeakouluopintoihin valmentavan lukiokoulutuksen tai ammatillisen koulutusväylän. Vuonna 2017 lukioihin haki 53 % ja ammatilliseen koulutukseen 41 % peruskoulun päättöluokkalaisista (Tilastokeskus 2018b). Ammatillinen koulutus on lisännyt suosiotaan viime vuosikymmeninä, mutta nuorten ja heidän vanhempiansa näkemyksissä lukio esiintyy edelleen arvostetumpana toisen asteen koulutusvaihtoehtona (Lahelma 2013, 27). Ammatillisen koulutuksen valitseminen merkitsee nopeaa siirtymää huolettomasta lapsuudesta ja nuoruudesta kohti työelämäkansalaisuutta, itsenäistymistä ja oman itsensä elättämistä (Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 21).

Ammattiin opiskelevat nuoret arvostavat ammattikoulutuksen käytännönläheisyyttä ja työssä oppimista, jotka voidaan nähdä perinteiseen kouluun liittyvän rutiininomaisen teoriaoppimisen vastakohtaksi (Herranen 2014, 15). Ammatillisen väylän valitsevat nuoret arvostavat työn tekemistä, varmaa työllistymistä ja haluavat ylipäättään päästä nopeasti kiinni työelämään ja ansiotyöhön (Pekkarinen & Myllyniemi 2016, 37). Suomessa ammatilliset opinnot ovat vahvasti alakohtaisesti sukupuolittuneet: esimerkiksi syksyllä 2017 ammattiopintonsa aloittaneista sosiaali- ja terveysalan opiskelijoista 87 % ovat naisia, kun taas tietojenkäsittelyn ja tietoliikennetekniikan alalla aloittaneiden naisten osuus on vain 12 % (Tilastokeskus 2018a). Koulutuksen sukupuolisesta

eriytymisestä on oltu huolissaan pitkään ja sitä on pyritty lieventämään erilaisilla kehittämishankkeilla, jotka kuitenkin ovat tuottaneet heikosti tuloksia (Lahelma 2013, 20).

Ammatillinen koulutus Suomessa on kokenut viime vuosina suuria mullistuksia. Sipilän hallitus kohdisti koulutukseen suuria rahoitusleikkauksia, ja ammatillisen koulutuksen osalta rahoitusta leikattiin eri koulutuksenjärjestäjiltä 14–22 % vuosittaisesta rahoituksesta (AMKE 2017). Samaan aikaan ammatillisessa koulutuksessa pantiin toimeen reformi, jonka tavoitteena oli uudistaa ammatillisen koulutuksen rahoitusta, ohjausta, prosesseja ja tutkintojärjestelmää. Uudistuksella pyrittiin lisäämään osaamisperusteisuutta, työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä ja monimuotoisia opinpolkuja (Opetus- ja kulttuuriministeriö OKM 2015). Ammatillisen koulutuksen uudistus on saanut ristiriitaisen vastaanoton, ja monenlaista kritiikkiä on esitetty (vrt. esim. OAJ 2019), mutta se on nähty myös yhtenä välttämättömänä uudistuksena ja vastauksena työelämässä tapahtuviin muutoksiin (Rintala & Nokelainen 2018, 56).

Aiemmin akateemiseen koulutukseen liittynyt kansainvälisyys ja kansainvälinen toiminta on asettunut vahvaksi osaksi ammatillisen koulutuksen arkipäivää. Erasmus+ -vaihtojaksolle osallistuu vuosittain suuri joukko ammattiin opiskelevia, 5000–6000 opiskelijaa (Opetushallitus 2018b). Viime vuosina ammattiopiskelijoiden osallistuminen liikkuvuusjaksoille on ollut hieman laskusuunnassa, minkä on osittain arveltu johtuvan koulutukseen kohdistuvista säästöistä (Opetushallitus 2019a). Vaikka ammatillisesta koulutuksesta muutoin on leikattu runsaasti, Erasmus+ -ohjelman rahoitus kasvaa entisestään. Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteena on kaksinkertaistaa opiskelijoiden ja opettajien ulkomaan jaksojen määrä vuoteen 2030 mennessä kaikilla koulutusasteilla (OKM 2019).

Ammattikoululaisten kansainvälisyyspääoman hankkimisesta ja ulkomaan kokemuksista on olemassa hyvin vähän tutkimustietoa tilastointien lisäksi. Opetushallitus tilastoi vuosittain Erasmus+ -jaksojen määrän eri koulutusasteilla ja raportoi ulkomaan jaksojen pituudet, kohdemaat ja ohjelmaan osallistuneiden opiskelijoiden koulutusalat (Korkala 2019; Korkala 2018). Sen sijaan millainen tosiasiallinen vaikutus jakson suorittamisella on ollut opiskelijoiden työllistymiseen tai urakehitykseen, tai miten opiskelijat itse kokevat ulkomaan jaksolle osallistumisen, on kuitenkin hyvin heikosti tutkittu alue. Ammatilliseen koulutukseen kohdistuu yleensäkin huomattavasti vähemmän tutkimusta kuin yleissivistävään koulutukseen esimerkiksi kasvatustieteessä (Lahelma 2013, 27). Tutkimuksen vähyys kertoo osaltaan yhteiskunnassa ja koulutusmaailmassa vallitsevista keskiluokkaisista lähtökohdista ja arvostuksista (Lahelma 2013, 27). Ammatikoululaisista uutisoidaan usein negatiivisesti sävyttyneiden teemojen ympärillä, kuten rahoitusleikkaukset, syrjäytyminen tai päihteiden käyttö (vrt. Yle 2020).

Kansainvälisyys on levinnyt akateemisesta maailmasta melko itsestään selvästi ammatillisiin oppilaitoksiin ja ammattiin opiskelevien ajatellaan olevan kiinnostuneita kansainvälisen kokemuksen hankkimisesta ja osallistumisesta ulkomaan vaihtoon samalla tavoin kuin korkeakouluopiskelijoiden. Korkeakouluopiskelijoiden kansainvälisyyskokemuksista ja kansainvälisten jaksojen vaikutuksesta opiskelijoiden asenteisiin ja työllistymiseen, ja yritysten uusiin innovaatioihin ja elinkeinoelämän kehittymiseen, on tehty runsaasti tutkimusta (vrt. Garam 2000; Riihivuori 2015; Saarenmaa et. al, 2010). Ammattiin opiskelevien näkemys voi kuitenkin olla erilainen korkeakouluopiskelijoiden näkökulmaan verrattuna. Koulu instituutiona on rakennettu keskiluokkaisesta näkökulmasta ja siellä vallitsevat lainalaisuudet voivat tuntua vieraalta työväenluokkaisesta näkökulmasta (Willis 1981).

Tämä tutkielma pyrkii osaltaan hankkimaan uutta tietoa ammattiin opiskelevien nuorten näkemyksistä omasta kielitaidostaan ja heidän kiinnostuksestaan kansainvälisiä jaksoja kohtaan. Tutkielmassa annetaan ammattikoululaisille mahdollisuus saada äänensä kuuluville ja kertoa miten liikkuvuus ja kansainvälisyysosaamisen hankkiminen opintojen aikana näyttäytyy heille ja millä tavoin he perustelevat päätöksiään osallistua tai olla osallistumatta ulkomaan vaihtoon. Myös opiskelijoiden näkemykset ulkomailla työskentelystä valmistumisen jälkeen ovat tässä työssä tarkastelun kohteena.

2.2 Kansainvälisyysosaaminen ja sen kartuttaminen

Kansainvälisyysosaamiselle ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä määritelmää ja perinteisesti kansainvälisyyteen on liitetty kielitaito, kulttuurien tuntemus ja suvaitsevaisuus (Opetushallitus 2019b). Viime vuosina kouluopetuksessa on alettu puhumaan myös globaalikompetenssista tai globaaliosaamisesta, joka kattaa maailmankansalaisuuteen liittyvät taidot hyvin laajasti. OECD on ottanut globaaliosaamisen yhdeksi PISA-tutkimuksen arviointikohteeksi ja määrittelee sen kyvyksi tarkastella paikallisia, globaaleja ja kulttuurienvälisiä tapahtumia, ymmärtää ja arvostaa muiden maailmankatsomuksia, toimia muista kulttuureista tulevien ihmisten kanssa ja yhteisen hyvinvoinnin ja kestävän kehityksen hyväksi (OECD 2018). Globaaliosaamisen eri osa-alueet ovat tiedot, taidot, arvot ja asenteet, jotka mahdollistavat yksilön elämisen monikulttuurisissa yhteisöissä ja menestymisen muuttuvilla työmarkkinoilla. Puhtaasti tiedolliseen osaamiseen ja vieraiden kielten tiedolliseen hallintaan yhdistyy taito toimia ja käyttäytyä eri tilanteissa sopivalla tavalla eri kulttuurin edustajia kohdatessa. (OECD 2018.) Tässä tutkielmassa käytetään kuitenkin ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteissa käytettyä nimitystä kansainvälisyysosaaminen.

Ulkomailla suoritettavat harjoittelujaksoja pidetään tehokkaana keinona hankkia kansainvälisyysosaamista opintojen aikana (Petzold & Peter 2015, 886). Kansainvälisiä vaihtojaksoja pidetään erinomaisina pedagogisina työkaluina, joiden avulla voidaan toteuttaa yksilöllisiä opinpolkuja ja antaa yksilöille mahdollisuuksia hankkia osaamista, jolla voi erottautua työnhakutilanteessa (Kristensen 2004, 114). Kielitaito, kansainvälinen kokemus ja valmius työskennellä ulkomailla on saanut huomattavasti painoarvoa uusien työntekijöiden rekrytoinnissa viimeisten vuosikymmenten aikana ja hakijat, joilla on hankittuna aiempaa kansainvälistä osaamista, ovat usein etuasemassa (Gerhards & Hans 2013, 101). Korkeakouluopiskelijoiden kohdalla on havaittu, että kansainvälinen liikkuvuus opiskelujen aikana vaikuttaa positiivisesti opiskelijoiden personallisuuden kehittymiseen, parantaa kielitaitoa ja mahdollistaa paremmat näkymät työmarkkinoilla (Lörz et al. 2016, 153). Etenkin kansainvälisesti toimivat työnantajat huomioivat rekrytointitilanteessa hakijoiden kansainvälisen kokemuksen ja tällöin opiskeluaikana hankittu kokemus ulkomailta toimii selvänä kilpailuetuna muihin hakijoihin nähden (Petzold & Peter 2015, 886). Suomessa tehtyjen selvitysten mukaan useimmat työnantajat näkevät työpaikanhakijan kansainvälisyysosaamisella olevan merkitystä uuden työntekijän valintatilanteessa, vaikka siitä harvoin tehdään ehdoton kriteeri valituksi tulemiselle (Demos Helsinki 2013, 6–43).

Tutkimukset ovat osoittaneet, että korkeakouluopiskelijat kokevat voimakasta sosiaalista painetta osallistua ulkomaan vaihtoon. Oppilaitokset markkinoivat voimakkaasti Erasmus+ -vaihto-ohjelmaa ja hakemisesta kansainväliseen vaihtoon tiedotetaan opiskelijoille monikanavaisesti. Sosiaalinen paine lähteä vaihtoon vaihtelee opiskelualan ja opiskelijan sosiaalisen ympäristön mukaan siten, että etenkin taloustieteiden opiskelijoiden joukossa osa opiskelijoista kokee ulkomaan vaihtojakson pakolliseksi, kun taas insinööritieteiden opiskelijoiden kohdalla paine on pienin. Lisäksi opiskelijat, jotka ovat jo aiemmin liikkuneet kansainvälisesti, kokevat suurempaa painetta lähteä ulkomaille opiskelemaan. (Petzold & Peter 2015, 896 – 897.) Vanhempien koulutustaustalla on myös merkitystä sosiaalisen paineen syntymisessä, sillä korkeammin koulutetut vanhemmat ovat tietoisempia kansainvälisen liikkuvuuden mahdollisuuksista ja ohjaavat vahvemmin lapsiaan osallistumaan kansainväliseen vaihtoon (Gerhards & Hans 2013, 106).

Opetushallituksen tilastojen mukaan kansainvälisyysosaamisen kartuttamisessa näkyy selkeä epätasainen jakautuminen erilaisten opiskelijaryhmien välillä, vaikka Erasmus+ -apurahat ovat tasa-arvoisesti kaikkien opiskelijoiden haettavissa. Kaikilla koulutustasoilla, sekä korkea-asteella että ammatillisella toisella asteella ja lukioissa, tytöt ja Etelä-Suomen kaupungeissa asuvat varakkaimpien perheiden lapset osallistuvat ahkerimmin Erasmus+ -vaihtojaksoille (Opetushallitus 2014). On

selvää, että ulkomaille ja kansainväliseen vaihtoon lähtevältä opiskelijalta edellytetään tietty kielitaitotaso, jotta opiskelija pystyy matkustamaan ja työskentelemään vieraskielisessä ympäristössä. Kielitaidon karttuminen on sosiaalisesti eriytynyttä, sillä varakkaimpien perheiden lapset ovat tottuneita matkusteluun ja ulkomailla liikkumiseen ja kansainväliset ympäristöt ovat heille tuttuja. Kielitaito kietoutuu kansainväliseen kulttuuriorientaatioon, johon liittyy matkustelu ja ulkomaalaisten medioiden käyttö. (Wainikainen & Purhonen 2018, 253–254.) Korkeampi sosioekonominen tausta antaa opiskelijalle paremmat lähtökohdat myös kansainvälistä opiskeluvaihtoa ajatellen.

Perheen varakkuuden lisäksi kansainvälisyysosaamisen hankkimisessa on havaittu eroja myös opiskelijoiden sukupuolen suhteen. Ammatillisella toisella asteella opiskelevista pitkäkestoisille vaihtojaksolle lähtevistä oli peräti 65 % naisia vuonna 2017. (Korkala 2019, 2.) Kuten korkeasteella, myös ammattikouluissa on suurta alakohtaista vaihtelua kiinnostuksessa ulkomaan vaihtoon. Aktiivisimpia olivat ”suuret koulutusalat”, joilla on luonnollisesti paljon opiskelijoita. Suurimpana erottuu sosiaali- ja terveysala, joiden osuus ulkomaan vaihtoon osallistuneista on 24,7 % ja tekniikan ja liikenteen alalta seuraavaksi eniten, 21,5 %, ja matkailu- ja ravitsemis- ja talous-alalla kolmanneksi eniten, 17,3 % lähtijöistä. Kun liikkuvuuslukuja tarkastellaan suhteessa opiskelijamäärään, aktiivisimpia aloja olivat matkailu-, ravitsemis- ja talousala sekä luonnonvara- ja ympäristöala. (Korkala 2019, 16.) Paine osallistua kansainväliseen vaihtoon on todennäköisesti myös ammatillisissa oppilaitoksissa voimakkaampaa tietyillä aloilla ja kansainvälisyysjaksot istuvat näiden koulutusalojen arkeen helpommin kuin muiden alojen.

Kieli- ja kansainvälisyysosaamisen tasa-arvoisessa karttumisessa on muitakin ongelmakohtia. Vaihtoehtona heille, jotka eivät osallistu Erasmus+ -liikkuvuusjaksolle, tarjotaan kotikansainvälistymistä, kotimaassa tapahtuvaa kansainvälisen kokemuksen hankkimista, esimerkiksi toimimista tutorina kansainvälisille vaihto-oppilaille tai muita koulussa tehtäviä kansainvälisyysprojekteja. Selvitysten mukaan kuitenkin erilaisia kotikansainvälistymismahdollisuuksia hyödyntävätkin juuri he, jotka jo ovat olleet kansainvälisessä vaihdossa ja jotka ovat jo muutoinkin kansainvälisesti orientoituneita, kun taas opiskelijat, jotka eivät lähde vaihtoon, tarttuvat keskimääräistä vähemmän myös muuhun kansainvälisyyteen liittyvään opintotarjontaan. (Siltala 2013, 22.) Kieli- ja kansainvälisyysosaaminen siis kasautuu joidenkin opiskelijoiden pääomaksi, kun taas toisten opiskelijoiden kohdalla kansainvälisyys voi jäädä hyvinkin vähäiseksi.

Jos kansainvälinen osaaminen avaa mahdollisuuksia parempiin työpaikkoihin ja parempiin palkkoihin, Erasmus+ -vaihto on vain yksi uusi ilmiö, joka tuottaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta (Lörz et al. 2016). Kieli- ja kansainvälisyysosaamisen kartuttamiseen liittyy monia eriarvoistavia näkökohtia, jotka ovat jääneet virallisten koulutuspuheiden ja -asiakirjojen ulkopuolelle. On ongelmallista, jos työllistymisen takaamiseksi ei enää riitä pelkkä ”tavallinen tutkinto” ja perinteinen koulupolku, vaan on kasattava jotain ekstra, jolla voi erottautua joukosta ja saada työnantajat kiinnostumaan (Nikunen 2016, 18). Kansainvälisen kokemuksen hankkiminen ja osallistuminen Erasmus+ -vaihtojaksolle on yksilön päätös investoida osaamiseensa ja tehdä itsestä houkuttelevampi työmarkkinoilla ja mahdollistaa eteneminen uralla. Vaikka kaikilla opiskelijoilla ei olisi samanlaisia mahdollisuuksia osallistua vaihtoon, ”liikkumattoman” ja paikallaan pysyvän opiskelijan voidaan nähdä lyövän laimin oman itsensä kehittämisen. Tästäkin näkökulmasta on tärkeä nostaa esiin kansainvälisyysosaamisen hankkimiseen vaikuttavia tekijöitä, mitä tässä tutkielmassa osaltaan pyritään tekemään.

2.3 Kulttuurinen pääoma

Ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun mukaan yhteiskunta rakentuu kilpailulle tarjolla olevista resursseista ja asemista erilaisilla sosiaalisilla kentillä. Yksilöllä tai ryhmällä voi olla hallussa erilaisia taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja, joita on tarjolla niukasti, ja jotka määrittävät ryhmän sosiaalisen painoarvon ja aseman yhteiskunnassa suhteessa muihin ryhmiin. Taloudellinen pääoma on suoraan muutettavissa rahaksi, kun taas kulttuurinen pääoma on muunnettavissa tietyillä ehdoilla taloudelliseksi pääomaksi esimerkiksi koulutuksen kautta hankitun osaamisen kautta. Sosiaalinen pääoma muodostuu yhteyksistä ja sosiaalisista velvoitteista, joita myös voidaan tietyissä olosuhteissa muuttaa taloudelliseksi pääomaksi. Bourdieun mukaan kulttuurinen pääoma voi esiintyä kolmessa eri muodossa. Ruumiillistunut kulttuurinen pääoma koostuu tiedoista ja taidoista, jotka kasaantuvat yksilön mieleen ja ruumiiseen esimerkiksi kotikasvatuksen myötä yksilön elinkaaren aikana. Objektivoitunut kulttuurinen pääoma tarkoittaa erilaisia kulttuurituotteita, kuten tauluja, kirjoja, sanakirjoja, koneita, soittimia, joihin liittyy oma kulttuurinen teoriansa. Institutionaalistunut kulttuurinen pääoma viittaa koulutuksen tarjoamiin pätevyyksiin ja tutkintoihin, joita yksilö voi hankkia ja niiden avulla päästä käsiksi rahalliseen pääomaan työmarkkinoilla. (Bourdieu 1986, 243.)

Wainikaisen ja Purhosen mukaan (2018) kielitaito ja siihen kytkeytyvä kansainvälisyysosaaminen ovat erityinen muoto kulttuurista pääomaa ja ne ovat osaltaan eriyttämässä sosiaalisia ryhmiä

toisistaan ja tuottamassa yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Ylempien sosiaaliluokkien perheillä on runsaasti erilaisia mahdollisuuksia investoida osaamista, aikaa ja rahaa lasten koulunkäynnin ja kielten opiskelun tukemiseen. Paremmassa taloudellisessa asemassa olevat vanhemmat pystyvät tarjoamaan lapsilleen monipuolisia mahdollisuuksia esimerkiksi ulkomaan matkoihin tai kielikursseihin ja voivat sitä kautta kasvattaa lastensa kulttuurista pääomaa. (Wainikainen & Purhonen 2018, 246.) Toisen asteen koulutuksen alkaessa nuorilla voi olla hyvin erilaiset lähtökohdat sen suhteen, miten luontevasti heidän maailmaansa ja elämäntyylinsä kuuluvat vieraat kielet ja kokemukset muista maista ja kulttuureista. Jos nuorella on kansainvälisesti orientoituneet vanhemmat, he ovat tukeneet lapsen kielipääoman ja kulttuurisen pääoman kasvattamista pienestä pitäen ja ovat todennäköisemmin myös halukkaampia tukemaan nuoren opiskelua ulkomailla opintojen aikana.

Hollantilainen sosiologi Don Weenink ymmärtää kosmopolitanismin yhtenä kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman muotona. Kosmopolitanismi on Weeninkin mukaan yksilöön kasautunutta kompetenssia ja osaamista toimia luontevasti kansainvälisillä areenoilla. Yksilön kosmopoliittinen pääoma on seurausta ulkomailla asumisesta ja oleskelusta, eri kulttuureista tulevien ihmisten kohtaamisesta ja kansainvälistä ystäväpiiristä, globaalille yleisölle tarkoitettujen kirjojen ja lehtien lukemisesta sekä erittäin hyvästä kielitaidosta englannin kielessä ja mielellään jossain toisessa vieraassa kielessä. Pyrkimys kosmopoliittisen pääoman hankkimiseen ei Weeninkin mukaan rajoitu pelkästään eliittiin tai ylempiin sosiaaliluokkiin vaan voi ilmetä kaikissa yhteiskuntaluokissa. Työvoiman vapaa liikkuvuus ja kansainvälisesti toimivat yritykset Euroopassa ovat lisänneet kaikkien yksilöiden mahdollisuuksia toimia oman kotimaan rajojen ulkopuolella. Tämän myötä myös alempien yhteiskuntaluokkien tiedostavat vanhemmat haluavat lisätä jälkikasvunsa mahdollisuuksia sosiaaliseen nousuun ja uralla etenemiseen. Kosmopolitanismi on seurausta globalisaatiosta ja yksilöiden toimijuudesta ja selviytymisstrategiasta globalisaation asettamien haasteiden keskellä ja se koskettaa yhteiskunnan kaikkia kerroksia. (Weenink 2008, 1089; 1102–1104.)

Brittiläinen sosiologi Beverly Skeggs (2014, 291) määrittelee sen sijaan kosmopolitanismin ennen kaikkea etuoikeutettujen luokkien minuuden rakentamisen projektina, jolla pyritään sulkemaan toisia ulos, tuottamaan eroja ja erottautumaan. Skeggsin mukaan kosmopolitanismi pohjautuu aina erilaisiin rajallisiin kulttuurisiin resursseihin kuten aikaan, pääsyyn ja tietoon, jotka eivät ole samalla tavoin kaikkien saatavilla. Kansainvälinen tai kotimaassa tapahtuva maantieteellinen liikkuvuus määrittyy eri lähtökohdista keskiluokkaiselle kuin työväenluokkaiselle väestölle. Vapaaehtoinen liikkuvuus on yhteiskunnallinen etuoikeus ja resurssi, kun taas osan väestöstä, kuten maahanmuuttajien, työväenluokan ja etenkin naisten, toivotaan jopa pysyvän paikoillaan, jotta heitä voitaisiin hallita

paremmin. Paikallinen yhdistetään Skeggsin mukaan usein feminiinisyyteen ja kotiin ja globaali puolestaan liitetään maskuliinisuuteen. Toisaalta uusliberalistinen markkinatalous ja sen yksilöllisen kehittämisen ja joustavuuden vaatimus epäsuorasti pakottavat yksilöitä liikkuvuuteen. Skeggs korostaa, että liikkuvuudesta puhuttaessa on otettava huomioon liikkuvuuden vapaaehtoisuus ja yhteiskuntaluokkien erityispiirteet, eikä niitä tule häivyttää näkymättömiin. Skeggsin mukaan brittiläisessä yhteiskunnassa työväenluokkainen kulttuuripääoma leimataan monin eri keinoin alempiarvoiseksi keskiluokkaiseen hienostuneeseen kulttuuripääomaan nähden. Työväenluokka voi kuitenkin pyrkiä erottautumaan keskiluokkaisesta tai eliitin määrittämästä kulttuurisesta pääomasta ja noudattamaan omia lainalaisuuksiaan. (Skeggs 2014, 107–108; 114–115; 290–291.)

Suomalaisessakin poliittisessa diskurssissa on luotu työväenluokasta kuvaa passiivisena, kehityksen ja globaalin hyvinvoinnin jarruna, koska työntekijät eivät ole valmiit liikkumaan (Nikunen 2018, 181). Suomessa toteutetussa ”aktivointimallissa” työtöntä veloitettiin työttömyyskorvauksen saamisen vastineeksi aktivoitumaan ja hakemaan työpaikkoja myös kauempaa omasta asuinpaikastaan. Pääosa mainitun kaltaisista toimenpiteistä kohdistui juuri työväenluokkaisiin tai kouluttamattomiin työttömiin (vrt. Kuusela 2019, 181). Nikusen mukaan suomalaisten nuorten opiskelijoiden halukkuus liikkua kotimaassa ja muuttaa kotipaikkakunnaltaan muualle opintojen tai työpaikan perässä vaihtelee. Paikkaan kiinnittyminen on tyyppillistä etenkin työväenluokalle ja maaseudun nuorille ja he etsivät koulutusvaihtoehtoja lähempänä kotipaikkakuntaansa, kun taas keskiluokkaisen taustan omaavat nuoret lähtevät useammin kauemmas opiskelemaan (Nikunen 2016, 87; Tolonen 2008).

Nuorilla on omat arvonsa ja käsityksensä kulttuurisesta pääomasta, joka ei välttämättä ole yhteneväinen aikuisten näkökulmasta määritellyn kulttuurisen resurssin kanssa (Leonard 2008, 240). Nuorison alakulttuurinen pääoma (subcultural capital) ilmenee oikeanlaisena pukeutumisena (objektivoitunut kulttuurinen pääoma) ja käyttäytymisenä, kielenkäyttönä tai yksinkertaisesti asioista tietämisenä (ruumiillistunut kulttuurinen pääoma). Nuoret alakulttuurisessa pääomassa ja sen hankkimisessa keskeisen roolin saa vahva side vertaisten välillä ja sosiaalisten verkostojen kasvattaminen. (Thornton 1996, 11.) Verkostojen ja vertaisten merkitys nuorten maailmassa on todettu myös Suomessa tehdyissä tutkimuksissa. Tarja Tolosen (2008) haastattelemat työväenluokkaiset, syrjäytymisuhan alla olevat nuoret kertoivat, että he pyrkivät ensisijaisesti lähellä tarjottavaan koulutukseen, koska he pitivät sosiaalisia suhteita ensiarvoisen tärkeinä ja halusivat säilyttää tukiverkkonsa. Työllä on Tolosen mukaan työväenluokkaisessa elämäntyyliässä vain instrumentaalinen merkitys, koska sillä pyritään takaamaan taloudellinen turva ja pärjääminen

omillaan. Toisaalta Tolosen haastatteleminen nuorten puheessa nousi esiin myös kunnianhimoisempi keskiluokkaista muistuttava elämäntyyli, jossa tavoitteena on mielekäs työ, itsensä ja kykyjensä kehittäminen ja sosiaalinen liikkuvuus. (Tolonen 2008, 247–248.)

Paul Willis tutki työväenluokkaisen alakulttuurin muodostumista 1970-luvun Britanniassa ja havainnoi työväenluokkaisia poikia ja sitä auktoriteettien vastustamisen kulttuuria, joka heidän keskuuteensa kehittyi. Willisin (1981) tutkimus dokumentoi, miten valkoinen työväenluokkainen maskuliinisuus nousi vastustamaan hegemonista keskiluokkaista koulutusinstituutiota. Nuoret miehet eivät halunneet mukautua koulun sääntöjen noudattamisen ja opiskelun kulttuuriin, joka olisi tarjonnut heille mahdollisuuden hyvien arvosanojen kautta mahdollisuuden sosiaaliseen nousuun. Koulun formaalissa ja informaalissa arjessa pojat sabotoivat ja väistelivät opiskelua, ja pitivät hauskaa opettajien ja koulussa ahkeroivien kustannuksella. He arvostivat ainoastaan oikeita työväenluokkaisia palkkatöitä, joita koulun ulkopuolella oli tarjolla terästehtaissa ja pajoissa. Koulun keskiluokkaisiin arvoihin ja toimintatapoihin pohjautuva järjestelmä ei tarjonnut työväenluokan nuorille mitään varteenotettavaa vaihtoehtoa, vaan sen rooli oli pelkästään uusintaa työväenluokkaista sukupolvea, joka päätyi samoihin ankeisiin tehdastöihin kuin aiemmat sukupolvet. (Willis 1981, 176–177.)

Karvosen ja Rahkosen mukaan (2002, 325) Suomessa ei ole vastaavaa luokkasidonnaista nuorisokulttuuria ollut havaittavissa, eikä myöskään laajempaa koulun tai koulutuksen vastaista kulttuuria ole esiintynyt. Toisenlaisen näkemyksen esittää kuitenkin Kauravaara (2013), joka on tutkinut ammatillisessa koulutuksessa kone- ja metallialaa opiskelevia nuoria miehiä. Kauravaaran mukaan ammattikoulussa opiskelevan nuoren miehen arvot tai lähtökohdat, ”elämän suolat” ovat jotain muuta kuin virallinen koulu toivoisi. Nuorten miesten elämää ohjaa aivan eri tavoitteet kuin opinnoissa menestyminen: tärkeintä on hetkessä eläminen, kiireettömyys, vapaa-ajan runsaus, mahdollisimman vähällä pääseminen ja kaverit. Nämä heijastuvat mm. siinä, että koulusta myöhästellään tai lähdetään etuajassa pois, koulutehtävistä laistetaan mahdollisimman paljon ja oppitunneilla pyritään olemaan jouten. (Kauravaara 2013, 149–163.) Kauravaaran tutkimus osoittaa, kuinka suomalaisen ammattioppilaitoksen arjessa toimii viralliselle koulunormistolle vastakkainen epävirallinen normisto, samoin kuin Willisin tutkimassa 1970-luvun Britanniassa.

Myös Mari Käyhkö (2006) nostaa tutkimuksessaan esiin puhdistuspalvelujen koulutusohjelmassa opiskelevien työläisnaisten vastustuksen kulttuurin. Käyhkön mukaan myös tyttöjen keskuudessa ilmenee koulussa viihtymättömyyttä ja opettajan haastamista ja kiusoittelua Willisin tutkimien

poikaoppilaiden tavoin. Siivoojaksi opiskelevat naiset myös hylkäävät koulutusmeritokratian tarjoamat mahdollisuudet sosiaaliseen nousuun. He eivät ole halukkaita kasvattamaan koulutuksellista kulttuuripääomaa keskiluokan tavoin, vaan haluavat nopeasti päästä työelämään, ja keskittyä heille tärkeisiin asioihin, kuten tulevaan kotiin ja äitiyteen. Käyhkön mukaan he omalla koulutuslavalinnallaan kieltäytyvät tavoittelemasta koulutusyhteiskunnan ihanteita ja osallistuvat keskiluokkaisen menestyvän identiteetin määrittelemiseen. (Käyhkö 2006, 80–84; 229–231.)

Ammatillisessa koulutuksessa on oma epävirallinen arjen kulttuuri, joka kietoutuu työväenluokkaisuuteen ja nuorten keskuudessa vahvana vaikuttaviin arvostuksiin. Ammattikoulu on luokkasidonnainen instituutio, joka tuottaa uutta työväenluokkaista ammattiosajien sukupolvea (Kauravaara 2013, 183). Keskeistä on koulutuksen suora kytkentä työelämään ja lisääntyvä työssä oppiminen työpaikoilla, mikä saattaa kuitenkin asettaa joillekin nuorille turhan kovia paineita. Anne-Mari Soudon (2014) mukaan voimakas työelämäkykyisyyden ja nopean aikuistumisen ja vastuunkantamisen vaatimus on monelle omaa paikkaansa etsivälle nuorelle liian haastavaa. Joskus koulutuslavalinta on virheellinen ja opiskelija joutuu harhailemaan pitkään järjestelmän rattaissa hakiessaan itselleen sopivaa koulutusala. Pärjäämisen kulttuurin lisäksi tyypillistä Soudon mukaan ammattikoulun arjen kulttuurille on vahva yhdenmukaisuuden vaatimus ja kielteinen suhtautuminen erilaisuuteen, esimerkiksi arkoihin ja hiljaisiin oppilaisiin. (Souto 2014, 31.)

Ammatillinen koulutus on ollut viime vuosikymmeninä toisenlaisenkin haasteen edessä, kun sinne on levinnyt alun perin akateemisessa maailmassa vallinnut näkemys kansainvälisen osaamisen tärkeydestä. Kansainväliseen vaihtoon osallistuminen ja sen kautta hankittu kulttuuripääoma ei kuitenkaan välttämättä näyttäydy ammattikoululaisille yhtä houkuttelevana vaihtoehtona kuin lukiossa tai korkeakouluissa opiskeleville nuorille. Kansainvälisyysosaamisen istuvuutta työväenluokkaisen nuoren arvomaailmaan ja arvostuksiin ei ole tähän mennessä tarkemmin pohdittu Suomessa ja tähän problematiikkaan tämä tutkimus pyrkii osaltaan pureutumaan.

2.4 Aiempi tutkimus opiskelijaliikkuvuuksista

Kansainvälinen opiskelijaliikkuvuus on ollut viime vuosina kasvava kiinnostuksen kohde koulutuksen tutkimuksessa, eikä vähiten kasvavien Erasmus+ - liikkuvuuslukujen vuoksi (Van Mol & Timmerman 2014, 465). Korkeakouluopiskelijoihin kohdistuneet tutkimukset paljastavat

kansainväliseen opiskelijaliikkuvuuteen liittyvän vinoutuman, joka vaikuttaa olevan yleiseurooppalainen ilmiö: liikkuvuusjaksoille osallistuneiden joukossa on suhteessa enemmän sosiaalisesti etuoikeutetussa asemassa olevien perheiden lapsia (Ballatore & Frerede 2013, 525; Van Mol & Timmerman 2014, 467; Penttinen et al. 2017, 12). Tähän trendiin liittyvät ne havainnot, että korkeakoulussa opiskelevat ovat alemmilla kouluasteilla opiskelevia kiinnostuneempia ulkomaan vaihdosta ja vaihtoon lähtevien opiskelijoiden perheet olivat keskimäärin korkeammin koulutettuja (Penttinen et al. 2017, 19). Ulkomailla opiskelu ja sitä kautta hankittu lisäosaaminen voi näyttäytyä yhteiskunnan etuoikeutettujen ryhmien uutena strategiana ylläpitää omaa etuoikeutettua asemaa muihin ryhmiin nähden, sillä ulkomaan kokemus yhdistetään usein parempaan palkka- ja urakehitykseen (Lörz et al. 2016, 158). Oppilaitosten tarjoamille vaihtojaksoille hakeutumista voidaan nähdä keski- ja yläluokan keinona erottautua ja osoittaa korkeampaa yhteiskunnallista asemaa (Ballatore & Frerede 2013, 525) ja mahdollisuutena rakentaa yksilöllistä, keskiluokkaista habitusta (Nikunen 2016, 85).

Lörz, Netz ja Quast (2016) tarkastelevat opiskelijoiden kansainväliseen liikkuvuuteen ja siihen osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä rationaalisen päätöksenteon teorian näkökulmasta. Ulkomaan vaihtoon osallistuminen voidaan nähdä yksilön päätöksenteon prosessina, johon vaikuttavat siihen liittyvät kustannukset ja vaihdosta saatavat hyödyt. Jotta ulkomaan vaihtojakso näyttäytyy opiskelijalle kiinnostavana vaihtoehtona, jaksosta saatava hyöty on oltava suurempi kuin siihen liittyvät kustannukset. Päätöksentekoon vaikuttaa myös yksilön käsitys omasta osaamisestaan ja kyvystään suoriutua ulkomaan vaihtojaksoon liittyvistä vaatimuksista ja tähän liittyvät yksilön aiemmat koulutusvalinnat ja yksilölliseen elämän- ja koulutushistoriaan liittyvät kokemukset. Opiskelijan päätöksenteon vaakakupissa painavat ulkomaan jaksoon liittyvät taloudelliset ja ajalliset kustannukset sekä sosiaaliset kustannukset, eli ero perheestä ja ystävistä, joita peilataan vaihdosta saatavaan hyötyyn. Lörz, Netz ja Quast (2016) huomauttavat, että vähäosaisemmista perheistä tulevilla opiskelijoilla sekä taloudelliset että sosiaaliset kustannukset nousevat suhteessa korkeammalle, sillä taloudellisesti heikommassa asemassa olevat nuoret joutuvat usein käymään töissä opiskelun ohessa ja tukemaan perhettään. He usein myös opiskelevat lähellä kotipaikkakuntaansa ja perhettään, jolloin muualle lähteminen merkitsisi myös korkeampia sosiaalisia kustannuksia. (Lörz et al. 2016, 152–159.)

Suomalaisia sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden kansainvälisyysorientaatiota tarkastelevassa tutkimuksessa havaittiin, että myös monet henkilökohtaiset perhe- ja tunnesyyt rajoittavat tosiasiallisia mahdollisuuksia ja halukkuutta ryhtyä kansainväliselle työuralle. Monella ammattiin

opiskelevalla siintää mielessä halu perustaa perhe lähitulevaisuudessa ja myös perheellisiä opiskelijoita on runsaasti ammattikoululaisten joukossa. Joillakin opiskelijoilla saattoi olla kansainvälisyyteen liittyviä unelmia, mutta epäily omien taitojen riittävydestä katkaisi näiltä unelmilta siivet. Ammatilliseen koulutukseen päätyvät usein opiskelijat, joilla on huonoja oppimiskokemuksia aikaisemmista kouluista ja nämä epäonnistumisen kokemukset saattavat vaikuttaa pitkälle elämään ja ohjata pysymään kiinni tutussa ja turvallisessa. Tunteikas kiinnittyminen kotiseutuun voi muodostua joidenkin opiskelijoiden kansainvälisen liikkuvuuden esteeksi. Vaikka kansainvälisyyttä edistettiin tutkittavassa oppilaitoksessa erittäin aktiivisesti, vain harva nuori koki globaalit työmarkkinat tosiasialliseksi vaihtoehdoksi tulevaisuudessa. (Lappalainen 2014, 438–441.)

Van Mol ja Timmerman (2014) ovat analysoineet Euroopassa korkeakoulujen opiskelijavaihtoon lähtevien opiskelijoiden taustoja selvittäneitä tutkimuksia. Heidän mukaansa tutkimuksissa ilmenee kolme keskeistä kategoriala, joiden mukaan vaihtoon lähtemiseen myönteisesti tai kielteisesti vaikuttavia tekijöitä voidaan ryhmitellä. Ensimmäinen makrokontekstiin liittyvät tekijät, kuten esimerkiksi Erasmus+ -apurahojen saatavuus ja rahoituksen riittävyys tai työmarkkinatilanne kotimaassa, ovat mukana vaikuttamassa yksilön päätöksentekoon. Toinen merkittävä ryhmä on henkilökohtaiseen taustaan ja historiaan liittyvät tekijät, joita ovat opiskelijan sosioekonominen tausta, sosiaaliset verkostot ja aiemmin hankittu kansainvälinen kokemus esimerkiksi runsaan matkustelun muodossa. Sosiaalisten verkostojen merkitys voi olla suuri, etenkin nuorempien opiskelijoiden kohdalla, jolloin sisarusten esimerkki, perheen kannustus tai ystävien vaikutus voi olla ratkaiseva tekijä vaihtoon lähtemisestä päätettäessä. Kolmannen merkittävän ryhmän Van Molin ja Timmermanin mukaan muodostavat moninaiset tekijät, joita voidaan kuvata termillä henkilökohtaiset syyt ja motivaatio, esimerkiksi halu parantaa kielitaitoa ja toisaalta kielitaidon puute, seikkailunhalu tai halu itsenäistyä. (Van Mol & Timmerman 2014, 466.) Yksittäisen opiskelijan tilanteessa vaikuttavat useat näistä makro- ja mikrotason tekijöistä samanaikaisesti ja ohjaavat opiskelijaa päätöksentekoprosessissa lähteäkö vaihtoon vai ei.

Yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää lisätä ymmärrystä niistä syistä ja motiiveista, jotka vaikuttavat opiskelijoiden valikoitumiseen ja kansainvälisyysosaamisen kertymiseen. Erasmus+ -apurahojen kasaantuminen muutenkin paljon liikkuville ja kansainvälisesti orientoituneille nuorille on haaste, joka tulisi nostaa esiin tasapuolisuuden ja yhdenvertaisuuden pyrkivässä koulujärjestelmässämme. Myös eri kouluasteilla on tarkasteltava kansainvälistä liikkuvuutta hieman eri näkökulmasta ja niille tyypillisten ominaispiirteiden näkökulmasta. Ammattikoululaisten liikkuvuusjaksojen saama vähäinen huomio ja työssäoppimisjaksojen erityispiirteiden huomiotta jättäminen häivyttää luokkaa näkyvistä (vrt.

Skeggs 2008). Ammattikoulussa opiskelevien elämässä vaikuttavat työväenluokkaisuuteen liittyvät ilmiöt ja niiden vaikutukset kansainvälisyysosaamisen hankkimiseen olisi syytä ottaa huomioon.

3. Tutkimusasetelma

Tässä kappaleessa esitellään tarkemmin tutkimuskysymykset ja tutkimuksessa käytettävät aineistot ja niiden analyysissä käytettävät menetelmät. Lisäksi pohdin tarkemmin tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

3.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella kansainvälisyysosaamista ammatillisessa koulutuksessa ja selvittää, millaisena kulttuurisena pääomana se näyttäytyy opiskelijoille. Ammattikoululaisten kansainvälisyysosaamista kartoitetaan sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen aineiston näkökulmasta. Kvantitatiivisena aineistona toimii Amisbarometri 2015 -aineisto, ja kvalitatiivisena aineistona opiskelijahaastatteluin kerätty materiaali. Kvantitatiivisen analyysin tarkoituksena on selvittää ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien koettua kielitaitoa, halukkuutta ulkomailla työskentelyyn ja näkemystä ulkomailla työskentelyn todennäköisyydestä sekä tarkastella miten vastaukset vaihtelevat vastaajien taustatekijöiden, eli sukupuolen, iän, vanhempien koulutustason ja opiskelijan koulutusalan suhteen. Tutkimukseni laadullisessa osuudessa analysoin tarkemmin ammattiin opiskelevien henkilökohtaisten perusteluita päätettäessä opiskelijavaihtoon lähtemisestä ja pyrin tavoittamaan tarkemmin yksilön kansainvälisyysosaamiselle antamia merkityksiä ja arvostuksia.

Kysyn tutkimuksessani siis seuraavaa:

1. Millainen yhteys sosiodemografisilla tekijöillä (sukupuoli, ikä, vanhempien koulutustaso ja koulutusala) on ammattiin opiskelevien itsearvioituun kielitaitoon, halukkuuteen ja itsearvioituun todennäköisyyteen työskennellä ulkomailla?
2. Miten ammattiin opiskelevat perustelevat päätöksensä lähteä tai olla lähtemättä ulkomaille hankkimaan kansainvälistä työkokemusta?
3. Millaisia merkityksiä opiskelijat antavat liikkuvuudelle ja kansainvälisyysosaamiselle?

3.2. Aineistot

3.2.1 Amisbarometri 2015

Tutkimuksen kvantitatiivinen aineisto, Amisbarometri 2015, on kerätty suomalaisten ammattiin opiskelevien nuorten keskuudessa tehdyllä kyselytutkimuksella. Amisbarometri on kattavin Suomessa tehty ammattikoulunuorten arjen ja koulutuksen kokemuksia kartoittava tutkimus ja se toteutettu kokonaistutkimuksena tähän mennessä kolme kertaa, vuosina 2015, 2017 ja 2019. Amisbarometri-aineistot on kerätty kyselyin, joka on lähetetty kaikille Manner-Suomessa toimiville toisen asteen ammatillisille oppilaitoksille. Oppilaitoksia on kehoitettu tekemään kysely opiskelijoiden keskuudessa normaalien oppituntien puitteissa. Vuoden 2015 kysely suunnattiin ennen kaikkea nuorisoasteen opiskelijoille ja aineiston keruuajankohta oli 21.1.2015–27.3.2015. Kyselyssä tiedusteltiin vastaajalta tietoja seuraavista teemoista: nykyiset opinnot, aiemmat opinnot, opintoihin liittyvät kokemukset, toimeentulo ja asuminen, tulevaisuuden suunnitelmat sekä hyvinvointi ja vapaa-aika. Lisäksi kyselyssä kartoitettiin vastaajien taustatietoja; kuten syntymävuosi, sukupuoli sekä vanhempien ammattiasemat ja vanhempien koulutushistoria. Amisbarometri 2015 -aineisto on kokonaisuudessaan ladattavissa Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston sivuilta osoitteesta <https://www.fsd.uta.fi/fi/>. (Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö & Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto.)

Vuoden 2015 kyselytutkimus tuotti vastauksia peräti yhteensä 20 840 opiskelijalta, jonka mukaan kyselyn vastausprosentiksi muodostui noin 17 % (Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö & Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto). Vuoden 2017 kyselyyn vastasi puolestaan yhteensä 9638 ammattiopiskelijaa, mikä on huomattavasti pienempi määrä (Nurmikari et al. 2018). Tässä tutkimuksessa käytetään vuonna 2015 kerättyä aineistoa sen paremman laajuuden ja kattavuuden vuoksi. Vuoden 2019 aineisto ei ole kirjoitushetkellä vielä saatavana.

Amisbarometri 2015 -aineistoon on muodostettu analyyseja varten painokerroin, jolla pyritään minimoimaan vastausaktiivisuudesta johtuvia aineiston vinoumia. Painokertoimen laskennassa on huomioitu vastaajan ikä, sukupuoli, oppilaitoksen AVI-alue sekä koulutusala. Painokerroin on laskettu vertaamalla vastaajien määrää Opetushallituksen Vipunen-tilastopalvelun mukaisiin tietoihin ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden muodostamasta perusjoukosta vuonna 2014. (Salminen, Tuukka, Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus, sähköpostiviesti 5.4.2019.) Kaikki tutkielmassani tehdyt analyysit on tehty painotetulla aineistolla.

3.2.2 Opiskelijahaastattelut

Tutkimuksen kvalitatiivinen aineisto on kerätty haastattelemalla Seinäjoen koulutuskuntayhtymä Sedun opiskelijoita vuoden 2019 tammi–toukokuun aikana. Seinäjoen koulutuskuntayhtymä on suurin maakunnallinen toisen asteen ammatillisen koulutuksenjärjestäjä Etelä-Pohjanmaalla (Sedu 2020.) Kuntayhtymässä on päätoimista henkilöstöä noin 750 ja kokopäiväisiä opiskelijoita noin 5000. Kaiken kaikkiaan opiskelijoita Sedussa on kirjoilla vuodessa yli 10 000, mikä pitää sisällään myös erilaiset ammatilliset lyhytkoulutukset ja kurssit. (Sedu 2020.) Pyrin saamaan haastateltavien joukkoon kansainväliseen vaihtoon osallistuneita opiskelijoita, sekä sellaisia opiskelijoita, jotka eivät halunneet lähteä ulkomaan jaksolle. Tarkoituksena on kartoittaa liikkuvien ja liikkumattomien opiskelijoiden ajatuksia liittyen kieli- ja kansainvälisyysosaamiseen sekä kansainväliseen liikkuvuuteen ammatillisen osaamis pääoman tai työllistyvyyden kasvattajana. Näistä muodostuvat opiskelijahaastattelujen kaksi pääteemaa, ammatilliset opinnot ja kansainvälisyys, joiden ympärille haastattelukysymykset on rakennettu.

Värväsin opiskelijoita haastatteluihin tammikuussa 2019 lähettämällä kaikille Seinäjoen koulutuskuntayhtymän opiskelijoille Wilma -viesti alkavista haastatteluista. Kun kahden viikon kuluessa ei tullut yhteydenottoja, lähetin kaikille kolmannen vuoden opiskelijoiden vastuuohjaajille sähköpostiviestin, jossa pyysin tiedottamaan valmistumisvaiheen opiskelijoille mahdollisuudesta osallistua tutkimukseen. Oman opettajan kannustamana haastatteluun ilmoittautui 11 opiskelijaa, jotka eivät olleet osallistuneet kansainväliseen vaihtoon opintojen aikana. Näiden haastateltavien joukossa oli viisi naista ja kuusi miestä. Vaihdoissa olleet opiskelijat tavoitin koulutuskuntayhtymän kansainvälisyyskoordinaattorin ja kansainvälisyystiimin avustuksella, jotka tiedustelivat vaihdossa olleilta opiskelijoita suoraan kiinnostusta osallistua tutkimukseen. Tällä tavoin sain tutkimukseen mukaan yhteensä kahdeksan ulkomaan jaksolle osallistunutta opiskelijaa, neljä miestä ja neljä naista. Kaiken kaikkiaan haastateltavanani oli 19 opiskelijaa.

Keräsin ennen jokaisen haastattelun alkua opiskelijoiden keskeiset taustatiedot lomakkeella. Lomakkeeseen opiskelijat täyttivät iän, suoritettavan tutkinnon ja koulutusalan, vanhempien koulutuksen ja työpaikan, kotipaikkakunnan, aiemmat kotipaikkakunnat sekä tiedon mahdollisesta ulkomailla asumisesta. Haastateltavat olivat iältään 18–24 -vuotiaita.

Haastattelussa käytin avoimia kysymyksiä, joita täydensin tilanteen mukaan lisäkysymyksillä. Ensimmäiset kysymykset kartoittivat opiskelijoiden harrastuksia ja vapaa-aikaa ja niiden tarkoituksena oli toimia lämmittelynä ja luoda miellyttävää ilmapiiriä. Seuraavaksi kysyin

opiskelijoilta ammattikoulussa opiskeluun liittyviä kysymyksiä ja haastattelun jälkimmäisellä puoliskolla kielitaitoon ja kansainväliseen liikkuvuuteen liittyviä kysymyksiä. Kysymysrunko oli suunniteltu siten, että kysymykset ammatillisista opinnoista ja kielitaidosta ovat samat kaikille opiskelijoille, mutta kansainvälisyyskokemuksiin liittyvät kysymykset olivat hieman erilaiset sellaisille opiskelijoille, jotka olivat osallistuneet kansainväliselle vaihtojaksolle. Ensimmäisen yksilöhaastattelun jälkeen täydensin kysymysten listaa muutamalla lisäkysymyksellä.

Vaihtoon osallistumattomien opiskelijoiden haastatteluja toteutin yhteensä seitsemän, joista kolme oli yksilöhaastattelua ja neljä parihaastattelua. Yksilöhaastatteluihin osallistui kaksi ravintola- ja cateringalan opiskelijaa ja yksi sosiaali- ja terveysalan opiskelija. Parihaastatteluissa oli mukana neljä sähkö- ja automaatioalan opiskelijaa, kaksi tieto- ja viestintätekniiikan opiskelijaa ja kaksi kone- ja metallialan opiskelijaa. Vaihdoissa olleiden haastatteluja toteutin samoin seitsemän kappaletta, joista neljä oli yksilöhaastattelua ja kolme parihaastattelua. Yksilöhaastatteluihin osallistui kaksi sosiaali- ja terveysalan opiskelijaa, yksi liiketalouden opiskelija ja yksi talotekniikan opiskelija, ja parihaastatteluissa kaksi hotelli-, ravintola- ja cateringalan opiskelijaa ja kaksi talotekniikan opiskelijaa. Haastattelut toteutettiin yksilö- tai parihaastatteluina opiskelijoiden omien toiveiden pohjalta. Pidin itse kaikki haastattelut Seinäjoen koulutuskuntayhtymän tiloissa oppituntien ja koulupäivän yhteydessä ja nauhoitin ne litterointia ja tarkempaa analyysiä varten. Haastattelut kestivät 20–50 minuuttia kerrallaan ja kokonaiskestoksi muodostui yhteensä noin kahdeksan tuntia. Litteroituna opiskelijoiden haastatteluaineisto muodostaa yhteensä noin 210 sivua tekstiä.

3.3. Menetelmät

3.3.1. Kvantitatiiviset menetelmät

Aineiston kvantitatiivisen analyysiin käytetään IBM SPSS Statistics -ohjelmaa, versiota 25. Analyysissä käytettävät tilastolliset menetelmät ovat yksiulotteisten frekvenssijakaumien tarkastelu ja ristiintaulukointi. Ristiintaulukoinnissa aineistosta lasketaan kahden muuttujan välisiä yhteisjakaumia, joista voidaan päätellä kahden muuttujan välisiä yhteyksiä. Yhteyksien toteamiseksi käytetään χ^2 -testiä, joka kertoo, onko muuttujien välillä tilastollisesti merkitsevä riippuvuus. (Nummenmaa et al. 2014, 43; 197.)

3.3.2 Haastattelujen analyysimenetelmät

Tarkastelen litteroitua haastatteluaineistoa ja pyrin löytämään opiskelijoiden vastauksista niitä perusteluja, joita he antavat päätökselleen osallistua tai olla osallistumatta ulkomaan vaihtoon. Peilaan opiskelijoiden antamia vastauksia Van Molin ja Timmermanin (2014) ryhmittelyyn kansainväliseen liikkuvuuteen vaikuttavista tekijöistä: makroekonomiset tekijät, opiskelijan taustaan liittyvät tekijät, kuten sosiaaliset verkostot ja aiempi kansainvälinen kokemus sekä henkilökohtaiset tekijät. Tarkastelen myös opiskelijoiden puhetta työväenluokkaisuuden ja ammatillisen koulutuksen kulttuurin näkökulmasta ja pyrin löytämään niiden mahdollisia heijastuksia opiskelijoiden näkemyksiin kansainvälisyydestä. Tässä yhtenä keskeisenä teoreettisena lähtökohtana on Kauravaaran (2013) tutkimus ammattikoululaisten arvoista. Haastattelujen analyysi toteutetaan teoriaohjaavana sisällönanalyysinä, jossa aiempi tieto toimii viitekehyksenä ja analyysia ohjaavana, mutta jossa kuitenkin mahdollistetaan uusien ajatusurien ja kiinnostuksen kohteiden löytäminen aineiston pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–110). Tarkastelen aineistoa Van Molin ja Timmermanin teoriasta käsin, mutta samalla pohdin myös ammatillisen koulutuksen ja työväenluokkaisuuden erityispiirteitä.

3.4 Tutkimusetiikka

Haastatteluaineiston hankinnassa ja kaikessa haastatteluaineiston ja haastateltavien henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava tieteen tutkimuseettisiä periaatteita. Haastateltavia koskee ehdoton vapaaehtoisuuden, yksityisyyden suojan ja luottamuksellisuuden vaatimus. Aineistoa keräävän tutkijan tulee informoida haastateltavia tutkimuksen tavoitteesta, tietojen hankintatavasta, käyttötarkoituksesta ja käyttäjistä, luottamuksella annettujen tietojen suojaamisesta ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Tutkijan tulee käyttää hankkimiaan tietoja vain siihen tarkoitukseen, joka on haastateltaville kerrottu ja johon he ovat lupautuneet. Haastateltavia tulee myös informoida siitä, anonymisoidaanko aineisto ja millä tavoin. Anonymisoinnin avulla pyritään välttämään yksittäisten tutkittavien tunnistaminen aineistosta. (Kuula 2011, 101 – 102; 112.)

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt toimimaan näiden keskeisten tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti. Haastatteluaineistoa kerätessä pyrittiin takaamaan opiskelijoiden riittävä informointi sekä kirjallisin tiedottein että haastattelutilannetta aloitettaessa. Korostin kaikessa tiedottamisessa, että tutkimus liittyy Tampereen yliopistossa sosiologian oppiaineessa tehtävään pro gradu -tutkielmaan,

ja että haastatteluaineistoa käytetään vain tähän tarkoitukseen. Kerroin myös opiskelijoille, että aineisto anonymisoidaan siten, että nimet muutetaan peitenimiksi, jotta haastateltavan henkilöllisyys ei kävisi ilmi. Lisäksi painotin haastattelun alussa, että haastateltava voi keskeyttää haastattelun missä kohtaa tahansa ja muuttaa mielensä haastattelun suhteen. Tein jokaisen opiskelijan kanssa kirjallinen haastattelusopimus, jolla dokumentoitiin opiskelijan suostumus haastatteluun ja aineiston käyttöön. Kaikki haastatteluihin osallistuneet opiskelijat olivat täysi-ikäisiä, eikä vanhempien suostumusta tarvittu. Opiskelijat saivat haastattelusta kiitokseksi elokuvalipun.

4. Kvantitatiivinen analyysi

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut ammattiin opiskelevien kieli- ja kansainvälisyysosaamisesta ja kansainvälisyysorientaation yhteydestä sosiodemografisiin taustatekijöihin eli sukupuoleen, ikään, vanhempien koulutustaustastaan ja opiskelijoiden koulutusalaan. Analyysiin on otettu mukaan Amisbarometrissä ne kysymykset, jotka kartoittavat opiskelijoiden näkemyksiä kielistä ja kansainvälisyydestä.

4.1 Käytettävät muuttajat

4.1.1. Kansainvälisyysosaamista kuvaavat muuttajat

Olen valinnut Amisbarometri 2015 -aineistosta tarkasteluun muuttajat, joiden voidaan katsoa heijastavan opiskelijan kansainvälisyysosaamista ja orientaatiota kansainvälisyyteen. Riittävä kielitaito on keskeinen tekijä, joka mahdollistaa matkustamisen ja työskentelemisen ulkomailla. Opiskelijoiden näkemyksiä omasta kielitaidostaan kartoitetaan Amisbarometrissä kysymyksellä *Kielitaitoni on riittävän hyvä työelämään*, johon vastataan asteikolla 1–7 (täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä). Tämä muuttaja on mukana tarkastelussa nimellä työelämäkielitaito.

Opiskelijoilta on Amisbarometrissä kysytty myös ulkomailla työskentelyyn liittyviä kysymyksiä. Heiltä on tiedusteltu, miten hyvin he tunnistavat itsensä väitteestä *Haluaisin työskennellä ulkomailla*, johon he ovat vastanneet asteikolla 1–7 (täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä). Tätä muuttujaa nimitetään jatkossa halukkuudeksi työskennellä ulkomailla. Opiskelijat ovat myös arvioineet, miten todennäköisenä he pitävät valmistumisen jälkeen ulkomailla työskentelyä. Tähän on myös vastattu asteikolla 1–7 (hyvin epätodennäköistä – hyvin todennäköistä). Taulukossa 1. esitetään näiden kolmen keskeisen muuttujan jakaumat prosentteina aineistossa.

Taulukko 1. Ammattiin opiskelevien näkemykset kielitaidon riittävydestä työelämään, halukkuudesta työskentelyyn ulkomailla ja todennäköisyydestä ulkomailla työskentelyyn asteikolla 1 – 7 (1 = täysin eri mieltä 7 = täysin samaa mieltä), %.

	1	2	3	4	5	6	7	yht.	n
Työelämäkielitaito	1,7	2,1	6,3	18,5	27,7	28,4	15,2	100	1821
Halukkuus työskentelyyn ulkomailla	22,6	18,1	13,2	17,2	11,1	8,3	9,5	100	16976
Todennäköisyys työskentelyyn ulkomailla	32,6	16,7	12,0	17,4	10,5	6,2	4,6	100	17131

Taulukosta 1. nähdään, että ammattiin opiskelevat kokevat kielitaitonsa riittävyyden työelämään enimmäkseen hyvänä, sillä 71,3 % vastaajista on valinnut riittävää kielitaitoa kuvaavat arvot 5, 6 ja 7, kun taas enemmän riittämättömänä kuin riittävänä kielitaitoaan pitävät vain kymmenesosa (10,1 %) vastaajista (arvot 1, 2 ja 3). Kielitaidon hyvän tason voisi ajatella merkitsevän hyviä edellytyksiä ulkomailla työskentelylle. Taulukosta ilmenee kuitenkin, että haluttomuus ulkomailla työskentelyyn on suurempaa kuin halukkuus. Kielteistä suhtautumista heijastavat arvot 1, 2 ja 3 on valinnut 53,9 % vastaajista ja myönteistä suhtautumista heijastavat (arvot 5, 6 ja 7) 28,9 % vastaajista. Vain noin joka kymmenes (9,5 % vastaajista) on erittäin halukas ulkomailla työskentelyyn (arvo 7) ja 8,3 % vastaajista melko halukas (arvo 6). Ammattikoululaisten arvio ulkomailla työskentelyn todennäköisyydestä on vielä kielteisempi kuin halukkuus ulkomailla työskentelyyn. Yli puolet (61,3 %) opiskelijoista on vastannut arvot 1, 2 tai 3, jotka kuvaavat epätodennäköistä ulkomailla työskentelyä. Noin viidennes (21,3 %) vastaajista on valinnut ulkomailla työskentelyä todennäköisenä kuvaavat arvot 5, 6 ja 7. Ammattiin opiskelevien halukkuus työskennellä ulkomailla on suurempi kuin se, miten todennäköisenä he sitä pitävät.

Ammattikoululaisten positiiviset näkemykset kielitaidostaan ovat linjassa vuoden 2017 Nuorisobarometriin vastanneiden nuorten näkemysten kanssa. Nuorisobarometri on Nuorisotutkimusseuran vuosittain julkaisema 15–29 -vuotiaisiin suomalaisnuoriin kohdistuva kyselytutkimus, jossa kartoitetaan nuorten näkemyksiä suhteessa erilaisiin ajankohtaisiin aiheisiin (Valtion nuorisoneuvosto 2016). Vuoden 2017 Nuorisobarometrissä tarkasteltiin koulutukseen liittyviä kysymyksiä ja kyselyssä ilmeni, että nuoret kokevat koulussa oppineensa erittäin hyvin kieliä verrattuna moniin muihin taitoihin. Lisäksi nuoret pitävät hyvää kieliosaamista yhtenä merkittävänä tekijänä työelämässä pärjäämisessä. Nuorisobarometrin mukaan nuoret pitävät kielitaitoa ja kansainvälisyyttä vuosi vuodelta yhä tärkeämpänä koulussa opittavana taitona. Koulussa opitaan siis

hyvin kieliä, vaikkakin lukiolaiset kokevat oppineensa kouluaikaanaan kielitaitoa hieman enemmän kuin ammatillisesti suuntautuneet opiskelijat. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 63; 70–71.)

4.1.2 Taustamuuttajat

Nuorisobarometri 2017 osoittaa selvästi, että korkeakoulutettujen lapset kokevat oppineensa kouluaikoinaan kielitaitoa, kansainvälisyyttä ja suvaitsevaisuutta merkitsevästi enemmän kuin vähemmän koulutettujen vanhempien lapset. Erot kielitaidon ja kansainvälisyyden karttumisessa ilmenevät sekä koulussa että koulun ulkopuolella tapahtuvassa oppimisessä. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 68–69.) Lisäksi aiempien kansainvälisten korkeakouluopiskelijoihin kohdistuneiden tutkimusten perusteella tiedetään, että korkeasti koulutettujen perheiden lapset lähtevät useammin ulkomaille vaihtoon kuin vähemmän koulutettujen perheiden lapset (Lörz et al. 2015; Gerhards & Hans 2013). On siis oletettavaa, että myös Amisbarometriin vastanneilla vanhempien koulutustausta heijastuu opiskelijoiden mielipiteisiin suhteessa halukkuuteen ja todennäköisyyteen työskennellä ulkomailla. Vanhempien koulutustausta on mukana tässä analyysissä yhtenä keskeisenä taustamuuttujana.

Amisbarometri 2015 -kyselyssä vastaajilta on selvitetty molempien vanhempien korkeinta koulutustasoa siten, että vastausvaihtoehtoina ovat peruskoulu, lukio/ammattillinen oppilaitos, lukion/ammattillisen oppilaitoksen jälkeiset ammattiopinnot, yliopisto/amk/muu korkeakoulu sekä vaihtoehdot ei koulutusta lainkaan ja en tiedä/ei koske minua. Analyysiä varten vanhempien koulutukset on yhdistetty ja luokiteltu uudestaan viiteen luokkaan sen mukaan, mikä on yhden tai kahden vanhemman perheen keskuudessa korkein koulutus. En tiedä -vastauksia ei ole huomioitu analyysissä ja ei-koulutusta-lainkaan -luokka on merkitty puuttuvaksi tiedoksi, koska niiden osuus vastauksista oli aineistossa hyvin pieni, 1,7 %.

Sukupuoli on tässä tutkimuksessa tärkeä taustamuuttuja, sillä sukupuoli heijastuu sekä ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien alavalinnoissa että aktiivisuudessa osallistumisessa kansainväliseen vaihtoon. Ammatillinen koulutus on hyvin sukupuolittunutta ja eri koulutusaloilla miesten ja naisten osuus vaihtelee hyvin voimakkaasti; esimerkiksi syksyllä 2019 opintonsa aloittaneista sosiaali- ja terveysalan opiskelijoista naisten osuus on 83 % kun taas tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen opiskelijoista naisia on vain 14 %. Kun tarkastellaan kaikkia ammatillista perustutkintoa suorittavia, miesten osuus on kaikista opiskelijoista hieman suurempi, sillä vuonna 2018 ammatillista

perustutkintoa suorittavista 51,4 % oli miehiä ja 48,6 % naisia. (Tilastokeskus 2019.) Vaikka naisia opiskelee ammatillista perustutkintoa varten vähemmän kuin miehiä, heitä kuitenkin osallistuu kansainväliseen vaihtoon miehiä huomattavasti enemmän: vuonna 2018 kansainväliseen vaihtoon lähteneistä 35 % oli miehiä ja 65 % naisia (Korkala 2019, 13). Opetushallituksen tilastojen mukaan osallistuminen kansainväliseen vaihtoon vaihtelee voimakkaasti myös alakohtaisesti (vrt. Korkala 2019). Tässä tutkimuksessa halutaan selvittää, miten vastaajien näkemykset kielitaidosta, halukkuudesta ja todennäköisyydestä ulkomailla työskentelyyn vaihtelevat sukupuolittain ja aloittain.

Opetushallituksen selvitysten mukaan ammatillisista oppilaitoksista lähdetään tavallisimmin ulkomaanvaihtoon 19 vuoden iässä. Yli puolet vuonna 2018 vaihtoon lähteneistä oli syntynyt 1990-luvulla, eli ovat iältään 19–28 -vuotiaita. Vanhempien ikäryhmien, eli 1950-, 1960- ja 1970-luvulla syntyneiden osuus oli vuoden 2018 lähtijöistä melko pieni, vain 7 %. (Korkala 2019, 14.) Amisbarometri 2015 -kyselyyn vastanneet opiskelijat on luokiteltu viiteen ikäryhmään, 15–19 -vuotiaat, 20–24 -vuotiaat, 25–29 -vuotiaat, 30–34 -vuotiaat ja 35-vuotiaat ja vanhemmat. Aikuisopiskelijoiden suhtautuminen kansainvälisyysosaamisen hankkimiseen voi olla erilainen kuin nuorilla ja heidän arvionsa ulkomailla työskentelemishalukkuudesta ja todennäköisyydestä voi poiketa nuorempien ikäluokkien näkemyksistä. Analyysissä tarkastellaan, onko iällä merkitystä suhtautumisessa kielitaitoon ja asenteisiin ulkomailla työskentelyyn ja peilataan nuorempien ikäryhmien vastauksia vanhempien opiskelijoiden antamiin vastauksiin.

Taulukossa 2. esitetään tutkimuksessa käytettävien taustamuuttujien, eli sukupuolen, iän, vanhempien koulutuksen ja koulutusalojen jakaumat aineistossa.

Taulukko 2. Analyysissä käytettävien taustamuuttujien jakaumat, % ja n

Sukupuoli	Mies	51,3	10400
	Nainen	43,4	8795
	Muu	2,4	486
	En halua kertoa	2,8	573
Ikä	15–19 -vuotiaat	71,6	14923
	20–24 -vuotiaat	15,4	3209
	25–29 -vuotiaat	3,4	716
	30–34 -vuotiaat	1,6	337
	35-vuotiaat ja vanhemmat	2,9	415
Vanhempien keskuudessa korkein koulutus	Peruskoulu	7,9	1140
	Lukio tai ammatillinen oppilaitos	39,6	5723
	Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja	15,1	2178
	Yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulu	35,7	5160
	Ei koulutusta	1,7	240
Koulutusala	Humanistinen ja kasvatusala	1,7	344
	Kulttuuriala	7,0	1447
	Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	12,6	2607
	Luonnontieteiden ala	2,3	482
	Tekniikan ja liikenteen ala	40,9	8452
	Luonnonvara- ja ympäristöala	5,2	1068
	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	17,7	3651
	Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	12,7	2624
	Kaikki	100	20840

Taulukosta 2 ilmenee, että kyselyyn vastanneista miesten osuus on hieman naisia suurempi. Sukupuolimuuttujan vaihtoehdot *muu* ja *en halua vastata* on merkitty analyysissä puuttuviksi tiedoiksi. Ikäryhmä 15–19 -vuotiaat on ehdottomasti suurin vastaajaryhmä, joka muodostaa 71,6 % kaikista kyselyyn vastanneista. Ikäryhmän 20–24 -vuotiaiden osuus on 15,4 %, ja yhdessä nämä kaksi nuorinta ikäryhmää kattaa 87 % kyselyyn vastanneista.

Vanhempien koulutustaustan osalta taulukosta havaitaan, että suurimmalla osalla vastaajista, 39,6 %:lla, molemmat vanhemmat tai toinen vanhempi oli suorittanut korkeintaan toisen asteen tutkinnon, lukion tai ammattikoulun. Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat korkeakoulututkinnon suorittaneet vanhemmat, joita oli 35,7 %:lla vastaajista. Ei koulutusta lainkaan -ryhmä on merkitty analyysissä puuttuvaksi tiedoksi analyysin yksinkertaistamiseksi ja pienen 1,7 % osuuden vuoksi.

Vastaajien koulutusaloista nousee suurimpana esiin tekniikan ja liikenteen koulutusala, jolla opiskelee peräti 40,9 % vastaajista. Tähän koulutusalaan lukeutuu mukaan esimerkiksi sähkö- ja automaatiotekniikka, kone-, metalli- ja energiatekniikka, tai ajoneuvo- ja kuljetustekniikka. Toiseksi suurin koulutusala on sosiaali- ja terveysala, jolla opiskelee 17,7 % vastaajista, ja kolmanneksi

suurimpana matkailu-, ravitsemis- ja talousala, 12,7 % vastaajista. Aineiston painokertoimen avulla koulutusajakauma on saatu vastaamaan ammattikoululaisten perusjoukon koulutusajakaumaa.

4.2 Kieli- ja kansainvälisyysosaaminen taustamuuttujien valossa

Tässä kappaleessa esitellään, miten opiskelijoiden vastaukset koetusta kielitaidon riittävydestä työelämään, halukkuudesta ulkomailla työskentelyyn ja koetusta ulkomaan työskentelyn todennäköisyydestä vaihtelevat, kun niitä tarkastellaan eri taustamuuttujien mukaan. Amisbarometri 2015 -kyselyyn vastanneet ovat valinneet työelämäkielitaitoa, ulkomailla työskentelyn halukkuutta ja todennäköisyyttä kuvaavat arvot liukuvalla asteikolla 1-7, jossa asteikon alimmat arvot kuvaavat kielteistä suhtautumista ja ylimmät arvot myönteistä suhtautumista asiaan. Vastausten yhteyksiä taustamuuttujiin on tutkittu ristiintaulukoimalla.

4.2.1 Työelämäkielitaito taustamuuttujien mukaan

Seuraavassa taulukossa 3. esitellään työelämäkielitaitomuuttujan ja taustamuuttujien ristiintaulukoinnit.

Taulukko 3. Ammattiin opiskelevien arvio kielitaidon riittävyydestä työelämään asteikolla 1 – 7 (1 = täysin eri mieltä 7 = täysin samaa mieltä) eri taustamuuttujien mukaan, %

Vastausvaihtoehto	1	2	3	4	5	6	7	yht %	n	p
Sukupuoli										
Mies	1,4	2,1	5,9	18,7	29,0	27,8	15,2	100	9191	
Nainen	1,6	2,0	6,4	17,5	26,6	30,5	15,4	100	8116	***
Ikä										
15–19 -vuotiaat	1,4	1,9	6,0	18,6	28,5	28,8	14,7	100	13299	
20–24 -vuotiaat	2,0	3,2	7,1	17,7	27,0	28,0	15,0	100	2944	
25–29 -vuotiaat	2,9	2,0	6,3	16,0	23,6	31,9	17,4	100	656	
30–34 -vuotiaat	1,9	1,9	7,1	15,3	24,3	24,6	25,0	100	268	
35-vuotiaat ja vanh.	4,0	2,3	4,9	16,5	21,7	26,9	23,7	100	346	***
Vanhempien keskuudessa korkein koulutus										
Peruskoulu	2,0	2,8	6,1	17,5	27,0	28,2	16,4	100	1035	
Lukio tai ammatillinen oppilaitos	1,3	1,9	5,9	17,0	28,3	30,8	15,0	100	5272	
Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja	1,6	1,7	5,5	16,6	28,6	30,2	15,8	100	2011	
Yliopisto, ammatti-korkeakoulu tai muu korkeakoulu	1,0	1,9	5,5	17,3	27,2	30,0	17,2	100	4736	ns.
Koulutusala										
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	2,3	1,6	3,6	14,1	27,0	31,6	19,7	100	304	
Kulttuuriala	2,0	3,9	9,0	21,0	26,1	25,4	12,7	100	1288	
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	0,8	1,3	5,5	19,2	30,8	27,4	15,0	100	2307	
Luonnontieteiden ala	3,3	4,5	10,0	24,0	27,4	18,3	12,4	100	420	
Tekniikan ja liikenteen ala	2,0	2,5	6,7	19,7	29,4	26,7	13,0	100	7128	
Luonnonvara- ja ympäristöala	2,1	1,7	5,5	19,1	26,6	28,3	16,6	100	961	
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	0,9	1,2	4,0	14,6	24,4	34,9	20,0	100	3365	
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	1,9	2,0	7,4	17,5	26,3	28,7	16,2	100	2365	***

* p<0,05; ** p<0,01; ***p<0.001

Taulukosta 3 voidaan havaita, että naisten ja miesten välillä löytyy hieman eroavaisuutta näkemyksessä kielitaidon riittävyydestä. Kaksi ylintä vastausvaihtoehtoa, 6 ja 7, jotka kuvaavat vastaajan näkemystä siitä, että kielitaito on täysin riittävä, tai miltei täysin riittävä työelämään, saavat naisilla hieman isomman osuuden, 45,9 % vastaajista. Miehistä puolestaan 43 % on valinnut vastausvaihtoehdot 6 ja 7. Naisten näkemys hieman vahvemmassa kielitaidosta verrattuna miesten näkemykseen omasta kielitaidostaan on tilastollisesti merkittävä eroavaisuus. Ero naisten ja miesten välillä on kuitenkin tosiasiallisesti hyvin pieni, eikä välttämättä tulisi esiin pienemmässä aineistossa.

Eri ikäryhmiä tarkastellessa voidaan havaita, että kahden nuorimman ikäryhmän, 15–19 -vuotiaat ja 20–24 -vuotiaat, vastauksissa ei juurikaan ole eroja havaittavissa kielitaidon suhteen. Molempien ikäryhmien antamat arviot omasta kielitaidosta noudattavat suunnilleen samaa jakaumaa. Vanhemmissa ikäryhmissä on havaittavissa eroavaisuuksia nuorempien suhteen. Vanhemmilla opiskelijoilla luottamus omaan kielitaitoon kasvaa ja yli 30-vuotiaiden kohdalla luottamus on selvästi vahvempi kuin nuoremmilla. Voimakkainta luottamusta ilmaisevan arvon 7 on valinnut 25 % 30–34 -vuotiaista, ja 23,7 % yli 35-vuotiaista vastaajista, kun taas kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä arvon 7 on valinnut vain noin 15 % vastaajista. Toisaalta yli 35-vuotiaiden kohdalla vastaukset ovat jonkin verran polarisoituneet, sillä heikointa kielitaitoa ilmaiseva arvo 1 on suurempi tällä ikäryhmällä kuin nuoremmilla opiskelijoilla. Ikäryhmien välillä havaitut eroavaisuudet ovat tilastollisesti merkitseviä.

Vastoin odotuksia, vanhempien koulutustason ja työelämäkielitaidon välillä ei ole havaittavissa tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Tosin kun tarkastellaan kahta vahvinta työelämäkielitaitoa ilmaisevaa vastausvaihtoehtoa 6 ja 7 ja niiden vaihtelua vanhempien koulutustason suhteen, huomataan kielitaitotason nousu vanhempien koulutustason noustessa. Korkeintaan peruskoulun suorittaneiden perheiden lasten mielestä heidän kielitaitonsa on täysin riittävä tai miltei täysin riittävä työelämään 44,6 %:lla vastaajista, toisen asteen suorittaneiden vanhempien lapsista 45,8 %:lla vastaajista, ammatillisia lisäopintoja suorittaneilla 46 %:lla vastaajista ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden vanhempien lapsista 47,2 %:lla vastaajista. Nämä erot ovat kuitenkin erittäin pieniä eivätkä, kuten sanottua, tilastollisesti merkitseviä.

Opiskelijoiden koulutusala tarkastellessa voidaan havaita joitakin selkeitä alakohtaisia eroja. Sosiaali- ja terveystieteiden sekä liikunta-alan opiskelijat näkevät kielitaitonsa vahvimpana: riittävä kielitaitoa ilmaisevat vastausvaihtoehdot 5, 6 ja 7 on valinnut 79,3 % alan opiskelijoista, mikä on huomattavasti suurempi osuus kuin kaikista aineiston vastaajista (71,3 %). Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden itselleen antamat arviot kielitaidon heikosta riittävydestä (arvot 1, 2 ja 3), ovat myös kaikkein alhaisimmat, 6,1 % vastauksista, ja reilusti kaikkien vastaajien arvon 10,1 % alapuolella. Myös humanistisen ja kasvatustieteiden opiskelijat pitävät kielitaitoaan hyvänä: vaihtoehdot 5, 6 ja 7 on valinnut 78,3 % alalla opiskelevista. Heikoimpana kielitaitoaan pitävät kulttuurialan opiskelijat, joista 63,3 % on valinnut hyvää kielitaitoa kuvaavat arvot (5, 6 ja 7) ja 14,9 % heikkoa kielitaitoa kuvaavat arvot (1, 2 ja 3).

4.2.2 Ulkomailla työskentelyn halukkuus taustamuuttujien mukaan

Seuraavaksi käsitellään ulkomailla työskentelyn halukkuuden vaihtelua eri taustamuuttujien mukaan.

Taulukko 4. Ammattiin opiskelevien halukkuus ulkomailla työskentelyyn asteikolla 1 – 7 (1 = täysin eri mieltä 7 = täysin samaa mieltä) eri taustamuuttujien mukaan tarkasteltuna, %

Vastausvaihtoehto	1	2	3	4	5	6	7	yht. %	n	p
Sukupuoli										
Mies	23,4	20,1	14,7	18,0	10,6	6,7	6,4	100	8612	
Nainen	22,2	16,6	11,5	15,5	11,2	10,1	12,8	100	7511	***
Ikä										
15–19 -vuotiaat	21,8	18,2	13,3	17,2	11,3	8,6	9,6	100	12486	
20–24 -vuotiaat	22,8	18,4	12,7	16,7	10,9	8,2	10,3	100	2671	
25–29 -vuotiaat	31,4	19,7	13,7	16,9	5,0	7,2	6,0	100	598	
30–34 -vuotiaat	35,6	17,4	12,3	14,6	13,8	3,6	2,8	100	253	
35-vuotiaat ja vanh.	29,7	18,4	13,2	16,5	8,7	4,5	9,0	100	310	***
Vanhempien keskuudessa korkein koulutus										
Peruskoulu	26,8	16,4	13,3	17,9	9,8	8,5	7,3	100	960	
Lukio tai ammatillinen oppilaitos	24,0	19,1	12,7	16,6	11,0	7,4	9,1	100	4942	
Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja	20,1	17,5	14,4	16,6	11,7	9,7	10,2	100	1890	
Yliopisto, ammatti-korkeakoulu tai muu korkeakoulu	20,0	19,1	13,6	17,5	11,5	8,5	9,9	100	4736	***
Koulutusala										
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	19,6	18,1	14,0	16,2	12,5	8,5	11,1	100	271	
Kulttuuriala	22,8	18,6	11,4	16,1	11,2	8,7	11,1	100	1175	
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	16,8	15,7	13,7	20,3	12,6	10,3	10,7	100	2116	
Luonnontieteiden ala	24,9	22,4	14,5	16,5	10,7	5,9	5,1	100	393	
Tekniikan ja liikenteen ala	23,6	19,2	14,3	18,3	10,4	6,9	7,4	100	6728	
Luonnonvara- ja ympäristöala	25,5	19,0	12,7	16,4	11,2	7,2	7,9	100	889	
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	28,2	19,4	12,8	14,2	9,8	8,1	7,5	100	3155	
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	15,8	13,9	11,2	16,3	13,2	11,5	18,0	100	2183	***

* p<0,05; ** p<0,01; ***p<0.001

Ristiintaulukointi tuo esiin tilastollisen eron sukupuolten välillä, kuten taulukosta 5 ilmenee. Naiset ovat selvästi halukkaampia ulkomailla työskentelyyn kuin miehet. Naispuolisista vastaajista 34,1 % on valinnut positiivista suhtautumista ilmaisevat vastausvaihtoehdot 5, 6, ja 7, kun miespuolisten vastaajien kohdalla osuus on 23,7 %. Naispuolisten vastaajien kielteinen suhtautuminen ulkomailla työskentelyhalukkuuteen on myös pienempi kuin miehillä: vastausvaihtoehdot 1, 2 ja 3 on valinnut 50,3 % naisista ja 58,2 % miehistä.

Kun tarkastellaan vastaajien ikää, voidaan havaita, että halukkuus ulkomailla työskentelyyn on suurin nuoremmassa ikäryhmässä, mutta on heikompi vanhemmissa ikäryhmässä. Jos lasketaan yhteen vaihtoehdot 5, 6 ja 7, jotka ilmaisevat myönteistä suhtautumista, 15–19 -vuotiailla ja 20–24 -vuotiailla näiden vastausten osuus on miltei täsmälleen sama 29 %. Vanhemmilla ikäryhmillä vastaava luku vaihtelee 20 % molemmin puolin. Samoin jos tarkastellaan kielteistä suhtautumista ulkomailla työskentelyyn ja kielteisintä vastausvaihtoehtoa 1, noin 21 % kahdesta nuorimmasta ikäryhmästä on antanut kielteisimmän vastauksen, kun taas vanhemmissa ikäryhmässä kielteisen ääripään vastauksia on selvästi enemmän, noin 30 % vastauksista, ja jopa 36 % 30–34 -vuotiaiden ikäryhmässä. Ikä vaikuttaa halukkuuteen lähteä työskentelemään ulkomaille, ja nuoremmilla ammattikoululaisilla halukkuutta löytyy vanhempia ikäryhmiä selvästi enemmän.

Kun tarkastellaan vanhempien koulutustausta, vähiten ulkomailla työskentelyhalukkaiden joukossa suurimman ryhmän muodostaa pelkän peruskoulun suorittaneiden vanhempien lapset, joista 26,8 % on valinnut kielteisimmän arvon 1, ja 56,5 % arvot 1, 2 tai 3. Positiivinen suhtautuminen ulkomailla työskentelyyn on myös pienin peruskoulun suorittaneiden vanhempien lasten keskuudessa, joista 25,6 % on valinnut myönteistä suhtautumista kuvaavat arvot 5, 6 ja 7. Suurinta halukkuutta ulkomailla työskentelyyn ilmaisee lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja suorittaneiden lapset. Heistä 31,6 % on vastannut halukkuutta ilmaisevat arvot 5, 6 tai 7, mikä on suurin eri koulutusryhmien keskuudessa, ja heillä on myös pienin osuus negatiivisen pään vastauksista, 52 %. Seuraavaksi kiinnostuneimpia ovat korkeakoulututkinnon suorittaneiden vanhempien lapset. Vanhempien koulutustaustan mukaan ilmenevä vaihtelu halukkuudessa on tilastollisesti merkitsevää.

Alakohtaisesti tarkasteltuna, halukkaimpia ulkomailla työskentelyyn ovat matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat, joista 42,7 % on valinnut myönteistä asennetta ilmaisevat arvot 5, 6 tai 7. Myös kielteisiä vastauksia 1, 2 ja 3 on tällä alalla opiskelevilla vähiten, 40,9 % vastauksista. Toiseksi halukkaimpia olivat yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan opiskelijat ja kolmanneksi halukkaimpia humanistisen ja kasvatustieteiden alan opiskelijat. Vähiten kiinnostuneita olivat luonnontieteiden alan opiskelijat, joista 21,7 % oli vastannut myönteisesti arvoilla 5, 6 ja 7 ja 61,8 % kielteisesti arvoilla 1, 2 ja 3. Toiseksi vähiten kiinnostusta ilmaisivat tekniikan ja liikenteen alan opiskelijat, joista 24,7 % antoi vastauksia 5, 6 ja 7. Sosiaali- ja terveysalan ja liikunta-alan opiskelijoiden keskuudessa kielteisintä suhtautumista ilmaiseva arvo 1 oli saanut eniten vastauksia, 28,2%, ja kaikkia kielteisiä arvoja 1, 2 ja 3 toiseksi eniten, 60,4 %. Nämä tilastollisesti merkitsevät luvut ovat osittain linjassa Opetushallituksen tilastojen kanssa, joissa vuodesta toiseen matkailu-,

ravitsemis- ja talousalan opiskelijat osallistuvat suhteellisesti ahkerimmin ulkomaan vaihtoon. Tämä on selkeästi nähtävissä myös Amisbarometri 2015 -aineistossa. Määrällisesti suurimmat koulutusalat, sosiaali- ja terveysala sekä tekniikka ja liikenne lähettävät eniten opiskelijoita vaihtoon. (vrt. Korkala 2019, 16.) Amisbarometri 2015 -aineistossa eivät nämä alat nouse kuitenkaan positiivisesti esiin erityisen halukkaina lähtemään ulkomaille töihin, vaan pikemminkin haluttomina osallistumaan.

4.2.3 Ulkomailla työskentelyn koettu todennäköisyys taustamuuttujien mukaan

Seuraavassa taulukossa esitellään Amisbarometri 2015 -kyselyyn vastanneiden itsearvioitu todennäköisyys työskennellä ulkomailla valmistumisen jälkeen eri taustamuuttujien mukaan.

Taulukko 5. Ammattiin opiskelevien näkemys todennäköisyydestä ulkomailla työskentelyyn asteikolla 1–7 (1 = täysin eri mieltä 7 = täysin samaa mieltä) eri taustamuuttujien mukaan tarkasteltuna, %

Vastausvaihtoehto	1	2	3	4	5	6	7	yht.%	n	p
Sukupuoli										
Mies	30,1	17,7	13,7	19,3	9,9	5,3	4,0	100	8567	
Nainen	36,2	16,3	10,0	14,9	11,2	6,8	4,7	100	7664	***
Ikä										
15–19 -vuotiaat	31,4	17,0	12,4	18,0	10,6	6,1	4,4	100	12492	
20–24 -vuotiaat	35,9	16,5	10,8	16,1	11,1	5,3	4,3	100	2738	
25–29 -vuotiaat	37,3	18,0	11,8	14,4	8,3	5,6	4,6	100	604	
30–34 -vuotiaat	40,2	13,6	7,2	12,1	12,9	10,6	3,4	100	264	
35-vuotiaat ja vanh.	50,1	10,0	8,5	11,1	5,3	7,6	7,3	100	341	***
Vanhempien keskuudessa korkein koulutus										
Peruskoulu	41,2	17,3	9,2	15,5	8,5	4,8	3,5	100	994	
Lukio tai ammatillinen oppilaitos	36,4	17,8	12,7	15,7	9,3	4,7	3,5	100	4938	
Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja	29,9	17,4	12,2	17,4	11,6	6,5	4,8	100	1898	
Yliopisto, ammatti-korkeakoulu tai muu korkeakoulu	26,1	16,1	12,0	20,1	12,7	7,7	5,3	100	4474	***
Koulutusala										
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	37,2	18,6	10,7	13,8	9,7	5,5	4,5	100	290	
Kulttuuriala	27,4	15,7	10,8	18,7	14,2	9,1	4,1	100	1185	
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	29,0	16,4	11,6	18,31	12,1	7,8	4,9	100	2164	
Luonnontieteiden ala	31,6	16,3	12,2	15,8	14,2	5,6	4,3	100	393	
Tekniikan ja liikenteen ala	33,0	18,0	13,7	18,1	8,5	4,8	3,8	100	6734	
Luonnonvara- ja ympäristöala	42,8	17,7	8,5	14,0	8,5	5,5	3,0	100	897	
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	36,9	18,1	10,8	15,9	9,9	4,5	3,7	100	3199	
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	26,8	11,2	10,8	18,1	14,4	10,2	8,4	100	2365	***

* p<0,05; ** p<0,01; ***p<0.001

Taulukosta 5 ilmenee, että vastaukset suhtautumisessa ulkomailla työskentelyyn todennäköisyyteen vaihtelevat sukupuolittain tilastollisesti merkitsevästi. Naisista 36,2 % on vastannut pitävänsä ulkomailla työskentelyä erittäin epätodennäköisenä (vastausvaihtoehto 1), kun taas miehistä 30,2 % on valinnut vastaavan arvon. Vastaukset hieman tasaantuvat, kun otetaan huomioon kaikki kielteistä suhtautumista ilmaisevat arvot 1, 2 ja 3: naisista 62,5 % ja miehistä 61,5 % on valinnut nämä vaihtoehdot. Naisten vastaukset ovat kuitenkin jakaantuneet kahden ääripään välillä, sillä suurempi osa naisista pitää ulkomailla työskentelyä todennäköisenä kuin miehistä. Naisista 22,7 % on valinnut myönteistä asennetta ilmaisevat vaihtoehdot 5, 6 ja 7 ja miehistä vastaavasti 19,2 %.

Opiskelijoiden ikää tarkastellessa havaitaan, että kaiken ikäiset vastaajat pitävät ulkomailla työskentelyä hyvin epätodennäköisenä, sillä vastausvaihtoehto 1, joka ilmaisee kielteisintä näkemystä ulkomailla työskentelystä, on saanut kaikissa ikäryhmissä suurimman osuuden vastauksista. Kielteisten vastausten osuus kasvaa selvästi vastaajien iän kasvaessa: nuorimmista vastaajista 31,4 % on vastannut kielteisimmin, kun yli 35-vuotiaista jo 50 %. Mitä vanhempi vastaaja, sen epätodennäköisemmin hän näkee itsensä työskentelemässä ulkomailla. Tämä ero ikäryhmien välillä on myös tilastollisesti merkitsevä.

Kun tarkastellaan koulutustaustamuuttujaa, voidaan havaita, että vanhempien koulutustaustan noustessa opiskelijoiden kokema todennäköisyys ulkomailla työskentelystä kasvaa. Tämä yhteys on myös tilastollisesti merkitsevä. Peruskoulutaustaisten vanhempien lapsista 16,8 % pitää ulkomailla työskentelyä todennäköisenä (vastausvaihtoehdot 5, 6 ja 7), kun taas korkeakoulutuksen saaneiden vanhempien lasten vastaava luku on 25,7 %. Vastaavasti mitä vähemmän koulutetut vanhemmat, sitä epätodennäköisempänä lapset pitävät ulkomailla työskentelyä. Pelkän peruskoulun käyneiden vanhempien lapsista 41,2 % on antanut kielteisimmän vastausvaihtoehdon 1 ja korkeakoulutettujen perheiden lapsista 26,1 %.

Alakohtaisesti tarkasteltuna matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat pitävät todennäköisimpänä ulkomailla työskentelyä, sillä 33 % alan opiskelijoista näkee ulkomailla työskentelyn todennäköisenä (vastausvaihtoehdot 5, 6 ja 7). Seuraavaksi eniten ulkomailla työskentelyä todennäköisenä pitää kulttuurialan opiskelijat (27,4 %) ja kolmanneksi eniten yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan opiskelijat (24,8 %). Epätodennäköisimpänä ulkomailla työskentelyä pitää luonnonvara- ja ympäristöalan opiskelijat, joista peräti 69% näkee ulkomailla työskentelyn epätodennäköisenä tai erittäin epätodennäköisenä (vastausvaihtoehdot 1, 2

ja 3). Seuraavaksi kielteisimminkin suhtautuu humanistisen ja kasvatusalan opiskelijat ja sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opiskelijat, joiden vastaavat luvut ovat 66,5 % ja 65,8 %.

4.3 Kansainvälisyysmuuttajien keskinäiset yhteydet

Tässä kappaleessa tarkastellaan, miten kansainvälisyysmuuttajat, eli koettu kielitaidon riittävyys, halukkuus ulkomailla työskentelyyn ja koettu todennäköisyys ulkomailla työskentelyyn ovat yhteydessä keskenään. Ensimmäiseksi tarkastellaan halukkuutta työskennellä ulkomailla ja miten se vaihtelee sen mukaan, millaisena vastaajat pitävät kielitaitoaan.

Taulukko 6. Halukkuus ulkomailla työskentelyyn kielitaitotason eri luokissa, asteikko 1–7, %.

Kielitaitotaso	Halukkuus ulkomailla työskentelyyn							yht. %	n	p
	1	2	3	4	5	6	7			
1	41,8	7,6	5,1	6,2	4,0	9,8	25,5	100	275	
2	17,0	22,3	10,0	15,5	8,8	11,1	15,2	100	341	
3	14,6	15,1	17,6	15,0	14,0	11,3	12,3	100	1032	
4	15,0	13,9	13,0	29,0	11,9	8,0	9,2	100	3093	
5	17,7	20,0	15,7	16,1	15,2	8,9	6,4	100	4541	
6	24,6	22,1	13,6	15,1	8,7	8,9	6,4	100	4686	
7	37,9	15,0	8,6	11,8	6,4	4,4	15,8	100	2504	***

* p<0,05; ** p<0,01; ***p<0.001

Heikoimman kielitaitotason 1 valinneet opiskelijat ovat ehkä odotetusti vähiten halukkaita ulkomailla työskentelyyn, sillä niistä, jotka katsoivat kielitaitonsa heikoimmaksi, 41,8 % halusi vähiten ulkomaille. Omasta mielestään heikoimman kielitaitotason omaavien opiskelijoiden vastaukset kuitenkin jakautuivat vahvasti kahden ääripään välille, sillä he muodostivat suurimman ryhmän myös ulkomaille eniten haluavista, 25,5 % heikoimmin kieliä osaavista haluaisi eniten ulkomaille töihin. Heikoimman kielitaitotason valinneet vastaajat muodostavat kuitenkin aika pienen ryhmän kaikista kyselyyn vastanneista.

Jos tarkastellaan vahvan kielitaidon valinnoita vastaajia ja kahta vahvinta kielitaitoa ilmaisevaa vastausvaihtoehtoa 7 ja 6, vastaajien keskuudessa oli eniten sellaisia opiskelijoita, jotka eivät lainkaan halunneet ulkomaille työskentelemään. Peräti 37,9 % parhaimman kielitaidon omaavista ja toiseksi vahvimman kielitaidon omaavista vastaajista 24,6 % oli valinnut vahvaa haluttomuutta ulkomailla työskentelyyn ilmaisevan ääriarvon 1. Nämä osuudet vähiten ulkomaille haluavista ovat suurimmat heikoimman kielitaitoryhmän jälkeen. Vahva kielitaito ei siis välttämättä merkitse vahvaa halukkuutta ulkomailla työskentelyyn. Vahvimman kielitaitotason valinnoiden opiskelijoiden

vastaukset olivat kuitenkin jakautuneet, sillä heidän osuutensa eniten ulkomaille haluavista oli toiseksi suurin, 15,8 %.

Kun lasketaan ulkomailta työskentelyyn positiivista suhtautumista ilmaisevat arvot 5, 6 ja 7 yhteen, voidaan havaita, että heikomman kielitaitotason valinneet (arvot 1, 2 ja 3) ovat kautta linjan halukkaampia työskentelemään ulkomailta kuin hyvän kielitaidon omaavat opiskelijat (arvot 5, 6 ja 7). Heikoimman kielitaitotason 1 valinneista 39,4 % ja toiseksi heikoimman tason 2 valinneista 35,5 % suhtautuu positiivisesti ulkomailta työskentelyyn, kun taas parhaimman kielitaitotason 7 valinneista 26,6 % ja toiseksi parhaan tason valinneista 24 %. Heikon kielitaidon omaavat opiskelijat erottuvat vahvimmalla kiinnostuksellaan ulkomailta työskentelyä kohtaan. Oman kielitaidon parantaminen voi ehkä olla yksi motiivi haluta ulkomaille. Toisaalta on myös yllättävää, miten erittäin tai melko hyväksi kielitaitonsa arvioineet eivät kuitenkaan ole erityisen halukkaita työskentelemään ulkomailta.

Taulukossa 7 tarkastellaan ristiintaulukoiden ulkomailta työskentelyn koettua todennäköisyyttä eri kielitaitotasokategorioissa.

Taulukko 7. Ulkomailta työskentelyn todennäköisyys vaihdellen kielitaitotason eri luokissa, asteikko 1–7, %.

Kielitaitotaso	Ulkomailta työskentelyn todennäköisyys							yht. %	n	p
	1	2	3	4	5	6	7			
1	65,6	10,0	4,1	8,5	2,6	3,7	5,6	100	270	
2	39,3	21,1	9,2	14,5	9,5	3,8	2,6	100	346	
3	36,9	17,9	14,2	15,3	8,6	4,3	2,8	100	1011	
4	30,6	18,0	12,9	21,1	9,5	5,5	2,3	100	2974	
5	29,8	19,3	14,1	17,3	10,7	5,8	3,0	100	4469	
6	30,8	17,8	11,5	17,4	11,7	7,3	3,5	100	4663	
7	35,7	9,5	8,6	16,1	10,9	7,1	12,2	100	2504	***

* p<0,05; ** p<0,01; ***p<0.001

Taulukosta nähdään, että mielestään heikoimman kielitaidon osaajista 65,6 % piti vähiten todennäköisenä ulkomailta työskentelyä. Parhaimpana kielitaitoaan pitävistä opiskelijoista myös iso osa, 35,7 %, pitää ulkomailta työskentelyä erittäin epätodennäköisenä, mutta heistä myös 12,2 % pitää ulkomailta työskentelyä erittäin todennäköisenä, mikä oli suurin osuus positiivisessa ääripäässä. Muissa kielitaitoryhmissä ulkomailta työskentelyä pidetään selvästi vähemmän todennäköisenä ja vastaukset jakaantuvat hyvin samalla tavoin. Heikoimman kielitaitotason valinneiden osalla huomion

kiinnittää kuitenkin se seikka, että heistä 5,6 % pitää ulkomailla työskentelyä todennäköisimpänä, mikä on enemmän kuin muissa kielitaitoryhmissä ja seuraavaksi eniten parhaimman kielitaidon valinneiden jälkeen.

Seuraavaksi taulukossa 8 tarkastellaan, miten ulkomailla työskentelyn todennäköisyys vaihtelee halukkuuden mukaan.

Taulukko 8. Ulkomailla työskentelyn todennäköisyys halukkuuden eri luokissa, asteikko 1–7, %.

Halukkuus työskennellä ulkomailla	Ulkomailla työskentelyn todennäköisyys							yht. %	n	p
	1	2	3	4	5	6	7			
1	49,8	11,1	9,1	13,8	7,1	4,8	4,3	100	3473	
2	26,4	24,6	13,6	17,1	9,8	6,0	2,5	100	2836	
3	25,8	20,7	15,8	20,0	10,7	4,9	2,0	100	2098	
4	30,6	18,0	12,9	21,1	9,5	5,5	2,3	100	2655	
5	26,7	16,4	13,1	16,2	15,6	7,8	4,2	100	1704	
6	30,2	15,9	11,3	16,2	12,2	9,3	4,9	100	1253	
7	36,2	11,11	8,6	12,4	10,5	7,7	13,5	100	1441	***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Taulukosta 8 ilmenee, että ulkomailla työskentelystä vähiten kiinnostuneet vastaajat ovat suurin ryhmä ulkomailla työskentelyä epätodennäköisenä pitävistä vastaajista, sillä 49,8 % epäkiinnostuneista vastaajista arvioi todennäköisyyden hyvin pieneksi. Vastaavasti kaikkein halukkaimmista vastaajista 13,5 % pitää ulkomailla työskentelyä kaikkein todennäköisimpänä. Kun lasketaan todennäköisyyden myönteiset arvot 5, 6 ja 7 yhteen, voidaan havaita, että mitä halukkaampia vastaajat ovat työskentelemään ulkomailla, sitä todennäköisempänä he sitä pitävät. Vähiten ulkomailla työskentelystä kiinnostuneista ja arvon 1 valinneista 16,2 % pitää sitä todennäköisenä, ja luku kasvaa halukkuuden kasvaessa siten, että kaikkein halukkaimmista 31,5 % pitää ulkomailla työskentelyä todennäköisenä.

Kansainvälisyysmuuttajien analyysistä käy ilmi, että ammattiin opiskelevat ovat jonkin verran halukkaita ulkomailla työskentelyyn, mutta he eivät pidä yleisesti sitä kovin todennäköisenä voimakkaasta kansainvälisyystrendistä huolimatta. Useimmat opiskelijat kokevat, että ulkomaille töihin lähteminen ei ole todellinen vaihtoehto tai se ei ole realistista toteuttaa. Analyysi osoittaa myös, että merkittävä osa ammattikoululaisista ei pidä ulkomailla työskentelyä ollenkaan kiinnostavana. Kielitaidon rooli tässä on mielenkiintoinen ja osittain hieman ristiriitainenkin. Hyväksi koettu kielitaito ei suoraviivaisesti merkitse suurta halukkuutta ulkomailla työskentelyyn, vaan mielestään

heikosti kieliä osaavat opiskelijat olivat yleisesti halukkaampia työskentelemään ulkomailla, vaikka parhaimmat kielenosaajat pitivät ulkomailla työskentelyä hieman todennäköisempänä kuin heikommin kieltä osaavat. Opiskelijat, jotka olivat antaneet itselleen heikoimman arvion kielistä, erottuivat ääripään vastauksilla: heidän osuutensa oli suurin sekä ulkomaille eniten haluavien että vähiten haluavien joukossa, mutta samoin myös parhaimpien kieltenpuhujien vastaukset jakautuivat voimakkaasti. Kansainvälisyysmuuttujien keskinäisten yhteyksien tarkastelu osoitti, että yhteydet eivät ole aivan johdonmukaisia eivätkä kaikilta osin loogisen tuntuisia. On ilmeistä, että asiassa vaikuttaa muitakin seikkoja, joita ei pelkästään kvantitatiivisessa analyysissä ole mahdollista saada selville. Opiskelijoiden haastattelut avaavat mahdollisuuden tarkastella kansainvälisyysosaamisen hankkimiseen liittyvään logiikkaa yksityiskohtaisemmin. Seuraavassa luvussa ja tämän tutkielman kvalitatiivisessa osuudessa analysoidaan opiskelijoiden haastatteluja ja pureudutaan syvemmin ammattikoululaisten näkemyksiin kansainvälisyydestä, kielitaidosta ja ulkomailla työskentelystä.

5. Opiskelijoiden haastattelujen analyysi: miksi/miksi ei vaihtoon?

Koulutuspolitiikan kansainvälisyysideologia haluaa kansainvälisyyden osaksi kaikkien opiskelijoiden arkea ja opintojen aikana hankittavaa kulttuurista pääomaa, jotta opiskelijoilla olisi paremmat valmiudet toimia kansainvälisessä työympäristössä valmistumisen jälkeen. Amisbarometri 2015 -aineiston kvantitatiivinen analyysi osoittaa, että ulkomailla työskentely ei vaikuta erityisen kiinnostavalta tai todennäköiseltä ammattikoululaisten silmissä. Tämän tutkimuksen kvalitatiivisessa osuudessa on haastateltu Seinäjoen koulutuskuntayhtymä Sedun ammattiin opiskelevia nuoria ja kysytty heidän ajatuksiaan kansainvälisestä osaamisesta. Haastatteluaineistoa ja opiskelijoiden vastauksia tarkastelen lähtökohtana Van Molin ja Timmermanin (2014) esittämä ryhmittely, jonka mukaan opiskelijoiden vaihtoonlähtöpäätökseen vaikuttavia tekijöitä voidaan lähestyä makrokontekstin, opiskelijan taustan tai opiskelijan henkilökohtaisten syiden näkökulmasta. Näiden lisäksi pyrin löytämään haastatteluista nimenomaisesti työväenluokkaisten nuorten antamia merkityksiä liikkuvuudelle ja kansainvälisyysosaamiselle, jotka heijastavat heidän elämässään vaikuttavia arvoja ja periaatteita (Kauravaara 2013, Käyhkö 2006 ja Willis 1981). Haastattelujen analyysin tulokset esitetään tässä kappaleessa.

Seuraavassa taulukossa 9 esitellään tarkemmin haastatteluihin osallistuneet opiskelijat aakkosjärjestyksessä etunimen mukaan. Nimet ovat muutettuja opiskelijoiden oikean henkilöllisyyden salaamiseksi.

Taulukko 9. Haastateltavien opiskelijoiden nimi muutettuna, ikä, koulutusala ja vaihtojakso.

Opiskelijan etunimi	ikä	koulutusala	vaihtojakso
Aada	19	tieto- ja viestintätekniikka	ei vaihdossa
Aliisa	19	catering	ei vaihdossa
Arttu	18	sähkö- ja automaatiotekniikka	ei vaihdossa
Eemeli	18	talotekniikka	6 viikkoa Saksassa
Emmi	18	catering	6 viikkoa Saksassa
Henna	18	sosiaali- ja terveysala	ei vaihdossa
Hermann	23	sähkö- ja automaatiotekniikka	ei vaihdossa
Jarno	19	sähkö- ja automaatiotekniikka	ei vaihdossa
Jasu	18	sähkö- ja automaatiotekniikka	ei vaihdossa
Joni	19	talotekniikka	6 viikkoa Saksassa
Joonas	18	kone- ja metalli	ei vaihdossa
Kiia	18	sosiaali- ja terveysala	5 viikkoa Italiassa
Mikael	20	catering	6 viikkoa Saksassa
Minttu	18	catering	ei vaihdossa
Noora	19	liiketoiminta	6 viikkoa Iso-Britanniassa
Sanni	18	sosiaali- ja terveysala	6 viikkoa Maltalla
Sara	23	tieto- ja viestintätekniikka	ei vaihdossa
Valtteri	18	talotekniikka	6 viikkoa Saksassa
Ville	18	kone- ja metalli	ei vaihdossa

Opetushallituksen kansainvälisyystilastoinneissa käyttämän koulutuslajaottelun mukaisesti ilmaistuna haastateltavista yhdeksän opiskelee tekniikan ja liikenteen alalla, neljä matkailu-ravitsemis- ja talousalalla, kolme sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla, kaksi luonnontieteiden alalla ja yksi yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla, joista kolme ensimmäistä ovat myös kolme suurinta koulutusala Amisbarometrissa. Haastateltavista 16 kuuluu ikäryhmään 15–19 -vuotiaat, joka on Amisbarometriinkin vastanneiden suurin ikäryhmä ja kolme haastateltavaa ovat seuraavaksi vanhemmasta ikäryhmästä 20–24 -vuotiaat. Sekä vaihdossa olleiden, että ei vaihtoon osallistuneiden joukossa ovat molemmat sukupuolet tasaisesti edustettuina siten, että vaihdossa olleissa on yhtä paljon miehiä ja naisia ja vaihtoon osallistumattomissa on yksi mies enemmän kuin naisia.

Oppilaitoksen opiskelijoiden tavallisin ulkomaan vaihtojakson pituus on 6 viikkoa, koska se on myös yleisin lukujärjestykseen merkityn työpaikalla tapahtuvan oppimisen pituus. Se vastaa myös valtakunnallisesti ammatillisessa koulutuksessa olevien opiskelijoiden keskimääräistä ulkomaan jakson kestoa. Kohdemaista Saksa ja Iso-Britannia ovat myös koko maan tilastoissa viiden yleisimmän kohdemaan joukossa. (Korkala 2018, 10.) Vaihdossa olleet haastateltavat olivat kaikki hakeneet ja saaneet oppilaitokselta Erasmus+ -apurahan ja oppilaitos oli hankkinut opiskelijalle

harjoittelupaikan ulkomailta. Vaihtoon lähtemättömät opiskelijat olivat suorittaneet kaikki pakolliset harjoittelujaksot kotimaassa lähialueen paikallisissa yrityksissä.

5.1 Makrokontekstiin liittyvät perustelut

Makrokontekstilla tarkoitetaan laajempaa, yksilön ulkopuolista taloudellista ja yhteiskunnallista kontekstia, jonka puitteissa ja ohjaamana opiskelija tekee päätöksensä lähteä opiskelijavaihtoon. Tähän kategoriaan kuuluvat myös ilmaston ja maassa puhuttavaan kieleen vaikuttavat seikat, sekä esimerkiksi elinkustannukset tai elintaso lähtö- ja kohdemaassa (Van Mol & Timmerman 2014, 466–467). Tässä tutkielmassa ei tehdä eri kohtemaiden tai kotimaan makroekonomista analyysiä, vaan tarkastellaan pelkästään, miten laajempi yhteiskunnallinen konteksti ilmenee opiskelijoiden puheessa ja millaisia näkemyksiä opiskelijat tuovat siitä esille omasta yksilöllisestä näkökulmastaan.

Opiskelijahaastatteluissa makroekonominen konteksti tulee esille keskusteluissa Erasmus+ -apurahojen saatavuudesta ja riittävydestä. Haastatteluista selviää, että kaikki opiskelijat olivat tietoisia siitä, että oppilaitoksen kautta on mahdollista lähteä ulkomaille vaihtoon ja saada Erasmus+ -apurahan vaihtojakson toteuttamiseen. Opiskelijoille oli tiedotettu apurahojen saamisesta infotilaisuuksissa, ja heitä oli opastettu hakuprosessissa. Apurahoja oppilaitoksessa on hyvin tarjolla, ja miltei kaikki vaihtoon hakeneet saavat apurahan ja pääsevät vaihtoon. Vaihtoon lähtemättömien opiskelijoiden puheessa tarjolla oleva rahoitus ei kuitenkaan tullut kenenkään kohdalla esiin. Vaihdossa olleet korostivat Erasmus+ -rahoituksen tarjoamaa mahdollisuutta ja vaikutusta päätöksentekoon:

- Valtteri: Ku halus lähteä käymään ulkomailla ja sitten kun mietin että voin olla Suomes töissä ja sitten voin olla ulkomailla töissä, niin ei mun tarvinu kahta kertaa miettiä lähenkö ulkomaille vai jäänkö Suomeen että jos tämmönen mahollisuus että saa kaiken maailman etuuksia eikä tarvi itte niinku köyhtyä niin. *(Talotekniikan opiskelija, vaihtojakso Saksassa)*
- Joni: Mä en tiedä, mun mielestä ehkä se (motivoi) että kun tollai mahdollisuus annetaan niin mä olin ihan ensimmäiseks, että miksei menis, jos koulu periaatteessa kustantaa kaiken, paitsi kyllä nyt tietenkä omaakin rahaa sinne meni paljon, mutta kyllä mulla... en mä ainakaan kadu sitä. *(Talotekniikan opiskelija, vaihtojakso Saksassa)*

Usealla opiskelijalla liittyi tiettyihin kohtemaihin odotus korkeasta elintasosta ja paremmasta osaamisen tasosta. Erityisesti Saksa oli teknisten alojen opiskelijoilla valikoitunut kohdemaaksi, koska siellä koettiin olevan osaamista, jota kannattaa lähteä oppimaan. Joidenkin maiden elintason

ja tekniseen osaamiseen suhtauduttiin hieman kriittisesti, minkä vuoksi opiskelijoiden mielestä sinne ei kannattaisi lähteä töihin tai harjoitteluun lainkaan.

Valtteri: Mutta sitten me mietittiin, että Saksassa on silleen suhteellisen samanlaista ja samalla tasolla se LVI-homma siellä, ja sitten saattais jotain oppiakin ku jos vertaa johonkin Maltaan niin se on ku kivikaudelle menis, että... *(Talotekniikan opiskelija, vaihtojakso Saksassa)*

Myös vaihtoon osallistumattomien teknisten alojen opiskelijoiden joukossa Saksa näyttäytyy kiinnostavana kohteena, vaikka he eivät välttämättä ulkomailla haluaisikaan työskennellä:

TR: Mihinkä te ajattelisitte sitten, missä voisi asua, jos ylipäättään jossain muualla kuin Suomessa niin missä päin Eurooppaa tai maailmaa?

Jasu: Saksa varmaan, se on niin iso maa ja kehittynyt. *(Sähkö- ja automaatiotekniikan opiskelija, ei vaihdossa)*

Kiinnostavat kohdemaat vaihtelivat eri alojen opiskelijoiden puheessa, sillä nimenomaan kehitysmaakohteet näyttäytyivät kiinnostavina sosiaali- ja terveysalan opiskelija Hennalle, jonka mielessä oli heikompien auttaminen Afrikassa ja vapaaehtoistyö. Vetovoimaisina maina, joissa voisi mahdollisesti työskennellä, mainittiin myös sellaiset maat, joissa pärjää englannin kielellä. Kaikki vaihdossa olleet opiskelijat valittelivat kohdemaan heikkoa englannin kielen osaamista työpaikoilla, paitsi Isossa-Britanniassa ja Maltalla olleet opiskelijat, joissa virallinen kieli on englanti. Monelle opiskelijalle paikallisen kielen osaamattomuus (saksa ja italia) olivat aiheuttaneet yllättäviä ongelmia kohteessa.

Globaalit yhteiskunnalliset haasteet, kuten ilmastonmuutos ja terrorismi näyttäytyvät myös joidenkin opiskelijoiden puheessa, ja olivat osaltaan vaikuttamassa opiskelijoiden päätöksentekoon. Ne eivät kuitenkaan näyttäisi olevan ratkaisevassa roolissa haastateltavien ulkomaille lähtemisessä tai lähtemättömyydessä. Ne olivat lähinnä asioita, jotka huolestuttivat ja pohdituttivat hieman.

TR: Mitä sä oot mieltä matkustamisesta yleensä, onko se sun mielestä tärkeää, että käydään ulkomailla, arvostatko sä semmoista että reissataan?

Aliisa: On se ihan hienoa, mutta ei ehkä liikaa kuitenkaan, kun se saastuttaa vähän. *(Catering - alan opiskelija, ei vaihdossa.)*

TR: Olisko jotain muuta mitä sä vielä haluaisit sanoa näistä asioista mistä mä oon kysynyt ja mistä sä oot kertonut, haluaisitko lisätä vielä jotain tosta Erasmus-vaihdosta, se on nyt tietysti aika tuore asia mielessä.

Noora: No mun mielestä sinne kannattaa mennä, ku mä itekin aattelin, että uskaltaaks sinne mennä ja tälleen, kun on kaikkea mitä maailmalla sattuu koko ajan näitä pahojakin asioita, kyllä sekin oli mulla koko ajan mielen päällä mutta niinku kyllä se esim just nuo kaikki terrori-iskut kyllä niitä voi Suomessakin tapahtua, sellasta ei niinku tarvi alkaa pelkäämään kun lähtee tommoseen [...] *(Liiketoiminnan opiskelija, vaihtojakso Isossa-Britanniassa)*

Kukaan opiskelija ei tuonut haastattelussaan esiin, että vaihtoon lähteminen olisi tarpeellista työllistymisen näkökulmasta. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että oman alan työllisyystilanne näyttää hyvältä kotimaassa ja töitä löytyy valmistumisen jälkeen helposti. Sekä vaihdossa olleet että vaihtoon lähtemättömät olivat melko epävarmoja siitä, onko ulkomailla hankitulla työkokemuksella merkitystä työllistymisen kannalta. Vaihdossa olleiden näkemykset olivat selkeästi myönteisempiä ja heidän mielestään ulkomailla työskentely voi osoittaa rohkeutta ja kielitaitoa, jota työnantaja arvostaa.

- TR: Mitä sä ajattelet, onko sillä [vaihtojaksolla] sun työllistymiseen tai uralle jonkunlainen merkitys?
- Valtteri: Se on vaikea sanoa vielä tällä hetkellä, sen näköö sitten myöhemmin, voihan sillä mahdollisesti olla, mahdollisesti olla.
- TR: Mitä luulet sun alalla, että jos sä kerrot, että sä oot ollu Saksassa töissä, vaikuttaako se positiivisesti?
- Valtteri: Kyllähän se tietysti niinku paistaa vähän enemmän, kun joku on ollut johnaki puljussa keskellä ei mitään ja kun mulla on muutenkin noita työtodistuksia kauhia vino pinkka ja siinä se Saksa vielä siihen päälle, niin kyllähän se aina vähän niin kuin paistaa sillä lailla. *(Talotekniikan opiskelija, vaihtojakso Saksassa)*

Vaihtoon osallistumattomat olivat vaihdossa olleita huomattavasti skeptisempiä ja epävarmempia ulkomaan harjoittelun hyödystä työllistymiselle. He eivät oikein usko siihen, että ulkomailta saatava kokemus auttaisi heitä työllistymään oman alan työtehtäviin.

- TR: Miten onko teidän alalla tärkeää, että on tämmöistä ulkomaan kokemusta?
- Hermanni: Ei.. en mää ainakaan sanoisi, että se on mitenkään pakollista ainakaan et...
- TR: Auttaako se työllistymisessä mitenkään, et on kansainvälistä kokemusta?
- Hermanni: Kai se ihan riippuu missä on töissä.
- Jasu: Niin ja kai se jos on reissuhommiin menossa niin sitten [...]
- TR: Mitä luulette, arvostaako se työnantaja enemmän sitä, että on hyvä työkokemus täältä Suomesta vai että on ollut ulkomailla, kumpi siinä sitten painaa vaakakupissa enemmän?
- Hermanni: Mä veikkaan, että Suomen päästä, koska että on enemmän Suomen päästä kokemusta kuin ulkomaan päästä kokemusta, jos on kaksi eri henkilöä, että kyllä mä sanoisin, että se jolla on enemmän Suomen päästä kokemusta, koska täällä asiat tehdään kuitenkin niinku tehdään [...] *(Sähkö- ja automaatiotekniikka, ei vaihdossa)*

Kaikissa haastatteluissa ilmeni, että ammattiin opiskelevat nuoret kokevat työllisyystilanteen omalla alallaan hyväksi, eivätkä he olleet huolissaan työpaikan löytymisestä tai työttömyydestä. Useimmat heistä kävi opintojen ohessa töissä ja heillä saattoi olla useampikin työpaikka mistä valita. Hyvä työllisyystilanne voi osaltaan toimia ulkomaan vaihtoon osallistumista hillitseväenä tekijänä. Myöskään ammatillista osaamista ei nähdä karttuvan ulkomailla samalla tavalla kuin Suomessa, vaan enemmänkin on kyse henkilön persoonasta ja rohkeudesta, jota ulkomailla työskenteleminen

ilmentää. Etenkin tekniikan ja liikenteen aloilla opiskelevat nuoret miehet, jotka eivät olleet mukana vaihdossa, olivat hyvin kriittisiä ulkomailla hankitun osaamisen hyödyllisyyden suhteen.

Halukkuudessa työskennellä ulkomailla valmistumisen jälkeen oli havaittavissa selkeä ero myös sukupuolten välillä: kaikki haastateltavat naiset suhtautuivat myönteisemmin ulkomailla työskentelyyn tulevaisuudessa kuin miehet. Kaikki naiset halusivat joko ehdottomasti tai mahdollisesti työskennellä ulkomailla jossain vaiheessa elämäänsä. Miesten kohdalla tuli viisi ei -vastausta. Tämä on linjassa Amisbarometrin analyysin kanssa, joka osoitti naisten olevan yleisesti halukkaampia ulkomailla työskentelyyn. Haastatteluista oli havaittavissa myös, että vaihdossa olleet suhtautuivat myönteisemmin ulkomailla työskentelyyn valmistumisen jälkeen kuin he, jotka eivät olleet vaihdossa. Vaihdossa olleista vain Mikael kertoi, ettei välttämättä haluaisi työskennellä ulkomailla, kun taas Hermanni, Jarno, Joonas ja Ville, jotka eivät olleet vaihdossa, ilmaisivat selvästi, etteivät halua ulkomaille töihin.

Erityisesti teknisten alojen miespuolisten opiskelijoiden – sekä vaihdossa olleiden että ei vaihdossa olleiden – puheessa esiintyi rahallinen etu ehtona ulkomailla työskentelylle tulevaisuudessa.

TR: Onko mahdollista että te valmistumisen jälkeen tai joskus tulevaisuudessa olisitte töissä ulkomailla? Onko se mahdollista? [...]

Jasu: Mutta en mä tiiä, jos löytyy hyvä firma ja hyvästä palkasta puhutaan, kai voi lähteä...[...] ja pitäis saada paremmin ku täällä, ja hyvät työtilat pitäis olla oikeastaan paremmin kuin tällä että vähän niinku pikkuasian takia paremmin lähtis [...] että jos olis vaikka pari tonnia parempi palkka vuodessa niin en vaivautuis edes. (*Automaatiotekniikan opiskelija, ei vaihdossa*)

Nuoret miehet eivät näe ulkomailla työskentelyä arvokkaana ja merkityksellisenä kokemuksena sinänsä, vaan vaakakupissa painavat ennen kaikkea taloudelliset seikat, mikä kannattaa ja mikä ei. Naisten puheessa ei raha tai ulkomailla mahdollisesti maksettavaa parempaa palkkaa mainittu kertaakaan, vaan he korostivat ulkomailla työskentelystä saatavaa kokemusta. Mielenkiintoisten kokemusten ja elämysten hankkiminen nousi esiin merkittävämpänä ulkomaan reissun antina sekä vaihtoon osallistuneiden että osallistumattomien naisten puheessa.

TR: Mitä ne menee hakemaan sieltä, ne jotka muuttaa ulkomaille asumaan ja töihin?

Aliisa: Varmaan ainakin niinku kokemusta, millaista se on asua ihan eri maassa, ja olla ihan eri maassa töissä. (*catering -alan opiskelija, ei vaihdossa*)

5.2 Opiskelijan taustaan liittyvät perustelut

5.2.1 Sosioekonominen tausta

Vanhempien koulutustaso vaikutti olevan hyvin samankaltainen molemmilla ryhmillä, sekä vaihdossa olleilla että vaihtoon lähtemättömillä opiskelijoilla. Valitettavasti suurin osa opiskelijoista ei osannut sanoa täsmällisesti vanhempien koulutusta tai mikä on vanhempien suorittama tutkinto, minkä vuoksi tarkempi analyysi tästä jää tekemättä. Kuitenkin työpaikan ja työtehtävän perusteella pystyin päättämään, että koulutustaustana oli useimmilla vanhemmilla toisen asteen ammatillinen tutkinto. Miltei kaikkien haastateltavien vanhemmat työskentelivät työväenluokkaisissa ammateissa mm. autokorjaamoilla, teollisuudessa ja rakennustyömailla. Pari selvää poikkeusta tähän oli: vaihdossa olleen Kiian isä toimii opettajana, mikä edellyttää korkeakoulututkintoa ja yhden vaihtoon osallistumattoman opiskelijan vanhempi oli suorittanut ammattikorkeakoulun. Muutamalla vanhemmalla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa lainkaan ja osa vanhemmista oli työttöminä.

Muutamissa haastatteluissa tuli esiin ulkomaan vaihtojakson suorittamiseen liittyvä taloudellinen rasite, joka oli ollut perusteena ulkomaille lähtemättömyydelle.

TR: Sä päätit, että sä et lähde ulkomaille työssäoppimaan tai harjoitteluun niin miksi sä et halunnut lähteä?

Aliisa: No ehkä on helpompi justiin sitten Suomessa ja sitte ei tarvi maksella mitään hirveästi ja matkoja ja niitä miettiä. (*Catering-ala, ei vaihdossa*)

Myös vaihdossa olleet harmittelivat rahanmenoa ulkomailla ollessa:

Valtteri: Tietysti siinä nyt oli se, kun sitä tiesi, että sitä rahaa menee niin tuhohtoman paljon siinä että. Mut siinä nyt sen takia mä olin töissäkin.

TR: Riittikö se apuraha sitten, ei?

Valtteri: Ei meillä jääny paljon yhtään käteen.

TR: Piti omaa rahaa käyttää?

Valtteri: Meillä jäi jotain kolmesataa käteen siitä apurahasta ja kaikesta, niistä ruokarahoista ja tälläsistä ja sitten oli vielä se, no Kelalta tuli vielä viissataa mutta sitten meni omaa rahaa kyllä hyvin ...

TR: Aika paljonkin?

Valtteri: Siinä meni sitten apurahan verran vielä sitä omaa rahaa.

TR: Justiin. Eli se ei oo välttämättä kaikille edes taloudellisesti mahdollistakaan.

Valtteri: Ei oo, mä sanoin sen kans, että jos ei oo yhtään rahaa ittellä laittaa niin ei kyllä [...] (*Talotekniikka, vaihtojakso Saksassa*)

Useissa opiskelijahaastatteluissa nousi esiin, että ulkomailla matkustamista varten täytyy olla riittävät taloudelliset resurssit:

TR: Minkälaisia resursseja sinun mielestä se ihminen tarvitsee, joka päättää lähteä, sä sanoit että rohkeutta, mutta tarviiiko jotain muuta?

Henna: No kyllähän siinä vähän enemmän pitää tietenkin olla säästöissä kuin pelkkä kuukauden opintotuki, että ei sillä ny ehkä lähdetä että kyllähän siihen tietenkin pitää säästää ensin jonkun aikaa, riippuu kuinka kauan aikoo olla ja mihinkä päin maailmaa lähtee, että tottakai se vähän vaatii niinkun sitä säästämistä ja työntekoa ennen sitä että ei ehkä ihan tosta noin vaan pystyis lähtemään. (*Sosiaali- ja terveysala, ei vaihdossa*)

TR: Minkälaiset ihmiset on teidän mielestä tällaiset, jotka reissaa paljon?

Joonas: Varakkaat ihmiset.

TR: Ai varakkaat?

Joonas: Niin. (*Kone- ja metalliala, ei vaihdossa*)

Haastattelut ilmentävät opiskelijoiden huolta taloudellisten resurssien riittävydestä ulkomaan vaihtojaksojen suorittamisen tai ulkomailla oleskelun aikana. Erasmus + -hankkeiden taloudellisesta tuesta ja opintotuesta huolimatta opiskelijoiden taloudellinen tilanne voi olla sellainen, että osallistuminen ulkomaan harjoitteluun ei ole mahdollista tai se vaatii pitkään säästämistä ja työntekoa opintojen ohessa. Korkeamman sosioekonomisen taustan omaavien opiskelijoiden ei välttämättä tarvitse samalla tavoin kantaa huolta taloudesta, jolloin ulkomaan vaihtoon osallistumiseen on luonnollisesti matalampi kynnys. Vähemmän varakkaiden opiskelijoiden motivaatio panostaa ulkomaan vaihtojaksolle lähtemiseen voi olla heikompi myös siksi, koska on hyvin epävarmaa, millainen todellinen hyöty ulkomaan harjoittelusta seuraa, esimerkiksi työllistymisen, palkan tai urakehityksen kannalta. Suurten ponnistelujen takana olevan lähtemisen palkintona ”kiva kokemus” ei välttämättä motivoi riittävästi.

5.2.2 Sosiaaliset verkostot

Opiskelijoiden lähipiirissä olevilla ihmisillä ja heidän mielipiteillään on suuri merkitys opiskelijoiden päätökseen osallistua ulkomaan vaihtojaksolle. Van Molin ja Timmermanin tutkimus osoittaa, että opiskelijan perheenjäsenten omakohtainen ulkomaan kokemus on merkittävässä roolissa, ja perheen yleisellä asenteella matkustamiseen ja muihin kulttuureihin on vaikutusta. Myös vertaisryhmän, kuten luokkatovereiden tai muiden opiskelijoiden kokemukset tai mielipiteet voivat nousta ratkaisevaan rooliin. Vertaisryhmän myönteiset kokemukset ja suositukset kannustavat lähtemään, kun taas ikävät tarinat saattavat jarruttaa vaihtoon lähtemistä. (Van Mol & Timmerman 2014, 477.)

Ammattikoululaisten kohdalla kavereiden merkitys voi olla vielä suuremmassa roolissa kuin jo hieman vanhemmilla korkeakouluopiskelijoilla. Kaverien silmissä pärjääminen ja heidän kunnioituksensa ansaitseminen on työväenluokkaisilla pojilla yksi keskeisiä arvoja (Kauravaara 2013: 161–162 ; Willis 1981).

Haastatteluista ilmeni, että kavereiden ja perheen vaikutus päätökseen lähteä ulkomaan vaihtoon oli merkittävä. Valtteri, Sanni, Eemeli ja Kiia tunsivat useita opiskelijoita, jotka olivat olleet aiemmin vaihdossa ja joilla oli ollut myönteisiä kokemuksia. Jonin ja Mikaelin siskot olivat olleet aiemmin vaihdossa omien opintojensa aikana ja rohkaisivat pikkuveljiään myös matkaan. Sanni, Joni, Eemeli ja Valtteri kertoivat innostuneensa vaihdosta myös siksi, kun luokkakaverikin innostui.

Mahdollisuus lähteä yhdessä luokkakaverin kanssa matkaan oli monelle tärkeä kynnyskysymys:

Joni: Sitten oli mukavaa, kun sai olla kaverin kanssa siellä niin päivätkin meni sillä lailla ihan mukavasti. Ei tarvinnut ikinä olla yksin. Jos yksin pitäis lähteä niin silloin mä en ehkä lähtis. *(Talotekniikka, vaihtojakso Saksassa)*

Kukaan vaihtoon osallistuneista ei ollut lähtenyt yksin matkaan ja todennäköisesti miltei kaikilla olisi vaihtojakso jäänyt toteutumatta, jos matkakumppania ei olisi löytynyt. Opiskelijoiden kertomuksista ilmeni, kuinka päätös lähteä vaihtoon tehtiin usein yhdessä luokkakaverin kanssa ja kaveri oli mukana matkan suunnittelussa alusta asti. Myös vaihtoon osallistumattomat Aliisa ja Minttu kertoivat, että olisivat lähteneet vaihtoon, jos olisi löytynyt joku sopiva kaveri, jonka kanssa lähteä. Kavereiden vaikutus on merkittävä peruste kaikkien opiskelijoiden puheessa.

Vaihtojaksolle osallistuneilla opiskelijoilla oli olemassa myös muita vahvoja verkostoja ulkomailla. Eemelin isä asuu Marokossa, ja Kiiällä on kaksi tättä ja useita serkkuja Englannissa, joiden luona vierailaan säännöllisesti. Vaihtoon lähtijöitä puolestaan oli kotiväki tukenut ja kannustanut vahvasti lähtemään. Noora ja Emmi kertoivat vanhempiensa kannustaneen ja tukeneen vaihtopäätöstä tehdessä ja myös silloin, kun itse olivat epävarmoja, että kannattaako lähteä ja myös Kiiän kotiväki kannusti lähtemään matkaan. Perheen selkeä vaikutus ulkomaille lähtemiseen tuli ilmi useissa puheenvuoroissa.

TR: Vaikuttiko sun päätökseen lähteä tonne vaihtoon joittenkin muitten ihmisten mielipiteet?

Kiia: Äiti ja isä on aina kannustanut matkusteluun ja ollaan meinattukin muuttaa vuodeks ulkomaille mutta sitten se peruuntuikin. Ehkä joskus sitten.

TR: Joo, perhe niin kuin kannusti. Oliko sun kavereita tai luokkakavereita?

Kiia: No tuttuja oli käyny justiin tän kansainvälisyysjutun kautta työharjoittelussa ulkomailla niin siitä jo heräs semmonen mielenkiinto, että mäkin haluan. *(Sosiaali- ja terveysala, vaihtojakso Italiassa)*

TR: Mites kotiväki suhtautui lähtemiseen?
Noora: Hyvin, äiti mua tässä eniten kannustikin, tai silleen niiku välillä oli, tai välillä mä mietin, että meenkö mä tai alko jännittää välillä niin sit se vaan tuki siinä asiassa ja sano että kun on tämmönen hyvä mahdollisuus niin kannattaa nyt vaan mennä. (*Liiketalous, vaihtojakso Isossa-Britanniassa*)

Opiskelijoilla, jotka eivät olleet lähteneet vaihtoon, oli vähemmän merkittäviä verkostoja, sukulaisia tai ystäviä, ulkomailla. Heidän perheensä ei ollut ottanut kantaa ulkomaille lähtemiseen, eikä mahdollisesta ulkomaan harjoittelusta oltu keskusteltu kotona. Opiskelijat kuitenkin arvelivat, että perhe olisi periaatteessa suhtautunut ihan myönteisesti, jos he olisivat päättäneet lähteä vaihtoon.

TR: Oliko joku toinen ihminen, joka vaikutti sun päätökseen?
Jarno: Ei.
TR: Sanoi, että ei kannata lähteä tai...
Jarno: Ei.
TR: Tai sanoiko perhe, että älä hyvä mies lähde?
Jarno: Ei yhtään.
Jasu: Ei oo ollu tollaasia.
Jarno: Itte sais päättää, jos haluais mennä.
TR: Niin justiin, mitä kotiväki olis sanonu, jos te olisitte päättänyt lähteä nyt vaihtoon.
Jasu: No ei niillä olis oikein ollu siihen mitään sanottavaa.
TR: Ne olis ollu vaan ihan että okei, olisko?
Jasu: No mä oon kaheksantoista niin mä saan oikeasti päättää. Sanoa vaan.
TR: Ne ei olis siihen sitten ottanut kantaa.
Jasu: Ei. Olis ne kyllä varmaan mielipiteensä kertonu siitä.
TR: Mitä sä arvelet mikä niiden mielipide olis ollu, vähän spekulointia, kun ei tiedä.
Jasu: En mä yhtään tiedä mikä olis ollu niiden mielipide. (*Sähkö- ja automaatiotekniikka, ei vaihdossa*)

Vaihtoon lähtemättömät opiskelijat tunsivat vähemmän opiskelijoita, jotka ovat olleet aiemmin vaihdossa, ja heidän perheenjäsenilläänkin oli vähemmän kontakteja ulkomaille. Aada mainitsi äitipuolensa olevan Filippiineiltä, mutta muita merkittäviä kontakteja ei ollut muilla. Kokkiopiskelijat Aliisa ja Minttu, datanomiopiskelijat Aada ja Sara sekä metallialan opiskelijat Joonas ja Vesa eivät tunteneet ketään opiskelijaa, joka olisi ollut vaihdossa aiemmin. Henna puolestaan luokkakaverit yrittivät saada innostumaan lähtemään vaihtoon, mutta hän ei poikaystävän vuoksi halunnut olla pitkään pois kotimaasta. Myös Hermanni ja Joonas mainitsivat tyttöystävän syyksi olla lähtemättä ulkomaille.

Jotkut vaihtojaksolle osallistumattomat opiskelijat, Jasu, Jarno ja Arttu, olivat kuulleet myönteisiä kokemuksia tutuilta ja tunsivat opiskelijavaihtoon osallistuneita, mutta eivät kuitenkaan olleet motivoituneita itse lähtemään. Tiiviit sosiaaliset verkostot kotimaassa ja niiden ylläpitäminen on joidenkin opiskelijoiden kohdalla muodostuneet tärkeämmäksi kuin matkaan lähteminen.

Haastatteluista kävi ilmi, että ammatillisten verkostojen luominen kotimaassa on joidenkin opiskelijoiden kohdalla ollut ratkaiseva tekijä olla osallistumatta Erasmus+ -vaihtoon. Vaihtoon lähtemättä jättäneet tekniikan alan opiskelijat toivat esiin huolen siitä, että ulkomailla ei pääse välttämättä kartuttamaan oman alan osaamista samoin kuin kotimaassa.

TR: Onko jotain syitä tai perusteluja, miksi te ette oo ajatellu tätä vaihtojaksoa sitten?
Jarno: Vähän ehkä silleen justiin että Suomessa pääsee jo vähän tutustumaan kaikkiin sen alalla oleviin ihmisiin ja sitten saa sitä työkokemusta nimenomaan täältä jo. Ja on justiin sitä alaan liittyvää hommaa. Mitä mä oon vähän kuullu niin kun on ollut ulkomailla niin sitä ei oo välttämättä sitä ihan omaa alaa, ei pääse välttämättä niin paljon. *(Sähkö- ja automaatiotekniikka, ei vaihdossa)*

Teknisten alojen opiskelijat tarkastelevat vaihtoon lähtemistä hyvin rationaalisista lähtökohdista ja arvostavat ammatillisen kokemuksen karttumista kotimaasta korkeammalle kuin hieman epämääräisen kansainvälisen kokemuksen hankkimista.

5.2.3 Aiempi kansainvälinen kokemus

Aiempien tutkimusten mukaan kansainvälisyyteen liittyvät kokemukset ja aiempi oleskelu ulkomailla ennakoivat aktiivisempaa osallistumista ulkomaan vaihtoon opintojen aikana (Ballatore & Frerede 2013, 525; Lörz et al. 2016, 167). Samoin kaikki koulussa tarjottavat erilaiset kansainvälistymistilaisuudet pyrkivät kasaantumaan aina samoille kansainvälisyysorientoituneille opiskelijoille (Siltala 2013, 22).

Haastatteluissa ei löytynyt selkeää eroa vaihtoon osallistuneiden tai osallistumattomien välillä sen suhteen, kuinka paljon opiskelijat olivat aiemmin matkustelleet tai oleskelleet ulkomailla. Ulkomaan vaihtoon osallistuneista Kiia ja Joni sekä vaihtoon osallistumattomista Hermanni ja Joonas mainitsivat matkustelleensa ulkomailla runsaastikin perheen kanssa. Tavallisin tapaus molemmissa ryhmissä oli, että opiskelija oli käynyt perheen kanssa jossain etelän lomakohteessa useita vuosia sitten. Ruotsin laivalla käyntiä opiskelijat eivät laskeneet ulkomailla matkusteluksi. Ainoa poikkeus ulkomailla matkustelun suhteen oli Sara, joka ei ollut koskaan käynyt ulkomailla. Sara ei myöskään ollut osallistunut ulkomaan vaihtoon, mutta hän suhtautui myönteisesti työskentelyyn ulkomailla valmistumisen jälkeen, jos kohde on sopivan matkan päästä Suomesta, esimerkiksi Ruotsi. Haastateltavista opiskelijoista kukaan ei ollut osallistunut muuhun oppilaitoksen tarjoamaan kansainvälisyystoimintaan, joten kansainvälisyyskokemusta ei ollut opintojen puitteissa kertynyt muulla tavoin.

Ulkomailla lomailu tai etelän matkoilla käyminen ei haastatteluaineiston perusteella näyttäisi olevan riittävä herättämään mielenkiintoa ulkomailla työskentelyä kohtaan. Matkustelu ulkomailla nähdään enemmänkin hauskanpitona ja rentona kokemuksena, ja sinne halutaan lähteä omilla ehdoilla:

- Hermanni: Kyllä mulla ainakin itelleni riittää, että siellä pääsee käymään koska haluaa lähteä.
TR: Niinku lomareissulla.
Hermanni: Joo.
TR: Mitä siitä saa niiku päällimmäiseksi siitä ulkomailla olemisesta, mitä siitä niinku saa.
Arttu: Näkee uusia asioita ja kokemuksia.
Hermanni: Nii, et vähän irtiotto arjesta.
TR: Murheet jää tänne Suomeen.
Hermanni: Niin. Se on kuitenkin niin paljon erilaista joka paikassa, et ei oo oikeastaan missään paikassa samanlaista. *(Sähkö- ja automaatio-opiskelijat, ei vaihdossa)*

Selvä ero kahden opiskelijaryhmän välillä on kuitenkin havaittavissa suhtautumisessa ulkomailla työskentelyyn valmistumisen jälkeen. Vaihtoon osallistuneilla opiskelijoilla on selvästi myönteisempi suhtautuminen ulkomailla työskentelyyn tulevaisuudessa, kuten luvussa 5.1 kävi ilmi. Haastattelujen perusteella näyttäisi siltä, että Erasmus+ -vaihtoon osallistuneilla todellakin olisi matalampi kynnyksen lähteä ulkomaille töihin opintojen jälkeen, mikä juuri on yksi keskeisimmistä Erasmus+ -ohjelman tavoitteista. Monelle vaihdossa olleelle ulkomaan harjoittelu näyttäisi olevan merkittävä tapahtuma elämänsä aikana ja on antanut lisää varmuutta matkustelemiseen ja oleskeluun ulkomailla jatkossakin.

- TR: Mitä sä ajattelisit nyt sun tähän astisessa elämässä, tää Erasmus ja ulkomailla oleskelu, minkälainen merkitys sillä on, ja mitä se voi sulle ehkä vaikuttaa tulevaisuudessa.
Sanni: Justiin se että varmaan helpommin tulee lähettyä ja uskaltaa ehkä niinku joskus yksinkin kenties lähteä jos tulee joku hyvä tekosyy lähteä ulkomaille ja sitten tota, kyllä mä niinku toivon että siitä vois olla jotain hyötyä ihan tälleen koulutuksellisesti, että tai työssä joku kattoo että tää on ollu tämmöses. *(Sosiaali- ja terveysala, vaihtojakso Maltalla)*

5.3 Henkilökohtaiset perustelut

Monet perustelut, joita opiskelijat antoivat vaihtoon lähtemiselle tai lähtemättömyydelle, kietoutuivat opiskelijan henkilökohtaisiin arvostuksiin, ominaisuuksiin ja taitoihin. Näistä moni nivoutuu laajempaan kontekstiin, kuten opiskelijan sosioekonomiseen taustaan, hänen elämänsä historiaansa ja tähän mennessä kertyneeseen kulttuuriseen pääomaan, mikä puolestaan kytkeytyy laajemmin yhteiskunnassa vallitseviin olosuhteisiin ja rakenteisiin. Se, mitä nuori katsoo itselleen olevan mahdollista, mitä valintoja hän näkee voitavansa tehdä ja mitkä ovat hänen olemassaolonsa raamit, on

syntynyt hänen elämänsä varrella ja muotoutunut sosiaalisesti. Tästä on muodostunut luonnollinen, osittain jopa automaattinen, tiedostamaton tapa elää. (Kauravaara 2013, 151.)

Sekä vaihtoon lähteneet, että vaihtojakson valitsematta jättäneet haastateltavat toivat usein esiin vaihtoon lähtemisen tekona, joka osoittaa rohkeutta ja uskallusta.

Henna: Kyllä mun mielestä mä ennemmin hattua nostan niille, jotka päättää lähteä, että kyllä se niinku jos ulkomaille muuttaa niin kyllähän se rohkeutta vaatii tosi paljon. (*Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelija, ei vaihdossa*).

Ulkomaille lähteminen voi yksinkertaisesti tuntua liian jännittävältä ja haastavalta vaihtoehdolta, ja vaatii sellaista kypsyyttä ja itsevarmuutta, jota ei kaikilla vielä tässä vaiheessa elämää ole.

Jarno: Se vähän, että se on se vähän jännittävää lähteä ulkomaille sitten pitkäksi aikaa. Että sekin kyllä vaikutti. (*Sähkö- ja automaatiotekniikka, ei vaihdossa*)

Miespuolisten teknisten alojen opiskelijat puhuivat ulkomaille ja vaihtoon lähtemistä myös riskinä, koska ulkomaille työskennellessä saattaa menettää osaamista, jota kotimaassa suoritettavassa jaksossa olisi pystynyt kartuttamaan. Olosuhteet ulkomaille ovat epävarmat ja työpaikoilla ei pääse välttämättä tekemään oman alan töitä (ks. myös kappale edellä).

Jarno: Mitä mä oon vähän kuullu niin kun on ollut ulkomaille niin sitä ei oo välttämättä sitä ihan omaa alaa, ei pääse välttämättä niin paljon. [...]

TR: Minkä takia sä arvelet, että ihmiset yleensä lähtee tämmösiin vaihtohommeleihin mukaan?

Jasu: Ne haluaa kokeilla ja ottaa sen riskin siitä että lähtee vaan. (*Automaatiotekniikka, ei vaihdossa*)

Suurin osa haastatelluista kolmannen vuoden opiskelijoista myös työskenteli jatkuvasti opintojen ohella. Ulkomaille lähteminen olisi myös merkinnyt työmahdollisuuksien ja ansioiden menettämistä harjoittelun ajalta, ja siten myös taloudellista riskiä.

Haastatteluissa nousi esiin nuorten epävarmuus omasta osaamisesta ja omista taidoista, mikä nousi joidenkin kohdalla esteeksi vaihtoon hakeutumiseen.

Joonas: No mua kyllä kiinnosti se mutta.. oikeastaan aika paljonkin.. mutta justiin tuo kielitaito, se vaan jotenkin pelotti että ku justiin ku ei oo kokemusta hirveesti niin kun kunnolla työelämästä ja sitten heti mennä ulkomaille töihin niin, sitten kun joutuu kysyyn apua ja kun kielitaito ei oo mitään parhainta. (*Kone- ja metalliala, ei vaihdossa*)

Työelämän vaatimukset tuntuvat vielä kovin rankoilta, jos työkokemusta on vielä hyvin vähän, ja oman osaamisen suhteen on epävarmuutta (vrt. Souto 2014). Yhdistettynä epävarmuuteen omasta kielitaidosta osallistuminen ulkomaan vaihtoon voi tuntua liian haastavalta.

Kielitaidon parantaminen oli toisaalta yksi haastatteluissa esiintyvä selkeä peruste lähteä ulkomaille vaihtoon:

TR: Mitä te ajattelitte että tästä reissusta saa, kun lähditte, mikä teidän motiivi sitten oli?

Sanni: No itellä oli ainakin vahvasti se kielitaidon parantaminen ja semmonen niinku uskallus puhua että en mä semmosta ammatillista oppimista menny oikeastaan hakemaan, että semmosta justiin että tulee ymmärretyksi ja ymmärtää mitä toiset sanoo ja vähän koetella itteänsä. *(Sosiaali- ja terveysala, vaihdossa Maltalla)*

Joillakin opiskelijoilla luottamus omiin kykyihin ja pärjäämiseen englannin kielessä oli olemassa, vaikka taidot eivät kovin hyvät olisikaan. Varmuuteen kielenkäyttäjänä voivat vaikuttaa monet tekijät opiskelijan elämänhistorian ajalta, esimerkiksi kokemukset englannin tunneilta tai aiemmat kokemukset kielen käytöstä tosielämän tilanteissa. Kaikki haastateltavat opiskelijat määrittivät osaavansa englantia, mutta ruotsin kielen osaaminen nimettiin pääasiassa huonoksi. Kukaan haastatelluista ei ollut opiskellut peruskoulussa ylimääräisiä kieliä, eikä ammattikoulussa niitä ollut tarjolla. Yksi opiskelija oli opiskellut lukiossa italian kieltä.

Kaikki vaihdossa olleet opiskelijat olivat odotetusti englannin kielen osaamisen suhteen melko itsevarmoja, ja itsevarmuus oli lisääntynyt ulkomaan jakson ja siellä saadun kokemuksen myötä.

TR: Kysyisin kielitaidostanne, että mitäs kieliä te osaatte puhua?

Eemeli: Se englantia on aina ollut melkein yhtä hyvä kuin äidinkieli suomi, että siinä on kaks varmaa, ja vähän nyt jotakin ruotsia, mutta ei sillä oikein pärjää.

Joni: Mullakin on englantia justiiinsa, ruotsia ei nyt mitenkään älyttömän hyvin, mutta kyllä se nyt sillä lailla, kyllä mä ehkä selviäisin.

TR: Mites hyvä sun enkku on sitten.

Joni: Kyllä mä sanon että kyllä se on ihan keskivertoa parempi niinku mutta en mä nyt niin hyvä oo kuin tuo [Eemeli] mutta ihan nyt.. Kyllä mä aina selviän englannilla ihan hyvin. *(Talotekniikka, vaihdossa Saksassa)*

Haastatteluissa oli merkillepantavaa, miten vaihtoon osallistumattomat opiskelijat antoivat hieman ristiriitaisen kuvan englannin kielen taidostaan. Jokainen vastasi haastattelun ensi vaiheessa suoraan kysymykseen englannin kielen taidoista olevansa hyvä tai kohtalainen englannin osaaja, tai käyttäen ilmausta *kyllä sillä pärjää*, eikä kukaan moittinut omaa kielitaitoaan heikoksi. Haastattelujen edetessä opiskelijoiden puheesta kuitenkin ilmeni epäsuorasti, että epävarmuus omista taidoista oli miltei kaikilla noussut merkittäväksi jarruttavaksi tekijäksi vaihtoon lähtemisestä päätettäessä (ks. myös esimerkkitapaus Joonas edellä).

TR: Mikälaisia numeroita teillä on tai miten arvioitte omaa kielitaitoanne englannissa?

Jarno: Kyllä mä sanosin niinku hyväksi sen että...

TR: Joo.

Jarno: Osa kommunikoida niinkun toisen kanssa.

Jasu: Eihän se puhe, puhe ei oo nyt niin täydellistä mutta kyllä mä ainakin ulkomailla oon pärjänny sen kaas hyvin ja näin [...]

TR: No tiesittekö te että Sedun kautta pääsee ulkomaan harjoitteluun ja vaihtoon.

Jasu: Joo.

Jarno: Joo. [...]

TR: Sä sanoit että sä vähän mietit toka vuonna mutta sitten...
 Jasu: No se kävi mielessä jos hakis.
 TR: Joo.
 Jasu: Mutta en määh sitten halunnu.
 TR: Mitä asioita sä mietit sitten ku sä pohdit että lähtisitkö sä vai et.
 Jasu: Enemmän sitä kiinnostusta.
 TR: Joo.
 Jasu: Ja sitä että Suomessa oppii varmasti paremmin, kun jotka opettaa puhuu kans suomea, niin on helpompi ymmärtää kun ne selittää siinä..Niitten kans on helpompi kommunikoida ja näin.
(Sähkö- ja automaatioalan opiskelijoita, ei vaihdossa)

Amisbarometrin analyysissä oli nähtävissä samalla tavoin, että opiskelijat kokevat kielitaitonsa työelämään pääosin riittäväksi, mutta kielitaidon yhteys ulkomailla työskentelyhalukkuuteen tai todennäköisyyteen näyttäytyi kuitenkin hieman odotusten vastaiselta ja osin ristiriitaiselta. On mahdollista, että nuoret vastaajat eivät ensi näkemältä pohdi kovin syvällisesti suoraa kysymystä kieliosaamisesta, eivät kyselyssä eivätkä haastattelussa. Kielitaito voidaan ymmärtää keveän jokapäiväisen small talkin ja lomamatkailun näkökulmasta. Opiskelijahaastattelujen edetessä pidemmälle ja tarkentavien kysymysten jälkeen esille nousi huoli omasta kielitaidosta, jonka riittävydestä ei vaativissa tilanteissa työelämässä ollut varmuutta.

Epävarmuutta omasta osaamisesta voi aiheuttaa myös väärä alavalinta. Neljä opiskelijaa, Mikael, Aliisa, Emmi ja Joonas, kertoivat haastattelussa, että he olivat epävarmoja tekemästään uravalinnasta ja pohtivat, mitä muuta alaa voisi opiskella tulevaisuudessa. Mikael oli osallistunut vaihtojaksolle, mutta muut eivät olleet mukana kansainvälisessä vaihdossa. Mikael kuitenkin suunnitteli saman alan jatko-opintoja, vaikka kertoili omasta alastaan hieman kriittiseen sävyyn ja epäröiden jaksako tehdä tätä samaa työtä pitkään. Jos opiskelija ei ole varma siitä, että on valinnut itselleen sopivan alan, se todennäköisesti vaikuttaa hänen motivaatioonsa osallistua jokapäiväiseen koulunkäyntiin, puhumattakaan ulkomaan vaihtoon lähtemisestä.

5.4 Kiinnostaako liikkuvuus amislaista?

Kaikki miespuoliset haastateltavat, jotka eivät osallistuneet vaihtoon, kertoivat yhdeksi perusteeksi olla lähtemättä kiinnostuksen puutteen.

TR: Mitäs sä, minkä takia sä et lähtenyt?
 Ville: Mä en oikein tiedä, se niinku.. ei natsannut.
 TR: Ei natsannut?
 Ville: Niin.
 TR: Tarkottaako se silleen että ei kiinnostanu?
 Ville: Vähän niinku. *(Kone- ja metallitekniikka, ei vaihdossa)*

Kiinnostus, sen olemassaolo tai puute, on kategoria, jota ei Van Molin ja Timmermanin (2014) vaihtoon lähtemisen perusteiden luokittelusta löydy. ”Ei kiinnosta” näyttäisi olevan tyypillisesti ammattiopiskelijan perustelu sille, että halua lähteä ulkomaille harjoitteluun. ”Natsaamisen” puute voi pitää sisällään joukon erilaisia asioita, joita haastateltava ei tarkemmin osaa tai halua eritellä haastattelijalle, eivätkä välttämättä itselleenkään. Hieman yli puolet haastateltavista (11) ilmoitti, että ulkomailla työskentely kiinnostaa heitä, mutta loput kahdeksan eivät nähneet ulkomailla työskentelyä ja matkustamista itselleen mitenkään tärkeäksi ja he kaikki olivat myös jättäneet osallistumatta Erasmus+ -vaihtoon.

Ulkomailla matkustamisen arvoa kyseenalaistettiin joissakin vaihtoon osallistumattomien opiskelijoiden puheessa voimakkaasti:

TR: Onko se teidän mielestä tärkeää, että matkustelee?
Aliisa: Ei se ny niin tärkeää oo. Paitsi jos on justiin jotain sukulaisia, jotka asuu eri maassa. Ei mulla oo mitään kiinnostusta mennä mihinkään muualle silleen, mä tykkään olla Suomessa. [...]
TR: Mites sun mielestä, onko sun mielestä tärkeää, että matkustelee?
Sara: Ei se oikeastaan.
TR: Minkä takia ei?
Sara: No niin, miksi.
TR: Onko vähän tyhmä kysymys?
Sara: Niin täällä Suomessakin voi ihan hyvin olla. *(Tieto- ja viestintätekniikka, ei vaihdossa)*

Työnteon sijasta mieluiten ulkomaille lähdetäisiin vain pitämään hauskaa jonnekin lämpimään. Lomailu ja rentoutuminen esiintyivät useassa kielteisesti suhtautuvan opiskelijan puheenvuorossa.

TR: Voisko kuitenkin ajatella, että joskus jossain elämävaiheessa asuisitte tulevaisuudessa ulkomailla?
Ville: No ei.
TR: Se ei oo todellinen vaihtoehto.
Joonas: No eipä oikeastaan.
TR: Joo. Miksei?
Joonas: No, en mä tiedä.
TR: Tuntuuko siltä, että täällä on kuitenkin ihan hyvä asua?
Joonas: Niin, tuntuu.
TR: Että ei tarvi lähteä mitään ettimään tuolta maailmalta, niinkun mitään parempaa tai...
Joonas: No ei.
Ville: No kyllä jos mä Eurojackpotista voittasin parikytä miltsiä niin kyllä mä varmaan johonkin lämpimään muuttaisin.
TR: Sä lähtisit ennemminkin vähän rentoutumaan, sä et lähtis välttämättä töihin.
Ville: Niin. *(Kone- ja metallialan opiskelijat, ei vaihdossa)*

Ammattiin opiskelevat nuoret yhdistävät ulkomailla oleskelun ja matkustamisen enemmän hauskanpitoon ja lomailuun. Rento ja mukava elämä ja mahdollisimman vähällä pääseminen on Kauravaaran (2013) mukaan yksi ammattikoululaisen elämää ohjaava periaate. Haastatteluissa kävi

ilmi, että helppous ja rentous on keskeinen ammattikoulun ja koulutusalan valintaan vaikuttava seikka:

TR: Mites tää ala sitten valikoitui? [...]

Valtteri: Mä kävin sieltä yläasteelta, kun oli ne.no sanos ny nämä.. no kun tullaan päiväksi tai ylipäätään käymään.

TR: Tutustumispäiviä vai?

Valtteri: Joo, mä tuli molemmilla kerroilla tänne lvi:lle... Siinä oli ihan hyvä työllisyystilanne ja tällainen ja palkka ja sitten muutenkin, kun mä kattoin vähän silloin, että mikä meno siinä koulussa on niin se oli aika retiän näkööstä, kun ne oikein vähän kun veti lonkkaa siellä, niin mä ajattelin että tämä on hyvä paikka. *(Talotekniikka, 6 viikkoa Saksassa)*

Jos ulkomaille lähteminen ei kiinnosta, siihen ei todellakaan kannata haaskata aikaa.

Jasu: Mutta ku eihän se.. Eihän ulkomaille kannata lähteä jos ei siitä tykkää.

TR: Jos ei viihdy.

Jasu: Niin. Kun mitään ei kannata tehdä, mikä ei oo kivaa. *(Automaatiotekniikka, ei vaihdossa)*

Hetkessä eläminen ja kiireettömyys (Kauravaara 2013) ovat myös ammattikoululaisen arvoja, jotka voivat saada ulkomaille lähtemisen tuntumaan epäkiinnostavalta, sillä ulkomaille lähtö vaatii pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Haastattelussa tiedusteltiin opiskelijoiden tulevaisuuden suunnitelmia, ja kävi ilmi, että osa opiskelijoista ei ollut pohtinut tulevaisuuttaan sen kummemmin:

TR: Miten muuten tulevaisuuden ajatuksia sulla on sitten. Ootko sä pohtinut tulevaisuutta?

Minttu: Emmä oikeen oo. Mä oon niin ku vaan... mä elän siinä hetkessä. *(Catering-alan opiskelija, ei vaihdossa)*

TR: Mitäs te haaveillette tulevaisuudesta? Mitä te haluaisitte tehdä tulevaisuudessa? [...]

Sara: Mäen oikeen, mä en oo sellainen haaveilija oikeen. Mä elän päivän kerrallaan. *(Tieto- ja viestintätekniikan opiskelija, ei vaihdossa)*

Haastatteluista käy selvästi ilmi, että vaihdossa olleet opiskelijat ovat huomattavasti suunnitelmallisempia oman tulevaisuutensa suhteen kuin opiskelijat, jotka eivät olleet vaihdossa. Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta vaihdossa olleilla opiskelijoilla oli hyvin täsmälliset urasuunnitelmat ja ajatukset siitä, mitä tehdä valmistumisen jälkeen. Kaikista vaihdossa olleista kahdeksasta opiskelijasta viisi oli hakemassa saman tien jatko-opintoihin korkeakouluun ja kolme suunnitteli korkeakouluun hakemista väli vuoden jälkeen. Vaihtojaksolle osallistumattomat yksitoista opiskelijaa olivat yleisesti epävarmempia sen suhteen, mitä haluaisivat tulevaisuudelta. Neljä heistä oli hakeutumassa ammattikorkeakouluun, kolme suunnitteli töihin hakeutumista ja neljä pohti alan vaihtoa ja hakeutumista johonkin toiseen koulutusohjelmaan ammattikoulussa.

Kansainvälisen osaamisen hankkiminen voidaan nähdä kytkeytyvän kunnianhimoiseen työväenluokkaiseen elämäntyyliin, jossa on tärkeämpää liikkua ja pyrkiä menestymään kuin tyytyä nykyiseen olotilaan (Tolonen 2008, 242). Vaihdoissa olleet opiskelijat ovat omaksuneet keskiluokkaisen kosmopolitanismin ja liikkuvuuden arvostuksen, ja pyrkivät aktiivisesti lisäämään kulttuurista pääomaansa kansainvälisyysosaamisen hankkimisen kautta. He korostivat ulkomaan jakson mukana tuomaa näyttävyttä ja erottautumista muista ja positiivista vaikutelmaa CV:ssä.

TR: Onko se teidän mielestä tärkeää, että on ulkomailta työkokemusta? [...]
Eemeli: Kyllä se hyvältä näyttää CV:ssä, että opiskeluaikana käy vähän kätteleen.

Vaihtoon osallistuvien ja osallistumattomien välillä oli myös selvä ero siinä, missä he haluavat asua tulevaisuudessa. Haastatteluissa selvisi, että kaikki vaihdossa olleet opiskelijat halusivat muuttaa Seinäjoelta heti valmistumisen jälkeen, kun taas opiskelijat, jotka eivät olleet vaihdossa, halusivat jäädä asumaan kotiseudulleen.

TR: No millä paikkakunnalla te haluaisitte asua jatkossa sitten, valmistumisen jälkeen, ootteko miettinyt semmosta?
Joonas: Kai mä täällä Seinäjoella pysyn vielä ainakin jonkun aikaa.
Ville: Tää Seinäjoki on kyllä ihan kiva, kiva paikka. *(Kone- ja metallialan opiskelijat, ei vaihdossa)*

Näiden ammattikoululaisten puheessa näkyy, että osalle nuorista paikallaan pysyminen ja suhteet kotiseutuun ja ihmisiin siellä ovat elämässä tärkeitä, jopa ensisijaisia arvoja. Paikallaan pysyminen ja sosiaaliset verkostot kotiseudulla on heille itsestäänselvyys. Se, että opiskelija on osallistunut kansainväliseen vaihtoon, heijastaa puolestaan tämän haastatteluaineiston perusteella nuoren halukkuutta liikkua myös kotimaassa. Nämä keskiluokkaisen liikkuvuusideologian omaksuneet opiskelijat ovat joustavan ja itseään kehittävän, työn perässä liikkuvan tulevaisuuden työntekijän ihanteen mukaisia (vrt. Nikunen 2016, 89).

Ammattikoululaisten haastatteluissa on huomattavissa vastapuhetta kansainvälisyyden vaatimukselle, mutta myös koko meritokraattista yhteiskuntaa ja koulutususkoa vastaan:

TR: Mitäs te ootte mieltä niinku yleensäkin koulun tai koulutuksen tärkeydestä, että onko se tärkeää, että käy kouluja? [...]
Aada: Hmm, no onhan se hyvä, että siinä taustalla on jotain, mutta jos ihminen on sitä mieltä, että se ei halua koulutusta, niin se on sen päätös sitten.
TR: Joo. Teidän mielestä, tai sun mielestä se olis ihan ok, vaikka ei käviskään mitään kouluja?
Aada: Joo.
TR: Joo.
Aada: Mä oon huomannu mun isästä sen, ku sillä ei oo mitään koulutusta.
TR: Ja hyvin on selvinnyt elämässä?
Aada: Joo. *(Tieto- ja viestintätekniikan opiskelija, ei vaihdossa)*

Jos opiskelijan lähipiirissä koulutusta ei pidetä suuressa arvossa, on todennäköistä, että se heijastuu myös opiskelijan asenteisiin ja kansainvälisyysosaamisen hankkimiseen, joka vaatii opiskelijalta ja hänen lähipiiriltään enemmän panostusta ja ponnisteluja kuin normaali koulunkäynti. Vähemmän koulutetuilla vanhemmilla ei ole välttämättä kaikkea sitä osaamista, mitä tarvitaan nuoren opiskelun suunnittelussa ja ohjaamisessa ja uraa edistäviä koulutusvalintoja tehtäessä (Käyhkö 2014, 10). Amisbarometrin analyysin mukaan nimenomaan toisen asteen koulutuksen saaneet vanhempien lapset suhtautuvat positiivisimmin ulkomailla työskentelyyn. He ovat havainneet kansainväliseen osaamiseen liittyvät mahdollisuudet sosiaaliseen nousuun ja uralla etenemiseen (Weenink 2008, 1089). Tämän haastatteluaineiston liikkuvuusorientoituneilla nuorilla korostui myös itsensä kehittäminen ja uusien koulutusten hankkiminen ja pyrkiminen pois kotiseudulta ja vanhoista ympyröistä kohti uutta ja parempaa.

6. Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä luvussa käyn läpi tutkielman pääkohdat ja tiivistän kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen analyysin keskeiset tulokset. Pohdin tulosten suhteutumista aiempaan tutkimustietoon, tutkimuksen rajoitteita sekä mahdollisia jatkotutkimuksen kohteita.

6.1 Yhteenveto tutkielman tuloksista

Tässä tutkielmassani olen perehtynyt kansainvälisyysosaamiseen ja siihen, miten se näyttäytyy ammatillisessa koulutuksessa opiskelevalle nuorelle. Olen halunnut selvittää, millainen yhteys sosiodemografisilla tekijöillä on ammattikoululaisten koettuun kielitaitoon, halukkuuteen ja koettuun todennäköisyyteen työskennellä ulkomailla. Tähän tutkimuskysymykseen pyrittiin löytämään vastaus Amisbarometri 2015 -aineiston kvantitatiivisen analyysin avulla. Halusin lisäksi selvittää tarkemmin, millä tavoin ammattikoululaiset perustelivat päätöksensä lähteä tai olla lähtemättä opiskeluaikana ulkomaille vaihtoon ja millaisia merkityksiä opiskelijat antavat liikkuvuudelle ja kansainvälisyysosaamiselle. Näihin kahteen jälkimmäiseen kysymykseen pyrittiin vastaamaan analysoimalla laadullisin menetelmin Seinäjoen koulutuskuntayhtymän opiskelijoiden keskuudessa kerättyä haastatteluaineistoa.

6.1.1 Sukupuolen, iän, vanhempien koulutustason ja koulutusalan yhteys ammattikoululaisten itsearvioituun kielitaitoon ja halukkuuteen ja itsearvioituun todennäköisyyteen työskennellä ulkomailla

Tutkielmani kvantitatiivisessa osuudessa on tarkasteltu Amisbarometri 2015 -kyselyaineistoa ja selvitettiin sosiodemografisten tekijöiden yhteyttä ammattiin opiskelevien kielitaitoon ja kansainvälisyysorientoituneisuuteen, eli halukkuuteen ja todennäköisyyteen työskennellä ulkomailla. Taustamuuttujina on analyysissä käytetty opiskelijoiden sukupuolta, ikää, vanhempien koulutustasoa ja koulutusala. Analyysistä ilmeni, että ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat pitävät kielitaitoaan pääasiassa hyvin riittävänä tai melko riittävänä työelämäänsä. Naiset pitävät kielitaitoaan hieman parempana kuin miehet, mutta ero sukupuolten välillä on melko pieni. Ammattikoululaisten luottamus omaan kielitaitoon kasvaa iän myötä ja on vahvimmillaan yli 30-vuotiailla. Vanhempien koulutustaustalla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä opiskelijoiden kielitaitoon, mutta yleisenä suuntauksena voidaan sanoa, että vanhempien koulutustason kasvaessa myös opiskelijan luottamus

kielitaitoonsa kasvaa. Eri alojen opiskelijoista sosiaali- ja terveysalan ja liikunta-alan opiskelijat pitävät kielitaitoaan kaikkein parhaimpana. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ovat suurimmaksi osaksi naisia, joiden luottamus kielitaitoonsa on parempi kuin miehillä, mikä voi osaltaan heijastua muiden alojen opiskelijoita vahvempaan luottamukseen.

Amisbarometrin mukaan ulkomailla työskentely ei ole kovin haluttua ammattikoululaisten keskuudessa, sillä alle kolmasosa vastaajista on jossain määrin halukkaita ulkomailla työskentelyyn, Naiset näyttävät selvästi halukkaammilta ulkomailla työskentelyyn kuin miehet ja kahden nuorimman ikäluokan, 15–19 -vuotiaiden ja 20-24 -vuotiaiden kohdalla, halukkuus ulkomailla työskentelyyn on suurempi kuin vanhemmilla opiskelijoilla. Nuorempien opiskelijoiden myönteisempi asenne ulkomailla työskentelyyn voi osittain johtua siitä, että nuorempina on yleisesti vanhempia vähemmän muita sitoumuksia, kuten perhettä tai asuntolainaa. Vanhempien koulutustaustalla on myös yhteys opiskelijan kiinnostukseen ulkomailla työskentelyä kohtaan siten, että koulutustaustaltaan lukion tai ammatillisen koulutuksen ja muita ammattiopintoja suorittaneiden vanhempien lapset ovat eniten kiinnostuneita ulkomailla työskentelystä. Pelkän peruskoulun käyneiden vanhempien lapset ovat vähiten halukkaita työskentelemään ulkomailla. Ammattialoista eniten halukkaita ulkomailla työskentelyyn ovat matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat. Matkailualan valitseminen merkitsee jo kiinnostusta matkustamiseen, ja on sikäli luontevaa, että matkailualalle hakeutuneet opiskelijat olisivat halukkaita itse myös matkustamaan ulkomailla.

Ulkomailla työskentelyä ei yleisesti pidetä kovin todennäköisenä, mutta todennäköisyyden suhteen on selviä eroja miesten ja naisten ja eri ikäryhmien välillä. Naiset pitävät ulkomailla työskentelyä todennäköisempänä kuin miehet, ja vastaavasti nuoremmat opiskelijat todennäköisempänä kuin iäkkäämmät opiskelijat. Vastaajien kokema ulkomailla työskentelyn todennäköisyys myös kasvaa vanhempien koulutustaustan kasvun myötä: mitä korkeampi vanhempien koulutus, sitä todennäköisempänä ulkomailla työskentelyä pidetään. Korkeakoulutettujen vanhempien lapset näkevät maailman hieman avoimempana ja enemmän mahdollisuuksia tarjoavana kuin vähemmän koulutettujen perheiden lapset. Eri alojen opiskelijoista matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat pitävät ulkomailla työskentelyä todennäköisimpänä ja vähiten todennäköisenä sitä pitävät luonnonvara- ja ympäristöalan opiskelijat. Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijat ovat selkeästi muita aloja orientoituneempia ulkomailla työskentelyyn. Kansainvälisyys ja matkailu on jo lähtökohtaisesti heidän kiinnostuksensa kohde. Luonnonvara- ja ympäristöala, kuten maatalous ja metsänhoito, ovat sidottuja paikalliseen luontoon ja ympäristöön ja niillä aloilla työskentelevien voi olla haastavampaa siirtää osaamistaan muunlaisiin olosuhteisiin. Aloilla opiskelevia nuoria pitänee paikallaan esimerkiksi myös oma maatila ja siellä olevien tuotantoeläinten hoito.

Kielitaito näyttäytyy merkittävässä roolissa opiskelijoiden suhtautumisessa ulkomailla työskentelyyn, mutta ei ehkä kaikilta osin odotusten mukaisesti. Kielitaitonsa heikoksi arvioineet olivat halukkaampia työskentelemään ulkomailla kuin hyvän kielitaidon omaavat, mutta he pitivät ulkomailla työskentelyä epätodennäköisempänä. Heikko kielitaito ei siis poista halukkuutta ulkomailla työskentelyyn, vaikka se vaikuttaa koettuun lähtemisen todennäköisyyteen. Erittäin vahvaksi kielitaidon arvioineet opiskelijat puolestaan pitävät ulkomailla työskentelyä todennäköisimpänä, vaikka he eivät ole kaikkein innokkaimpia lähtijöitä. Kaiken kaikkiaan halukkuus ulkomailla työskentelyyn on ammattikoululaisten keskuudessa suurempi kuin se, miten todennäköisenä he sitä pitävät. Opiskelijat voivat kokea ulkomailla työskentelyn kiinnostavana vaihtoehtona, mutta muut elämässä vaikuttavat olosuhteet eivät välttämättä mahdollista ulkomaille lähtemistä.

6.1.2 Opiskelijoiden perustelut päätökselle vaihtoon lähtemisestä

Tutkielman kvalitatiivisessa osuudessa on tarkasteltu haastatteluaineistoa, joka on kerätty Seinäjoen koulutuskuntayhtymä Sedussa opiskelevia eri alojen ammattiin opiskelevia haastatteleamalla. Opiskelijoiden haastatteluista tarkasteltiin perusteluita, joita he antoivat päätökselleen lähteä tai olla lähtemättä ulkomaille vaihtoon. Näitä perusteluita analysoitiin Van Molin ja Timmermanin (2014) esittelemän luokittelun avulla, jonka perustelut voidaan jakaa yhteiskunnalliseen makrokontekstiin, opiskelijan taustaan kuten varallisuuteen ja sosiaalisiin verkostoihin sekä opiskelijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, osaamiseen ja kielitaitoon. Lisäksi haastatteluaineistosta on nostettu esiin niitä merkityksiä, joita ammattikoululaiset antavat kansainvälisyysosaamiselle ja vaihtoon lähtemiselle ja tarkasteltu niitä peilaten ennen kaikkea Kauravaaran (2013) tutkimukseen.

Haastatteluissa esiintyneet makrokontekstiin liittyvät perustelut ulkomaan vaihtoon osallistumiselle tai vaihdosta pois jättäytymiselle liittyvät apurahojen saatavuuteen, kohdemaiden vetovoimaisuuteen ja työllistymisen näkökulmaan. Koska Erasmus+ -apurahoja oli hyvin saatavilla, moni opiskelija perusteli lähtöään sillä, että tarttuivat tähän tilaisuuteen, koska oli mahdollista lähteä ulkomaille koulun kustantamana. Opiskelijat kokivat monien kohdemaiden olevan kiinnostavia ja tarjoavan mahdollisuuden oppia jotain uutta. Erityisesti Saksa näyttäytyi kohdemaana, jossa voisi hankkia osaamista, jota kotimaassa arvostetaan. Sekä vaihtoon lähtemättömät että vaihdossa olleet opiskelijat tuntuivat arvostavan saksalaista ammattiosaamista ja tekniikkaa. Globaalit haasteet, kuten lentomat kustantamisen saastuttaminen ja terrorismi, esiintyivät yllättävän vähän opiskelijoiden puheessa.

Tärkeä makrokontekstiin liittyvä perustelu ovat työllistymiseen liittyvät näkymät ja ulkomailla hankitun kokemuksen mahdollisesti tarjoama hyöty työllistymiselle. Tähän tutkimuksen haastatellut opiskelijat olivat kaikki melko epävarmoja siitä, antaako ulkomailla hankittu kansainvälisyysosaaminen todellista etua työllistymiselle tai urakehitykselle Suomessa. Opiskelijat, jotka eivät olleet lähteneet vaihtoon, olivat ulkomaanjaksosta saatavan hyödyn suhteen selvästi kriittisempiä ja arvioivat kotimaassa hankitun osaamisen merkityksen tärkeämmäksi. Vaihtoon osallistuneiden opiskelijoiden puheessa korostui selkeämmin ulkomailta hankitun kokemuksen merkitys tulevan työnantajan silmissä ei niinkään ammatillisesti vaan enemmänkin rohkeuden ja sinnikkyyden osoituksena, jota työnantaja saattaa arvostaa. Kotimaassa vallitseva melko hyvä työllisyystilanne jarruttaa selvästi kiinnostusta lähteä ulkomaille, sillä opiskelijoiden mielestä työpaikka löytyy valmistumisen jälkeen helposti ja moni haastateltava kävi töissä opiskelun ohella. Valmistumisen jälkeen ulkomaille lähteminen kiinnosti kaikkia haastateltavia naisia, kun taas miehet olivat selvästi vähemmän kiinnostuneita. Miehet korostivat palkkaa ratkaisevana perusteena: ulkomaille lähdetään töihin vasta, jos siitä saatava rahallinen hyöty on riittävän suuri verrattuna kotimaassa työskentelyyn. Naisten puheessa palkka-asiaa ei mainittu kertaakaan.

Opiskelijoiden sosioekonomiseen taustaan liittyvistä tekijöistä haastatteluissa nousi esiin taloudelliset resurssit, joita matkustamiseen ja ulkomailla oleskeluun vaaditaan, vaikka Erasmus + -apurahaa olisikin käytettävissä. Opiskelijat kertovat haastatteluissa, että raha on resurssi, jota tarvitaan ulkomaille lähtiessä ja vaihtoon lähteminen edellyttää säästämistä ja työssä käymistä. Opiskelijoiden vanhempien koulutusta ei näiden haastattelujen puitteissa tarkoin saatu selville, mutta useimmilla vanhemmilla oli työpaikan perusteella työväenluokkainen ammatti, joten kaikkein hyvätuloisimmista perheistä haastateltavat opiskelijat eivät ole kotoisin. Jos on oltava säästöjä ja käytävä töissä, että pystyy lähtemään vaihtoon, taloudellisten resurssien puuttuminen voi olla este ulkomaan vaihtoon osallistumiselle. Kuitenkaan kukaan haastateltavista ei selvästi maininnut rahan puutteen olleen esteenä vaihtoon lähtemiselle, vaikka kustannuksiin joissakin puheenvuoroissa viitattiin.

Opiskelijoiden kaveripiirin vaikutus lähtemispäätökseen ulkomaille on ollut erittäin merkittävä. Usean vaihtoon lähteneen opiskelijan kohdalla ilmeni, että he olisivat jättäneet lähtemättä kokonaan, jos kaveri ei olisi lähtenyt mukaan. Sopivan matkakumppanin puuttuminen oli myös haastatteluissa useasti esitetty perustelu sille, että matkaan ei oltu lähdetty. Kavereilta kuullut aiemmat kokemukset ulkomaan vaihdoista ovat vaikuttaneet omaan päätöksentekoon vahvasti sekä puolesta että vastaan. Myös muu opiskelijan taustaverkosto on ollut mukana päätöksenteossa. Joitakin vaihtoon osallistuneita opiskelijoita olivat vanhemmat kannustaneet ja rohkaisseet lähtemään myös silloin, kun

opiskelija oli itse ollut asiasta epävarma. Muutamilla vaihtoon lähteneillä opiskelijoilla oli myös muita läheisiä sukulaisverkostoja ulkomailla tai sisaruksia, jotka olivat osallistuneet kansainväliseen vaihtoon jo aiemmin. Toisaalta vaihtoon osallistumattomien opiskelijoiden puheesta ilmeni, että kansainvälisestä vaihdosta ei oltu kotona koskaan keskusteltu. Kansainvälisen osaamisen hankkiminen ei ollut heidän kotonaan keskustelunaihe, mikä voi osoittaa, että kansainvälinen vaihto on voinut tuntua vieraalta tai merkityksettömältä asialta myös opiskelijan itsensä näkökulmasta. Vaihtoon lähtemättömien opiskelijoiden kohdalla korostui myös ammatillisten verkostojen ja suhteiden luominen kotimaassa.

Tämän tutkimuksen haastatteluista ei kuitenkaan ilmennyt, että aiempi matkustelu ja oleskelu ulkomailla olisi lisännyt opiskelijoiden kiinnostusta ja aktiivisuutta ulkomailla oleskeluun myös opintojen aikana, kuten useissa aiemmissa tutkimuksissa on todettu (Ballatore & Frerede 2013; Lörz et al. 2016). Molemmissa ryhmissä, sekä vaihtoon lähteneissä tai lähtemättömissä oli ulkomailla runsaasti matkustaneita ja ainoastaan yksi vaihtoon lähtemättömistä opiskelijoista ei ollut koskaan käynyt ulkomailla. Huomattava ero opiskelijaryhmien välillä oli kuitenkin nähtävänä asenteissa ulkomailla työskentelyn suhteen valmistumisen jälkeen. Vaihtoon osallistumattomien asenteet ulkomailla työskentelyyn tulevaisuudessa olivat selkeästi kriittisemmät.

Opiskelijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvät perustelut lähteä tai olla lähtemättä vaihtoon kietoutuivat ennen kaikkea kielitaidon ympärille. Vaikka moni vaihtoon lähtemättömistä opiskelijoista mainitsi kielitaitonsa hyväksi, haastatteluissa ilmeni arkuus käyttää kieltä työpaikalla, jossa tulisi ymmärtää annetut ohjeistukset ja osata kysyä neuvoa vieraalla kielellä. Opiskelijoiden puheesta näkyy, että on eri asia käyttää englantia lomamatkalla turistikohteessa kuin toimia vieraan kielen varassa haastavammissa ammatillisissa yhteyksissä. Tämä ilmiö tuli näkyviin ennen kaikkea teknisillä aloilla. Toisaalta jotkut vaihtoon lähteneistä opiskelijoista kertoivat halunneensa lähteä ulkomaille juuri parantaakseen kielitaitoaan ja haastaakseen itseään. On kuitenkin selvä, että jonkinlainen luottamus omiin taitoihin ja vieraalla kielellä selviämiseen täytyy olla olemassa. Tähän vaikuttaa opiskelijan aiemmat kokemukset vieraalla kielellä toimimisesta ja kielten opiskelusta.

Toinen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvä perustelu on luottamus omaan ammattitaitoon ja ammatilliseen osaamiseen. Jotkut vaihtoon lähtemättömät opiskelijat arastelivat ulkomaille lähtemistä, koska eivät kokeneet olevansa omalla alallaan tai eivät luottaneet omaan ammatilliseen osaamiseensa tarpeeksi. Myös tässä aiemmat elämäkokemukset mutta ennen kaikkea varmasti kokemukset opiskeluajalta ammattikoulusta vaikuttavat tunteeseen omasta osaamisesta ja selviytymisestä työtehtävistä työpaikoilla. Ammattikouluihin hakeutuu usein opiskelijoita, joiden

elämän varrella kertyneet oppimiskokemukset koulussa ovat saattaneet olla hyvin lannistavia ja ne ovat vaikuttaneet opiskelijan itsetuntoon ja uskoon omiin kykyihin monella eri tasolla (Lappalainen 2014, 440).

6.1.3 Amislaisen kansainvälisyys

Haastattelujen analyysissä nousi esiin ulkomaan vaihtoon lähtemiselle tai lähtemättä jättämiselle perusteluja, jotka eivät asetu Van Molin ja Timmermanin (2014) kategorioihin, vaan heijastavat ennemminkin Kauravaaran (2013) tutkimuksessa esiin nousseita työväenluokkaisten nuorten arvostuksia, jotka eivät ole virallisen koulun kansainvälisyysideologian mukaisia. Näitä ammattikoululaisten arvostamia asioita ovat hetkessä eläminen, kiireettömyys, vapaa-ajan runsaus, mahdollisimman vähällä pääseminen ja kaverit.

Virallisen koulun kansainvälisyysideologia olettaa, että kaikkia lähtökohtaisesti kiinnostaa ulkomaille lähteminen ja siksi vaihtoon lähtemisen esteitä tulee poistaa. Haastatteluissa ilmeni, että enemmistöä vaihtojaksolle lähtemättömistä opiskelijoita ulkomailta työskentely ei kiinnostanut, eli opiskelijoiden omin sanoin vaihtoon lähteminen ei ”natsannut”. Kiinnostuksen puutteessa heijastuu ammattikoululaisen nuoren arvostukset. Opiskelijat itse kertovat elävänsä hetkessä eivätkä suunnittele tulevaisuutta kovin pitkälle. Elämän suunnittelemattomuus näkyi esimerkiksi siinä, että jatkosuunnitelmat valmistumisen jälkeen olivat melko epäselvät suurimmalla osalla niistä opiskelijoista, jotka eivät olleet osallistuneet vaihtoon. Ulkomaille lähteminen vaatii melkoista suunnittelua ja pitkää valmistelua ja vaivannäköä, eikä siksi sovi hetkessä elävän, helppoa elämää arvostavan nuoren arvomaailmaan. Opiskelijat, jotka eivät olleet lähteneet vaihtoon, korostivat matkoilla käymistä hauskanpidon ja rentouden näkökulmasta. Matkoilla halutaan käydä omilla ehdoilla ja reissussa on tärkeää pitää ennen kaikkea hauskaa kavereiden kanssa. Matkustaminen yhdistyy vapaa-aikaan ja irtiottoon velvoitteista ja semmoisena se halutaan pitääkin.

Ulkomailta hankitun osaamisen merkitystä uran kannalta kyseenalaistettiin myös vahvasti vaihtoon lähtemättömien nuorten puheessa. Kaikki haastatellut kokivat, että työtä löytyy helposti lähialueilta eikä heillä ollut huolta työttömäksi jäämisestä tai työllistymisvaikeuksista. Jos työtä saa helposti omalta alalta ilman suurempaa vaivannäköä, ei myöskään ulkomaanharjoittelun avulla hankittu lisäarvo ja osaaminen tunnu välttämättä merkitykselliseltä. Joidenkin nuorten haastatteluissa ilmeni jopa koulutususkon vastaista puhetta ja koko ammatillisen koulutuksen hankkimisen merkitystä kyseenalaistettiin. Nuoret olivat nähneet senkin, että hankittu koulutus tai osaaminen ei välttämättä

takaa työllistymistä, tai että myös työttömänä voi elää hyvää elämää. Vaihtoon osallistuneet nuoret olivat enemmän koulutusorientoituneita, ja he kaikki olivat aikeissa hakeutua jatko-opintoihin. He näkivät ulkomailla hankitun kokemuksen merkityksen asiana, jota työnantaja arvostaa ja joka tekee hyvän vaikutuksen CV:ssä.

Vaihtoon lähteneillä ja lähtemättömillä opiskelijoilla löytyi merkittäviä eroavaisuuksia suhtautumisessa liikkuvuuteen tai paikallaan pysymiseen. Yhtä lukuun ottamatta kaikki vaihdossa olleet opiskelijat halusivat työskennellä ulkomailla tulevaisuudessakin ja kaikki suunnittelivat muuttoa kotimaassa jonnekin isommalle paikkakunnalle. Vaihtojaksolle lähtemättömät opiskelijat eivät olleet halukkaita muuttamaan kotipaikkakunnalta mihinkään, vaan halusivat jäädä asumaan kotiseudulleen. Sosiaaliset verkostot, kotiseutu ja paikallaan pysyminen ovat heille merkittäviä arvoja. Toinen huomattava eroavaisuus näiden kahden ryhmän välillä oli suhtautuminen jatkosuunnitelmiin ammatillisen tutkinnon suorittamisen jälkeen. Kaikki vaihtojaksolle osallistuneet opiskelijat suunnittelivat kunnianhimoisesti jatko-opintoja ammattikorkeakoulussa ja yksi vaihtoon osallistuneista oli hakeutumassa yliopistoonkin. Kaksi kolmasosaa heistä, jotka eivät osallistuneet vaihtoon, eivät tienneet mitä tulevaisuudessa tekisivät ja vain neljä oli hakeutumassa korkeakouluun.

Kauravaaran (2013) mainitsema ammattikoululaisen merkittävä arvo, kaverit, näkyy kautta linjan kaikkien haastateltavien puheessa. Vaihtoon lähteneillä ovat kaverit olleet mukana, kun päätös lähteä ulkomaille vaihtoon on tehty, ja puolestaan joillakin on vaihtojakso jäänyt tekemättä, kun matkakaveria ei ole löytynyt. Toisaalta kavereiden kanssa lähdetään ulkomaille lomalle hauskanpitoon, eikä suorittamaan työharjoittelua tai hankkimaan osaamista. Kaverien mielipiteet ja heiltä kuullut kokemukset vaikuttavat merkittävästi siihen, onko ulkomaille kannattavaa lähteä harjoitteluun vai ei. Kavereiden kanssa yhdessä muodostetaan näkemys siitä, miten ulkomaille lähtemiseen ja kansainvälisyysosaamiseen suhtaudutaan.

6.2 Pohdintaa kansainvälisyysosaamisesta ammatillisessa koulutuksessa

Ammattikoululaisten odotetaan olevan kiinnostuneita kansainvälisestä vaihdosta ja sen avulla hankittavasta kulttuurisesta pääomasta. Tutkielma osoitti, että ammatillisessa oppilaitoksissa opiskelevat jakautuvat hyvin vahvasti kahtia suhtautumisessa kansainväliseen osaamiseen ja sen hankkimiseen. Kansainvälisyysorientoituneet opiskelijat ovat omaksuneet ajatuksen kansainvälisyysosaamisesta tavoiteltavana ja arvostettuna lisäosaamisena, jota kannattaa

opiskeluaikana kerryttää. He pyrkivät kehittämään tulevaisuuden ja uran kannalta hyödyllisenä pitämäänsä osaamispääomaa ja suunnittelevat elämäänsä pitkälle. He toteuttavat harjoittelujaksoja ulkomailla opintojen aikana ja ulkomailla työskentely näyttäytyy mahdollisena vaihtoehtona valmistumisen jälkeenkin. Kansainvälisyysorientoituneita on myös sellaisten opiskelijoiden joukossa, joilla olisi halukkuutta ulkomailla harjoitteluun opiskelujen aikana tai työskentelyyn valmistumisen jälkeen, mutta lähteminen ei ole heille mahdollista tai todennäköistä erinäisistä syistä. Merkittävimpänä syynä näyttäytyy heikko kielitaito tai arkuus käyttää kieltä vaativissa ammatillisissa yhteyksissä, tai sopivan matkakaverin puute. Kokonaan toisin ajatteleva ryhmä ammattiin opiskelevia ovat kansainvälisyysprotestoijat, joiden elämässä kansainvälisyysosaamisella ei ole juurikaan merkitystä. Näillä opiskelijoilla ei ole mitään kiinnostusta kansainvälisyysosaamisen hankkimiseen eikä heidän arvomaailmaansa kuulu uraorientoituneisuus eikä kosmopolitanisimi, vaan paikallisuus, kotiseutu ja hetkessä eläminen.

Kansainvälisen orientaation omaksuneet ammattikoululaiset ovat kunnianhimoisia tavoitteissaan, he haluavat kehittää ja haastaa itseään ja heidän pyrkimyksensä on edetä korkeakouluopintoihin. He arvostavat kotiseutuaan, mutta haluavat epäröimättä karistaa kotiseudun pölyt jaloistaan ja muuttaa maaseutukeskuksesta Etelä-Suomen suurempiin kaupunkeihin opiskelemaan ja työskentelemään. Näillä työväenluokkaisilla nuorilla on Tolosen mainitsema kunnianhimoinen, keskiluokkaista muistuttava elämäntyyli, jonka myötä he haluavat jatkuvasti kehittää itseään ja kartuttaa kulttuurista pääomaansa (Tolonen 2008, 248). Kansainvälisen vaihdon ja ulkomailla työskentelyn kautta he kasaavat itselleen uutta kulttuurista pääomaa varmuuden vuoksi, voidakseen mahdollisesti hankkia sillä taloudellista pääomaa parempien työpaikkojen ja uramahdollisuuksien muodossa tulevaisuudessa. Bourdieun (1986) ja Skeggsin (2014) teorioiden mukaisesti kunnianhimoiset ammattikoululaiset pyrkivät kulttuuripääoman hankkimisella erottautumaan tavallisesta riviammattikoululaisesta ja rakentamaan tietoista eroa perinteisempään työväenluokkaiseen elämäntapaan ja työväenluokkaan sosiaalisena ryhmänä.

Kansainvälisyysosaamiseen kytkeytyvä kielitaito, rohkeus ja kyky käyttää kieltä ammatillisissa yhteyksissä ja kohdata eri kulttuurien edustajia luontevasti eri tilanteissa näyttää muodostuvan monelle kansainvälisyysorientoituneelle ammattikoululaiselle kompastuskiveksi. Tämä tutkielma osoittaa, että vanhempien koulutustason kasvaessa lasten kielitaito kasvaa, ja samoin ulkomailla työskentelyn todennäköisyys opiskelijoiden oman arvion mukaan. Tämä on linjassa mm. Wainikaisen ja Purhosen (2018) tutkimuksen kanssa siitä, että ylempien sosiaaliluokkien perheiden lasten kielipääoma on suurempi erilaisten taloudellisten resurssien vuoksi. Tutkielmani osoittaa kuitenkin,

että halukkuus lähteä ulkomaille voi olla kova heikosta kielitaidosta huolimatta. Puuttuvan kielitaidon vuoksi monen innokkaan ammattikoululaisen Erasmus+ -vaihto Eurooppaan jää toteutumatta ja osaamispääomaa karttuu heille, jotka jo ennestään ovat tottuneita ulkomailla matkustamiseen ja vieraan kielen käyttämiseen. Tästä näkökulmasta on hieman huolestuttavaa, että kansainvälisyys- ja kieliosaamisen muodostama erityinen kulttuuripääoma kasautuu jo ennestään koulutetummalle ja kielitaitoisemmalle osalle suomalaisista. Eriarvoistumis- ja kahtiajakautuneisuuskehitys on aivan jotain muuta kuin Sipilän julkistama tavoite tehdä kansainvälisyysosaamisesta kaikkien suomalaisten, luku- ja kirjoitustaidon kaltainen kansalaistaito.

Tämä tutkielma osoittaa myös, että ulkomaan vaihtojaksot ja kansainvälisyysosaaminen ovat osalle ammattikoululaisia hyvin vieraita eikä ammatilliselle toiselle asteelle korkeakoulumaailmasta tuotu kansainvälisen liikkuvuuden ideologia suinkaan ole vielä osa kaikkien ammattikoululaisten arvomaailmaa. Kauravaaran (2013) esittämät nuorten ammattikoululaisten elämän arvot, eli hetkessä eläminen, vähällä pääseminen, kiireettömyys, vapaa-ajan runsaus ja kaverit, ovat havaittavissa myös tämän tutkimuksen haastatteluissa. Ne ovat läsnä sekä nuorten miesten että naisten elämässä ja niiden pohjalta muodostuu ammattikoululaisten oma alakulttuuri, johon ei mahdu keskiluokkainen kulttuuripääoman kasvattaminen ja tulevaisuusorientoitunut itsensä kehittämisen identiteetti (vrt. Thornton 1996; Leonard 2008). Kansainvälisyysprotestoijat kyseenalaistavat ulkomailla työskentelyn merkitystä, kun ”Suomessakin voi aivan hyvin olla”, ja he elävät hetkessä ja haluavat pitää hauskaa kavereiden kanssa. Nuoret hylkäävät Willisin (1981) tutkimien nuorten miesten tavoin koulun tarjoaman mahdollisuuden opiskeluun, osaamispääoman kasvattamiseen ja mahdollisen sosiaalisen nousuun ja valitsevat työväenluokkaisen elämäntyylin. Epävarmuus ja tiedon puute siitä, onko kansainvälisillä jaksoilla todella merkitystä uralle ja palkkakehitykselle, on omiaan ruokkimaan Erasmus+ -jaksojen sivuuttamista vähemmän tärkeinä.

Kansainvälisyysosaamisen hankkiminen ja arvostaminen näyttää olevan tutkimuksen perusteella olevan enemmän naisille tyypillistä kuin miehille. Naisten koulutustaso on Suomessa korkeammalla kuin miehillä ja samoin kieli- ja kansainvälisyysosaamisen hankkiminen on myös naisille kiinnostavampaa. Naiset näkevät ulkomailta hankitun osaamisen tarjoamat mahdollisuudet positiivisemmassa valossa kuin miehet. Naiset myös vaikuttavat tutkimuksen perusteella miehiä liikkuvammilta sekä kotimaassa että ulkomailla. Tämä ei ole aivan linjassa Skeggsin (2014) näkemyksen kanssa siitä, että työväenluokkasiin naisiin kohdistuu ulkopuolelta oletus ja odotus paikallaan pysymisestä. Skeggsin esittämä ajatus pohjautuu brittiläiseen luokkayhteiskuntaan, ja

suomalainen työväenluokkaista naista ei välttämättä tämän kaltaiset paikallaan pysymisen odotukset kuormita.

Ammattikoululaiset ovat pääosin suoraan peruskoulusta tulleita ja iältään nuoria, kun heitä verrataan korkeakouluista kansainväliseen vaihtoon osallistuviin nuoriin. Tämän tutkielman aineistoissa valtaosa nuorista kuuluu ikäryhmään 15–19 -vuotiaat: heitä on yli 70 % Amisbarometriin vastanneista ja 16 haastateltavaa 19 haastateltavan joukosta. Kovin huoletonta nuoruutta ei kuitenkaan ammattikoulussakaan voi viettää, kun opiskelijoita ohjataan kansainvälisen lisäosaamisen kerryttämiseen tavallisen ammatillisen perustutkinnon ohessa. Tavoitesuuntautuneisuus ja kunnianhimoinen lisäosaamisen hankkiminen on vallannut sijaa pikkuhiljaa, vaikka osalle ammattiin opiskelevista näyttäisi olevan tarpeen saada rauhassa miettiä ja etsiä omaa paikkaansa ja alaansa lukuisten uravaihtoehtojen joukosta tai saada yksinkertaisesti viettää huolettomia nuoruusvuosia ja kasvaa aikuiseksi omaan tahtiin. Haastateltavien puheessa oli selvästi kuultavissa huoli ja ristiriitaisuus omien taitojen riittävydestä ja omasta keskeneräisyydestä suhteessa ulkoapäin asetettuihin kansainvälisyysvaatimuksiin.

6.3 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimuskohteet

Tutkielmassa käytetty Amisbarometri 2015 -aineisto oli suuri ja se soveltui hyvin kartoittamaan ammattikoululaisten näkemyksiä omasta kielitaidostaan ja kiinnostuksesta ulkomailla työskentelyyn. Kyselytutkimuksessa ei kuitenkaan kysytty täsmällisesti kiinnostusta opiskeluaikaiseen oleskeluun tai työskentelyyn ulkomailla ja tätä näkökulmaa pyrittiin kartoittamaan erityisesti haastattelujen avulla. Hieman erilaisten näkökulmien vuoksi aineistojen välille ei suoria rinnastuksia voitu tehdä kaikilta osin. Vuonna 2015 kerätty kyselytutkimusaineisto oli kattavuudeltaan laajin saatavissa oleva ammattikoululaisten arkea ja arvoja kartoittava aineisto. Aineisto ei kuitenkaan ole aivan tuore eikä siinä heijastu vielä ammattikoulutukseen kohdistuneet uudistukset ja talousleikkaukset. Liikkuvuusluvut ovat sittemmin notkahtaneet ja opiskelijoiden asenteissa on saattanut tapahtua muutoksia kriittisempään suuntaan kansainvälisyysosaamisen hankkimisen suhteen (Vipunen 2018).

Taustamuuttujien ja kieli- ja kansainvälisyysmuuttujien yhteyksiä tutkittiin sukupuolen, iän, vanhempien koulutustaustan ja koulutusalan suhteen. Näiden suhteen havaittiin tilastollisesti merkittäviä ja mielenkiintoisia eroavaisuuksia, joita voisi vielä tarkentaa. Tarkastelu

ristiintaulukoiden avulla ei mahdollistanut yhteyksien keskinäisten suhteiden tarkempaa analyysiä, jossa olisi voinut ottaa huomioon useampia tekijöitä esimerkiksi regressioanalyysin tai varianssianalyysin avulla. Tarkasteluun voitaisiin ottaa lisäksi alueellinen näkökulma ja selvittää onko ammattikoululaisten näkemyksissä suhteessa kielitaitoon ja ulkomailla työskentelyyn alueellisia eroja esimerkiksi harvempaan asutun Pohjois-Suomen tai Etelä-Suomen kasvukeskusten välillä. Haastatteluaineisto puolestaan on kerätty hyvin maaseutumaisessa maakuntakeskuksessa asuvien ja opiskelevien ammattikoululaisten keskuudessa. Heidän näkemyksensä eivät välttämättä ole linjassa esimerkiksi pääkaupunkiseudulla asuvien ammattiin opiskelevien näkemysten kanssa.

Tutkimuksen laadullinen aineisto on kerätty haastattelemalla eri alojen opiskelijoita, jotka ilmoittautuivat haastatteluun vapaaehtoisina. Opiskelijoiden osallistumista tämän kaltaiseen haastattelututkimukseen on voinut rajoittaa ja karsia monet tekijät, eikä haastattelussa mukana olevat välttämättä edusta ammattikoululaisten koko kuvaa. Jos opiskelija on ollut passiivinen ja kriittinen suhtautumisessa kansainvälisyysosaamiseen, hän on saattanut kokea olevansa soveltumaton osallistumaan haastatteluun ja jättäytynyt pois, vaikka myös vaihtoon osallistumattomien mielipiteitä haluttiin kartoittaa. Lisäksi se, että haastattelijana toimi oman oppilaitoksen kansainvälisten asioiden vastuhenkilö, on voinut karsia kansainvälisyyttä syystä tai toisesta karttavia opiskelijoita pois haastateltavien joukosta.

Koska haasteltavien kokoamisvaiheessa yksikään opiskelija ei itse aktiivisesti vastannut Wilman kautta lähetettyyn haastattelukutsuun, vastuuhjaajia pyydettiin muistuttamaan opiskelijoita mahdollisuudesta osallistua haastatteluun. Opettajat ovat luokissa tiedottaneet haastattelututkimuksesta omalla tavallaan ja he ovat todennäköisesti myös lähestyneet erikseen opiskelijoita, joiden ovat arvelleen olevan haastatteluihin parhaiten soveltuvia, esimerkiksi puheliaita ja valmiita perustelemaan mielipiteitään. Vaihdoissa olleita tavoiteltiin myös oman yksikön kansainvälisyyskoordinaattorin kautta, joka on osaltaan voinut pyytää haastatteluihin tuntemiaan sanavalmiita opiskelijoita hiljaisempien sijasta. Todennäköisesti haastattelun ulottumattomiin on jäänyt ammattikoulussa opiskelevia nuoria, joiden opinnot eivät ole ehkä sujuneet yhtä hyvin kuin opettajien ”luotto-opiskelijoilla”, joita haastatteluun on houkuteltu. Heillä on mahdollisesti monenlaisten elämään ja opiskeluun liittyvien haasteiden vuoksi isompi kynnys tulla haastatteluun. Haastatteluissa mukana olleiden opiskelijoiden vanhempien koulutustaustan selvittäminen jäi myös hieman keskeneräiseksi, kun opiskelijat eivät osanneet varmuudella kertoa vanhempiensa koulutusta.

Tutkimuksesta nousi selkeästi esiin ammattikoululaisten epävarmuus siitä, mitä merkitystä on ulkomailla suoritettulla työharjoittelulla ja sitä kautta hankitulla kulttuurisella pääomalla. Erasmus+ -

vaihtoon kannustaminen ja sen mukana tuomien upeiden kokemusten korostaminen jää viime kädessä hieman epämääräiseksi, kun ulkomailla voi käydä muutenkin vaikka lomareissulla. Kansainvälisesti orientoituneet opiskelijat suhtautuivat selvästi luottavaisemmin ulkomaan vaihdon tuomaan hyötyyn, vaikka eivät osanneet sitä tarkalleen sanoittaa tai määritellä. Olisi kiinnostavaa selvittää, millä tavoin hankittu kansainvälisyysosaaminen vaikuttaa ammattikoululaisten elämässä ja avaako se ovia, jotka muuten pysyisivät kiinni ja toisaalta sulkeeko kansainvälisyysosaamisen puute ovia heiltä, joilla ei ole sitä opiskeluaikana hankkineet.

7. Kirjallisuus

AMKE Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys ry. (2017) Ammatillisen koulutuksen rahoituksessa 14–22 % leikkauksia. <https://www.amke.fi/ajankohtaista/uutiset/uutinen/ammattillisen-koulutuksen-rahoituksessa-14-22-prosentin-leikkauksia.html>. Viitattu 23.11.2019.

Ballatore, Magali & Frerede Martha K. (2013) The Erasmus Programme in France, Italy and the United Kingdom: student mobility as a signal of distinction and privilege. *European Educational Research Journal* 12: 4, 525–533.

Bourdieu, Pierre (1986) The Forms of Capital. Teoksessa John G. Richardson (toim.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York, Westport, Connecticut, London: Greenwood Press, 241–258.

Demos Helsinki (2013). Piilotettu osaaminen. <https://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2013/04/Piilotettu-osaaminen-raportti1.pdf>. Viitattu 10.12.2018.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry (2018) Häkämies: Työvoiman saatavuus uhkaa käynnistynyttä kasvua. <https://ek.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2018/01/31/hakamies-tyovoiman-saatavuus-uhkaa-kaynnistynyttä-kasvua/>. Viitattu 2.3.2019.

Euroopan komissio (2017) ERASMUS+ The EU programme for education, training, youth and sport (2014-2020) Erasmus + Factsheet. http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about/factsheets_fi. Viitattu 9.12.2018.

Euroopan unionin neuvosto (2011) Nuoret liikkeellä – nuorten oppimiseen liittyvän liikkuvuuden edistäminen. Neuvoston suositus, annettu 28 päivänä kesäkuuta 2011. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32011H0707\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32011H0707(01)). Viitattu 2.3.2019.

Garam, Irma (2000) Kansainvälisyyttä käytännössä: Suomalaisten vaihto-opiskelijoiden kokemuksia ulkomailta opiskelusta. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus.

Gerhards, Jürgen (2014) Transnational linguistic capital: Explaining English proficiency in 27 European countries. *International Sociology* 29: 1, 56–74.

Gerhards, Jürgen & Hans, Silke (2013) Transnational Human Capital, Education and Social Inequality. *Analyses of International Student Exchange. Zeitschrift für Soziologie* 42: 2, 99–117.

Herranen, Jatta (2014) ”Kaikki on iha jees”. *Ammatillinen koulutus nuorten silmin. Nuorisotutkimus* 32: 4, 3–18.

Karhunen, Hannu & Uusitalo, Roope (2017) 50 vuotta koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82: 3, 296–303.

Karvonen, Sakari & Rahkonen, Ossi (2002) Kuka vastustaa koulutusta? *Kouluvastaisuuden alueelliset erot Helsingissä. Yhteiskuntapolitiikka* 67: 4, 324–332.

Kauravaara, Kati (2013) Mitä sitten, jos ei liikuta? *Etnografinen tutkimus nuorista miehistä. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 276.

Korkala, Siru (2019) *Kansainvälinen liikkuvuus ammatillisessa koulutuksessa 2018. Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2019: 5.*

Korkala, Siru (2018) *Kansainvälinen liikkuvuus ammatillisessa koulutuksessa 2017. Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2018: 10.*

Kraus, Katrin & Vonken, Matthias (2009) Being employable and competent. Investigating the new imperative from a comparative perspective. *Teoksessa Anja Heikkinen & Katrin Kraus (toim.) Reworking Vocational Education: Policies, Practices and Concepts 7. Bern: Peter Lang, 141–161.*

Kristensen, Soren (2004) *Learning by Leaving. Placements abroad as a didactic tool in the context of vocational education and training in Europe. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. European Centre for the Development of Vocational Training, Cedefop Reference series 55.*

Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.*

Kuusela, Kaisa-Mari (2019) Työllisyyskatsaus, joulukuu 2018. Työ- ja elinkeinoministeriö. Valtioneuvoston julkaisuarkisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201801252262> .Viitattu 12.5.2019.

Käyhkö, Mari (2014) Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sociologia* 51: 1, 4–20.

Käyhkö, Mari (2006) Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa. Joensuu: Joensuu University Press.

Lahelma, Elina (2013) Ammatillista koulutusta tutkimaan. Teoksessa Kristiina Brunila, Katariina Hakala, Elina Lahelma & Antti Teittinen (toim.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 17–27.

Lappalainen, Sirpa (2014) Locality, mobility and labour market citizenship: reflections of Finnish vocational students in social services and health care. *Pedagogy, Culture & Society* 22: 3, 425–445.

Leonard, Madeleine (2008) Social and Subcultural Capital Among Teenagers in Northern Ireland. *Youth & Society* 40: 2, 224–244.

Lörz, Markus & Netz, Nicolai & Quast, Heiko (2016) Why do students from underprivileged families less often intend to study abroad? *High Education* 72: 2, 153–174.

Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2018) Koulutus ja oppiminen. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet*. Nuorisobarometri 2017. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 55–80.

Myrskylä, Pekka (2009). Koulutus periytyy edelleen. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0#5. Viitattu 23.7.2020.

Nikunen, Minna (2016) Liikkuvuus nuorten työmarkkinoiden pääomana. Teoksessa Jaana Parviainen, Taina Kinnunen & Ilmari Kortelainen (toim.) *Ruumiillisuus ja työelämä*. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa. Tampere: Vastapaino, 76–95.

Nummenmaa, Lauri & Holopainen, Martti & Pulkkinen, Pekka (2014) Tilastollisten menetelmien perusteet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Nurmikari, Elina & Saari, Juhani & Salminen, Tuukka (2018) Amisbarometri 2017. Versio 1.0 (2018-09-28). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3242>.

OAJ (2019) Uudistus ilman resursseja. Selvitys ammatillisten opettajien kokemuksista ammatillisen reformin jälkeen. <file:///C:/Users/ntaraja/Downloads/uudistus-ilman-resursseja.pdf>. Viitattu 23.11.2019.

OECD (2018) PISA 2018 Global Competence. <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2018-global-competence.htm>. Viitattu 24.11.2019.

Opetushallitus (2019a) Kuukauden tilasto: Ammattiin opiskelevien kansainvälisen liikkuvuuden lasku on taittumassa. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2019/kuukauden-tilasto-ammattiin-opiskelevien-kansainvalisen-liikkuvuuden-lasku-taittumassa> Viitattu 31.5.2020.

Opetushallitus (2019b) Mitä on koulujen kansainvälisyys? <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/mita-koulujen-kansainvalisyys> . Viitattu 24.11.2019.

Opetushallitus (2018a) ePerusteet. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi> .

Opetushallitus (2018b) Erasmus+ - ohjelma: uusi ohjelmakausi 2021–2027. <https://www.oph.fi/fi/ohjelmat/erasmus-ohjelma-uusi-ohjelmakausi-2021-2027>. Viitattu 23.11.2019.

Opetushallitus (2017) Faktaa Express 2A/2017. Ulkomaille lähtee joustava ja erilaisia näkökulmia ymmärtävä opiskelija.

Opetushallitus (2014) Faktaa Express 1/2014: Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo koulutuksessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö OKM (2019) Selvitys: Opettaja- ja opiskelijaliikkuvuus kaksinkertaistettava vuoteen 2030 mennessä. https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selvitys-oppilas-ja-opiskelijaliikkuvuus-kaksinkertaistettava-vuoteen-2030-mennessa. Viitattu 26.9.2019.

Opetus- ja kulttuuriministeriö OKM (2017) Erasmus ja Erasmus+ 30 vuotta. <https://minedu.fi/erasmus>. Viitattu 11.11.2018.

Opetus- ja kulttuuriministeriö OKM (2015) Ammatillisen koulutuksen reformi. <https://minedu.fi/amisreformi>. Viitattu 23.11.2018.

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö (Otus) & Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto (SAKKI ry): Amisbarometri 2015 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2018-07-24). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3074>. Viitattu 13.1.2019.

Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) (2018) Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Penttinen, Leena & Kosonen, Toni & Tuononen, Mira (2017) Opiskelijavaihdosta kansainvälistyville työurille – yhdenvertaisten mahdollisuuksien opintopolku? Eurostudent VI -tutkimuksen artikkelisarja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017: 31.

Petzold, Knut & Peter, Tamara (2015) The social norm to study abroad: determinants and effects. High Education 69: 885–900.

Riihivuori, Niina (2015) "Elämää Suomi-kuplan Ulkopuolella" – Vaihto-opiskelun motiiveja ja merkityksiä opiskelijoiden matkakertomusten perusteella. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rintala, Heta & Nokelainen, Petri (2018) Työn murros haastaa ammatillisen koulutuksen. Talous ja yhteiskunta 2, 56–60.

Saarenmaa, Kaisa & Saari, Katja & Virtanen, Vesa (2010) Opiskelijatutkimus 2010. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010: 18.

Sedu (2020) Tietoa Sedusta. <https://www.sedu.fi/fi/Tietoa-Sedusta>. Viitattu 2.2.2020.

Siltala, Anne (2013) Kuuluuko kansainvälisyys kaikille? Kansainvälistymismahdollisuuksien tasarvo CIMOn ohjelmissa. Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO. Taustaselvitys, 08/2013.

Skeggs, Beverly (2004). Class, Self, Culture. Lontoo: Routledge.

Souto, Anne-Mari (2014) ”Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu” Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. Nuorisotutkimus 32: 4, 19–35.

Tilastokeskus (2019) Ammatillisessa koulutuksessa 123 100 uutta opiskelijaa. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/aop/2018/aop_2018_2019-09-27_tie_001_fi.html. Viitattu 9.11.2019.

Tilastokeskus (2018a) Ammatillisessa koulutuksessa 126 900 uutta opiskelijaa. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/aop/2017/aop_2017_2018-09-27_tie_001_fi.html. Viitattu 21.10.2018.

Tilastokeskus (2018b) Koulutukseen hakeutuminen 2017. http://www.tilastokeskus.fi/til/khak/2017/khak_2017_2018-12-13_fi.pdf. Viitattu 23.11.2019.

Thornton, Sarah (1996) Club Cultures. Music, Media and Subcultural Capital. Cambridge: Polity Press.

Tolonen, Tarja (2008) Menestys, pärjääminen ja syrjäytyminen. Nuorten elämäntyylit ja luokkaerot. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 226 – 227.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö TEM (2019) Työvoiman liikkuvuus Euroopassa. <https://www.rakennerahastot.fi/web/valtakunnalliset-teemat/tyovoiman-liikkuvuus-euroopassa#.XHpI8fkzbIV>. Viitattu 2.3.2019.

Valtioneuvosto (2019) Tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoitteena on, että jokaisella on mahdollisuudet kouluttautua niin pitkälle kuin rahkeet riittävät. <https://valtioneuvosto.fi/rinteenhallitus/hallitusohjelma/osaamisen-sivistyksen-ja-innovaatioiden-suomi>. Viitattu 25.2.2020.

Wainikainen, Jaakko & Purhonen, Semi (2018) Kielitaidon sosiaalinen eriytyminen nyky-Suomessa. Kuka puhuu ja kuinka montaa kieltä? Yhteiskuntapolitiikka 83: 3, 245–257.

Valtion nuorisoneuvosto (2016) Nuorisobarometri. <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/>. Viitattu 25.2.2020.

Van Mol, Christof & Timmerman, Christiane (2014) Should I Stay or Should I Go? An Analysis of the Determinants of Intra-European Student Mobility. Population, Space and Place 20, 465 – 479.

Vipunen-Opetushallinnon tilastopalvelu (2018) Kuukauden tilasto: Toisen asteen opiskelijoiden ulkomaanjaksojen määrä on vähenemään päin. <https://tilastoneuvos.vipunen.fi/2018/11/21/kuukauden-tilasto-toisen-asteen-opiskelijoiden-ulkomaanjaksojen-maara-on-vahenemaan-pain/>. Viitattu 6.6.2020.

Weenink, Don (2008) Cosmopolitanism as a Form of Capital: Parents Preparing their Children for a Globalizing World. Sociology 42: 6, 1089–1106.

Willis, Paul (1981) Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs. New York: Columbia University Press.

Yle (2020) Ammatilliset oppilaitokset: tuoreimmat. <https://yle.fi/uutiset/18-214583>. Viitattu 1.2.2020.

8. Liitteet

8.1 Haastattelukysymykset

Wilman kautta opiskelijoille lähetetty viesti

Osallistu haastatteluun ja lähde leffaan!

Sedussa tutkitaan ammattiopiskelijoiden näkemyksiä kansainvälisyydestä ja ammatillisista opinnoista. Haastatteluun etsitään kolmannen vuoden opiskelijoita tai keväällä 2019 valmistuvia. Haastattelu tehdään kevätlukukauden 2019 aikana sinulle sopivana ajankohtana. Vaivanpalkaksi haastattelusta saat elokuvalipun.

Haastattelut ovat osa Tampereen yliopistolle tehtävää sosiologian pro gradu-tutkimusta.

Ilmoittaudu mahdollisimman pian: Tanja Rajala, puh. 040-8682082, tai tanja.rajala@sedu.fi

Vaihtojaksolle osallistuneet opiskelijat

1. Taustatiedot (kerätään lomakkeella)

ikä, sukupuoli, koulutusala ja suoritettava tutkinto

äidin ja isän koulutus

äidin ja isän työpaikka

kotipaikka

aiemmat kotipaikkakunnat

2. Tutustuminen

Nimi

Mitä opiskelee

Mitä harrastaa

Millaisia kavereita, ovatko myös ammattikoulussa, vai työelämässä, lukiossa tai muualla, mitä harrastavat yhdessä

3. *Ammatilliset opinnot*

Millainen vaihe oli siirtyä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen? Mikä vaikutti päätökseen valita ammatillinen koulutus?

Ammatin- ja alanvalinta, millä perusteella halusit opiskella tätä alaa?

Vaikutttiko kavereiden, vanhempien tai jonkun muun mielipiteet alanvalintaan?

Harkitsitko jotain muuta alaa? Oletko kokeillut jotain muuta alaa?

Tunnetko muita alalla työskenteleviä? Millaisia mielikuvia on tällä alalla työskentelevistä ihmisistä?

Sopiiko sinusta alasi sekä miehille että naisille?

Miten opinnot ovat sujuneet peruskoulussa, miten ammattikoulussa?

Onko opiskelussa jotain haasteita, mikä sujuu hyvin?

Mitä ajattelet koulutuksen merkityksestä ja tärkeydestä?

Miten harjoittelu sujunut työpaikoilla, millaisia kokemuksia harjoittelusta?

Millaista osaamista ja asennetta tarvitaan alalla työskentelyssä?

Millainen työntekijä haluaisit itse olla?

Millainen työ on sinusta arvokasta ja tärkeää?

Miten arvelet, että tulevaisuuden näkymät kehittyvät alalla, työllistääkö jatkossakin, tuleeko muutoksia?

Mitä aiot tehdä valmistumisen jälkeen, mitkä ovat tulevaisuuden haaveet?

Millainen olisi unelmatyöpaikka?

Millä paikkakunnalla tai alueella haluaisit asua tulevaisuudessa?

Mihin asti olisit valmis muuttamaan työn perässä?

Mitä ajattelet työttömyydestä tai työttömäksi joutumisesta?

Jos työpaikkaa ei löydy helposti, voisiko ajatella hankkivansa lisää koulutusta ja millaista?

Mitä ajattelee tulevaisuudesta?

4. *Kansainvälisyys ja kielitaito*

Millainen kielitaito sinulla on? Mitä kieliä puhut?

Miten kielten opiskelu on sujunut peruskoulussa ja ammattikoulussa?

Onko sinulla ulkomaalaisia ystäviä tai muita kontakteja ulkomaille?

Miten paljon käytät englantia (ja muita kieliä) viikoittain, missä käytät vieraita kieliä?

Tarvitseeko mielestäsi alallasi kielitaitoa?

Onko ammatillisissa opinnoissa riittävästi kieliopintoja?

Missä olet matkustellut, onko kokemuksia ulkomailta?

Onko matkustaminen mielestäsi tärkeää? Miksi? Miksi ei?

Oletko ollut kv-tutorina tai mukana jossain kv-projektissa?
Onko sinusta työkokemus ulkomailta omalla alallasi tärkeää?
Auttaako kielitaito tai kansainvälinen kokemus työllistymisessä?
Miten päätös lähteä Erasmus-vaihtoon syntyi?
Vaikuttiko päätökseen joidenkin muiden ihmisten mielipiteet? Kenen?
Mitä perheesi, ystäväsi, luokkatoverisi suhtautui ulkomaille lähtöön?
Missä olit ja kauanko?
Millainen työpaikka sinulla oli?
Mitä ajattelit ennen matkaa? Millaisia odotuksia sinulla oli?
Millainen kokemus Erasmus-vaihto oli?
Mitä opit matkalla?
Millainen merkitys vaihtojaksolla oli elämässäsi?
Voisitko ajatella asuvasi ulkomailla joskus tulevaisuudessa? Jos, niin missä?
Mitä ajattelet ihmisistä jotka muuttavat ulkomaille?
Onko vielä jotain muuta mitä haluaisit sanoa?

Haastattelukysymykset heille, jotka eivät ole osallistuneet vaihtoon:

1. Taustatiedot (kerätään lomakkeella)

ikä, sukupuoli, koulutusala ja suoritettava tutkinto

äidin ja isän koulutus

äidin ja isän työpaikka

kotipaikka

aiemmat kotipaikkakunnat

ulkomailla asuminen

2. Tutustuminen

Nimi

Mitä opiskelee

Mitä harrastaa

Millaisia kavereita, ovatko myös ammattikoulussa, vai työelämässä, lukiossa tai muualla, mitä harrastavat yhdessä

3. Ammatilliset opinnot

Millainen vaihe oli siirtyä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen, mikä vaikutti päätökseen valita ammatillinen koulutus?

Ammatin- ja alanvalinta, millä perusteella halusi opiskella tätä alaa?

Vaikuttiko kavereiden, vanhempien tai jonkun muun mielipiteet alanvalintaan?

Harkitsitko jotain muuta alaa? Oletko kokeillut jotain muuta alaa?

Tunteeko muita alalla työskenteleviä, millaisia mielikuvia tällä alalla työskentelevistä ihmisistä?

Sopiiko sinusta alasi sekä miehille että naisille?

Miten opinnot ovat sujuneet peruskoulussa, miten ammattikoulussa?

Onko opiskelussa jotain haasteita, mikä sujuu hyvin?

Mitä ajattelee koulutuksen merkityksestä ja tärkeydestä?

Miten harjoittelu sujunut työpaikoilla, millaisia kokemuksia harjoittelusta?

Millaista osaamista ja asennetta tarvitaan alalla työskentelyssä?

Millainen on työntekijä haluaisi itse olla?

Millainen työ on sinusta arvokasta ja tärkeää?

Miten arvelee, että tulevaisuuden näkymät kehittyvät alalla, työllistääkö jatkossakin, tuleeko muutoksia?

Mitä aikoo tehdä valmistumisen jälkeen, mitkä ovat tulevaisuuden haaveet?

Millainen olisi unelmatyöpaikka?

Millä paikkakunnalla tai alueella haluaisi asua tulevaisuudessa?

Mihin asti olisi valmis muuttamaan työn perässä?

Mitä ajattelee työttömyydestä tai työttömäksi joutumisesta?

Jos työpaikkaa ei löydy helposti, voisiko ajatella hankkivansa lisää koulutusta ja millaista?

Mitä ajattelee tulevaisuudesta?

4. Kansainvälisyys ja kielitaito

Millainen kielitaito sinulla on, mitä kieliä puhut?

Miten kielten opiskelu on sujunut peruskoulussa ja ammattikoulussa?

Onko sinulla ulkomaalaisia ystäviä tai muita kontakteja ulkomaille, esim. sukulaisia?

Miten paljon käytät englantia (ja muita kieliä) viikoittain, missä käytät vieraita kieliä?

Tarvitseeko mielestäsi alallasi kielitaitoa?

Onko ammatillisissa opinnoissa riittävästi kieliopintoja?

Missä olet matkustellut, onko sinulla kokemuksia ulkomailta?

Millaisia kokemuksia matkat ovat sinulle olleet? Mitä niistä on jäänyt mieleen?

Onko matkustaminen mielestäsi tärkeää? Miksi? Miksi ei?

Millaiset ihmiset sinusta matkustavat paljon?

Oletko ollut kv-tutorina tai mukana jossain kv-projektissa?

Tiesitkö, että koulun kautta voi lähteä ulkomaille vaihtoon?

Et itse halunnut lähteä ulkomaille työssäoppimaan, miksi?

Harkitsitko missään vaiheessa lähtemistä? Mitä asioita mietit, kun pohdit lähtemistä?

Mitkä asiat vaikuttivat siihen, että et lähtenyt?

Vaikuttiko päätökseesi olla lähtemättä jotkut toiset ihmiset? Ketkä?

Mitä kotiväkesi olisi sanonut, jos olisit lähtenyt vaihtoon?

Tiedätkö, onko sinun luokaltasi tai osastoltasi joku ollut joskus ulkomaan vaihdossa?

Mitä arvelet, mikä saa heidät lähtemään?

Voisitko ajatella asuvasi ulkomailla joskus tulevaisuudessa? Jos, niin missä?

Mitä ajattelet ihmisistä, jotka muuttavat ulkomaille?

Mitä ulkomailla oleskelusta saa?

Onko sinusta työkokemus ulkomailta omalla alallasi tärkeää? Miksi, miksi ei? Mistä näkökulmasta?

Matkustavatko ihmiset sinun alaltasi paljon?

Auttaako kielitaito tai kansainvälinen kokemus työllistymisessä? Millä tavoin?

Arvostavatko työnantajat ulkomailla työskentelyä vai onko tärkeämpää, että on hyvää kokemusta kotimaasta?

Onko vielä jotain muuta mitä haluaisit sanoa?